

Till statsrådet Thomas Östros

Genom beslut den 20 oktober 2003 tillkallade chefen för Utbildningsdepartementet en särskild utredare med uppdrag att se över den nationella organisationen för svenskt deltagande i EU:s forsknings- och utvecklingsarbete.

Till särskild utredare förordnades från och med den 20 oktober 2003 vice verkställande direktör Björn Brandt. Fil.dr. Maivor Sjölund anställdes som sekreterare i utredningen från och med den 22 oktober 2003.

Härmed överlämnas utredningens betänkande: Samspel och integration. Nationell organisation för ett integrerat deltagande i EU:s forsknings- och utvecklingsarbete (SOU 2004:60).

Uppdraget är med detta avslutat.

Stockholm i maj 2004

Björn Brandt

/Maivor Sjölund

Innehåll

1	Sammanfattning och förslag	9
2	Uppdraget	15
2.1	Arbetet med utredningen	16
3	Beskrivning av nuvarande nationell organisation	19
3.1	Förhandlingsorganisationen.....	20
3.1.1	Kommittéstrukturen i EU:s sjätte ramprogram för forskning och teknisk utveckling	21
3.1.2	Programkommittéerna	24
3.2	Serviceorganisationen	28
3.2.1	Informationsverksamheten	30
3.2.2	Rådgivningsverksamheten.....	32
3.2.3	NCP-verksamheten.....	34
3.2.4	Verksamheten vid kontoret i Bryssel	37
3.2.5	Övrig verksamhet	39
3.3	Analysfunktionen	42
3.4	EU/FoU-rådets ekonomi.....	44
3.5	Andra aktörer för information och rådgivning.....	44
4	Synpunkter på nuvarande nationell organisation	45
4.1	EU/FoU-rådets syn på sin egen verksamhet	45
4.2	De NCP-ansvarigas syn på sitt uppdrag.....	48
4.3	Synpunkter rörande kommittéuppdraget.....	50
4.3.1	Ahlénska utredningen	50

4.3.2	Synpunkter från programkommittéernas ledamöter och experter	53
4.4	Synpunkter från EU-handläggare och forskare vid lärosätena	57
4.5	Synpunkter från forskningsfinansiärerna	60
4.6	Synpunkter från näringslivets organisationer	62
5	Andra aktörer i forskningssystemet	63
5.1	Företagen	63
5.2	Forskningsinstituterna	65
5.3	Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA)	68
5.4	Lokala och regionala aktörer	70
6	Europeisk utblick.....	73
6.1	Finland	73
6.2	Nederländerna	77
6.3	Österrike.....	80
6.4	Storbritannien.....	84
6.5	En jämförande analys	85
6.6	Utredningens slutsatser av jämförelsen	86
7	Utgångspunkter för utredningens ställningstagande.....	87
8	Bedömning av nuvarande nationell organisation.....	93
8.1	Ett forum för samtal på nationell nivå	94
8.2	NCP-organisationen.....	95
8.3	Ett tydligare regelverk.....	96
8.4	EU/FoU-rådets begränsade funktion.....	96
8.5	Svensk närvaro och synlighet i Bryssel	97

8.6	Särskilda insatser för att öka antalet svenska experter i utvärderingspanelerna och i Kommissionen	97
8.7	Anlitande av privata konsulter	98
9	Förslag till ny nationell organisation	99
10	Genomförande av utredningens förslag	121
11	Ekonomiska konsekvenser av utredningens förslag	123
	Bilagor	125
	Bilaga 1 Kommittédirektiv	125
	Bilaga 2 SFS 2000:85	129
	Bilaga 3 Frågeformulär	133

1 Sammanfattning och förslag

Utredningens uppdrag har varit att analysera och ge förslag till en nationell organisation för svenskt deltagande i EU:s ramprogram för forsknings- och utvecklingsarbete. Huvudaktörer i den nuvarande nationella organisationen för att främja svenskt deltagande i EU:s forsknings- och utvecklingsarbete är departement, forskningsansvariga myndigheter, forskningsråd och Rådet för forsknings- och utvecklingssamarbete inom EU (EU/FoU-rådet).

Dessutom finns det intressenter i systemet i form av universitet och högskolor, forskare, företagare, forskningsinstitut, regionala organ, stiftelser, kommuner och landsting.

Dessa aktörer och intressenter kan delas in i fyra övergripande funktioner för *förhandling*, *service*, *analys* och *utförande* av forskning och utvecklingsarbete. Den förhandlande funktionen utgörs av departement och forskningsfinansierande myndigheter. De senare svarar för huvuddelen av den offentliga finansieringen av projektorienterad forskning i landet. Service- och analysfunktionerna utgörs främst av EU/FoU-rådets verksamhet att som myndighet svara för information och rådgivning om EU:s ramprogram till utförarna. Rådet har även ansvaret för analys av den svenska medverkan. För den fjärde funktionen svarar forskningsutförarna, dvs. universitet, högskolor, forskningsinstitut och företag.

Utredningens förslag syftar till att skapa en nationell organisation med förutsättningar att ge tidig och adekvat information till forskningsutförarna och ge underlag för ett proaktivt och samordnat agerande i den förhandlande funktionen.

Utredning har arbetat under perioden november 2003 till april 2004. Vi har under den tiden samtalat med en rad aktörer i systemet; universitet och högskolor, Sveriges universitets- och högskoleförbund, forskningsfinansierande myndigheter, forskningsinstitut, företag, branschorganisationer och Svenskt Näringsliv. Utredningen har tagit in synpunkter från EU/FoU-rådets styrelse och

ledning samt personal. Utredningen har även samtalat med ledamöter och experter om deras uppdrag i EU:s programkommittéer. Dessa har även beretts möjlighet att besvara ett frågeformulär. Utredningen har besökt EU/FoU-rådets kontor i Bryssel. Vid besöket i Bryssel fördes samtal med nuvarande och tidigare forskningsråd vid Sveriges ständiga representation. Vi samtalade även med tjänstemän inom EU-kommissionens Generaldirektorat för forskning. Dessutom besökte vi Storbritanniens och Finlands Brysselkontor för forskningssamarbete inom EU samt det regionala kontoret North Sweden för att studera deras verksamhet. Studieresor har företagits till Finland, Nederländerna och Österrike för att studera likvärdiga EU-länders organisation.

Utredningen har funnit att den nationella organisationen för svenskt deltagande i EU:s forsknings- och utvecklingsarbete i många avseenden fungerar väl. I våra samtal med ett stort antal aktörer i systemet har vi mött en rad personer med en mycket hög kompetens och ett stort engagemang för uppgiften att främja det svenska deltagandet i EU:s ramprogram. Sveriges agerande karakteriseras i hög grad av professionalism men den nationella organisationen är till viss del fragmenterad, ostrukturerad och subkritisk avseende samordning och omfattning av insatserna.

Utredningen har, trots den i grunden positiva bilden, funnit ett antal områden som fungerar mindre väl. De problem utredningen funnit är, för det första, en bristande kontinuitet i informationen mellan de olika funktionerna för förhandling, service, analys och forskningsutförande. Därtill saknas i stor utsträckning ett forum på nationell nivå för att diskutera en svensk grundhållning till frågor som rör deltagandet i ramprogrammet. För det andra att NCP-organisationen i stor utsträckning är bristfälligt integrerad i det svenska forskningssystemet. Ett tredje problem är ett otydligt regelverk för olika aktörers ansvar, arbetsfördelning och samarbete i det nationella systemet. Det fjärde problemet handlar om EU/FoU-rådets begränsade funktion och bristfälliga integrering i nuvarande nationella system. Det femte problemet handlar om svensk synlighet i Bryssel. Nära relaterat till detta finns ett sjätte problem som handlar om att det behövs fler svenska experter i Kommissionens utvärderingspaneler och som anställda tjänstemän i Kommissionens generaldirektorat för forskning.

Utifrån denna analys föreslår utredningen ett antal olika åtgärder för att skapa en bättre integrerad nationell organisation med inbör-

des samspel mellan parterna. För förhandlingsfunktionen föreslår utredningen att:

- (1) Forskningspolitiska enheten vid Utbildningsdepartementet förstärks med förslagsvis minst en tjänst för policysamordning och samråd. Det är utredningens uppfattning att det är av stor betydelse att Utbildningsdepartementet ansvarar för en nationell samrådsorganisation med en frekvent verksamhet och av permanent karaktär. Utredningen föreslår att Utbildningsdepartementet inrättar olika policygrupper med företrädare från forskningsfinansierande myndigheter, universitet och högskolor, akademier, forskningsinstitut, företag och näringslivets organisationer.
- (2) Den nuvarande ordningen behålls för att utse delegater i programkommittéerna men med större flexibilitet och ett tydligare regelverk för uppdraget. Förslaget medför att NCP-ansvariga personer mer aktivt ska kunna delta i programkommittéarbetet inom EU:s ramprogram.
- (3) Vetenskapsrådet ges ett formellt uppdrag att från lämplig tidpunkt representera Sverige i frågor som rör det föreslagna europeiska forskningsrådet (ERC). Vetenskapsrådet bör även få ansvaret för att verka för och samordna det svenska deltagandet inom EU-finansierad grundforskning.
- (4) Systemet med huvudansvariga myndigheter återinförs. Utredningen menar att det system som tidigare fanns med huvudansvariga myndigheter i praktiken redan återinförts men inte formaliserats. Utredningen föreslår att huvudansvariga myndigheter pekas ut och att Utbildningsdepartementet preciserar vad som ingår i uppdraget avseende medverkan i programkommittéer, NCP-ansvar, informationsuppgifter och annan service till användare.
- (5) Särskilda insatser görs för att öka antalet svenska experter i utvärderingspaneler och i Kommissionen. Dessa expertuppdrag är en god inkörsport för att få erfarenheter av hur Kommissionen arbetar med beredning av ansökningar och vilken policy som gäller för forskning inom ramprogrammet. Ett ökat svenskt deltagande i denna del kan på sikt medföra fler svenska ansökningar av hög kvalitet.

För service- och analysfunktionerna föreslår utredningen att:

- (6) NCP-organisationen integreras i de närmast berörda forskningsfinansierande myndigheterna med ett samordningsansvar i ett EU/FoU-sekretariat. De NCP-ansvariga får genom EU-kommissionen information och utbildning om ramprogrammet och dess olika delar. Utredningen menar att den kunskapen i dag inte tas tillvara på ett optimalt sätt eftersom det i den nuvarande organisationen saknas en koppling till aktuell svensk forskning och forskningsfinansierande myndigheter. Utredningen anser att det är av yttersta vikt att stärka samverkan och integration mellan NCP-ansvariga och experterna i de forskningsfinansierande myndigheterna. På så sätt kan synergieffekter mellan EU:s ramprogram och nationell forskning bli tydliga och leda till ett ökat svenskt deltagande. Integreringen bör ske inför implementeringen av sjunde ramprogrammet.
- (7) EU/FoU-rådet ombildas till ett EU/FoU-sekretariat som integreras i VINNOVA. Det är utredningens bestämda uppfattning att det behövs en särskild organisation på nationell nivå som har ett huvudansvar för att informera om EU:s ramprogram för forsknings- och utvecklingsarbete, att ge råd till sökande och deltagande parter i ramprogrammet samt att följa upp det svenska deltagandet och göra analyser av effekter. Utredningen har övervägt olika verksamhetsformer och flera organisatoriska lösningar för denna verksamhet. Utredningen har slutligen stannat vid ett förslag som innebär att det nuvarande EU/FoU-rådet organiseras in i VINNOVA som en självständig verksamhet. För denna lösning talar att VINNOVA kan erbjuda kompetens både när det gäller nationell forskningsorganisation, företagsamarbete och EU-forskning. Den ger förutsättningar för ett bra samspel med forskningsfinansiärer, regeringskansli, lärosäten, forskningsinstitut och näringslivets organisationer. VINNOVA är den myndighet som har den mest omfattande kontaktytan gentemot ramprogrammet och har en etablerad stark ställning i det svenska myndighetssystemet inom forskningsområdet. Förutsättningar finns för goda kontakter med EU-kommissionen. Denna lösning ger även Sekretariatet en direkt och nära kontakt med ett antal av de NCP-ansvariga som med utredningens förslag kommer att finnas inom VINNOVA, Sekretariatet bör integreras i VINNOVA från och med den 1 juli 2005.

- (8) Den svenska närvaron i Bryssel görs synligare och mer koordinerad. Detta kan ske genom att det befintliga Brysselkontoret föreslås få en förändrad roll. Uppgiften ska vara att sprida information om svensk forskning till EU-kommissionen, att vägleda forskare vid kontakter i Bryssel och att i samråd med Sveriges ständiga representation i Bryssel arbeta för överblick och ökad koordinering av svenska insatser på plats i Bryssel.

Det är utredningens uppfattning att det torde finnas förutsättningar för en ökad dialog mellan Sveriges ständiga representation, dess forskningsråd, Utbildningsdepartementet och EU/FoU-sekretariatet och övriga svenska intressenter i Bryssel om en samverkan för att främja svenska intressen inom EU:s ramprogram för forskning och utveckling.

2 Uppdraget

Enligt utredningsdirektiven, Översyn av nationell organisation för svenskt deltagande i EU:s forsknings- och utvecklingsarbete, Dir 2003:144 (bilaga 1), handlar uppdraget om en översyn av den nationella organisationen för svenskt deltagande i EU:s forsknings- och utvecklingsarbete. Utredaren skall

- analysera olika aktörers behov av tjänster för sitt engagemang i EU:s forsknings- och utvecklingssamarbete samt föreslå organisation för dessa tjänster,
- se över verksamheten vid Rådet för forsknings- och utvecklingssamarbete inom EU (EU/FoU-rådet) utifrån dess uppdrag och arbetsformer,
- se över den nuvarande svenska organisationen för kommissionens National Contact Points (NCP) och föreslå fortsatt organisation,
- kartlägga vilka arbetsuppgifter som särprogrammets programkommittéer innefattar samt föreslå arbets- och ansvarsfördelning mellan departement och myndigheter i detta arbete,
- analysera vilka krav de nya samarbetsformerna i European Research Area (ERA), det sjätte ramprogrammet och kommande ramprogram ställer på aktörerna i det svenska forskningssystemet,
- ge förslag till en samlad nationell organisation för dialog och informationsspridning mellan berörda aktörer.

Målsättningen ska vara att skapa en samordnad struktur som syftar till en enhetlig, proaktiv och kompetent hantering av Sveriges deltagande i EU:s ramprogram och ERA.

I uppdraget ingår att utredaren skall göra jämförelser med likvärdiga EU-länders organisation för deltagande i EU:s ramprogram. Dessa jämförelser skall redovisas så att de bidrar med goda

exempel i utarbetandet av en samordnad struktur för att främja Sveriges deltagande i EU:s ramprogram.

Utredaren skall redovisa ekonomiska konsekvenser av sina förslag. Utgångspunkten är att förslag till förändringar skall rymmas inom nu gällande ekonomiska ramar för verksamheten.

2.1 Arbetet med utredningen

Utifrån dessa direktiv har utredningen analyserat vilka fördelar och nackdelar som olika aktörer erfarit med nuvarande organisation och vilka behov av service som finns. De bärande elementen i nuvarande nationella organisation är EU/FoU-rådets verksamhet, NCP-organisationen och representationen i programkommittéerna inom EU:s ramprogram för forskning och utvecklingsarbete. Utredningen har därför ägnat dessa särskild uppmärksamhet.

För att analysera olika aktörers behov av tjänster för sitt engagemang i EU:s forsknings- och utvecklingsarbete har utredningen besökt Chalmers tekniska högskola, Göteborgs universitet, Karlstads universitet, Karolinska institutet, Kungl. Tekniska högskolan, Linköpings universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet, Sveriges lantbruksuniversitet, Umeå universitet och Uppsala universitet. Ett möte med en representant för Luleå tekniska universitet har ägt rum i Uppsala. Vi har träffat personer från lärosätenas ledning, dekaner, EU-handläggare och forskare. Vi har även träffat företrädare för två mindre lärosäten nämligen Blekinge tekniska högskola och Högskolan Dalarna. Vi har träffat de forskningsfinansierande myndigheterna Vetenskapsrådet (VR), Verket för innovationssystem (VINNOVA), Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas) och Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS) för att få deras synpunkter på den nationella organisationen. Vi har besökt IVF Industriforskning och utveckling AB i Mölndal och deltagit i ett seminarium med forskningsinstitut i Stockholm. Samtal har även förts med Sveriges universitets- och högskoleförbunds ordförande. Vi har träffat en arbetsgrupp med forsknings- och utbildningsansvariga från Almega, Svensk Handel, SBUF, Teknikföretagen, Metallgruppen, Transportgruppen och Svenskt Näringsliv. Vi har träffat företrädare för svenska företag som är aktiva i ramprogrammet bl.a. Ericsson och SAAB. Vi har även under utredningsarbetet träffat företrädare för Utbildnings- och Näringsdepartementen.

Utredningen har tagit in synpunkter från EU/FoU-rådets styrelse och ledning samt personal. Utredningen har även samtalat med ledamöter och experter om deras uppdrag i EU:s programkommittéer. Dessa har även beretts möjlighet att besvara ett frågeformulär.

Utredningen har besökt EU/FoU-rådets kontor i Bryssel. Vid besöket i Bryssel fördes även samtal med nuvarande och tidigare forskningsråd vid Sveriges ständiga representation. Vi samtalade även med tjänstemän inom EU-kommissionens Generaldirektorat för forskning. Dessutom besökte vi Storbritanniens och Finlands Brysselkontor för forskningssamarbete samt det regionala kontoret North Sweden för att studera deras verksamhet.

Studieresor har företagits för att studera likvärdiga EU-länders organisation. Med anledning av den korta utredningstiden begränsades dessa resor till tre länder, nämligen Finland, Nederländerna och Österrike. Finland är ett exempel på en decentraliserad organisation medan Österrike är ett exempel på centraliserad fristående nationell organisation för samarbetet inom EU:s forskningsprogram. Den nederländska modellen stod till en början som modell för den österrikiska. Men Nederländerna har idag en enhet som är integrerad i en större organisation. Österrike har alltså en fristående organisation med står troligen inför en sammanläggning med en större organisation.

Utredningen skapade i ett tidigt skede en referensgrupp. Referensgruppens medlemmar har bidragit med värdefulla synpunkter i det inledande skedet och under arbetets gång. Möten med referensgruppen har ägt rum den 28 november 2003, 6 februari, 25 mars och 13 april 2004. Referensgruppen har bestått av Gert Assermark, Almega Tjänsteföretagen, Astrid Borg, Kungl. Tekniska högskolan, Staffan Håkansson, VINNOVA, Peter Johansson, Svenskt Näringsliv, Gunnar Leman, Vetenskapsrådet, Karin Markides, Uppsala universitet, Mats Ola Ottosson, Uppsala universitet och Uno Svedin, Formas.

3 Beskrivning av nuvarande nationell organisation

Utredningen konstaterar att den nationella organisationen ska fungera och verka i en mycket komplex struktur av relationer och aktörer på lokal, regional, nationell och internationell nivå. Forsknings- och utvecklingsarbete bedrivs idag ofta i relativt omfattande nätverk av aktörer på olika nivåer, inom och mellan branscher och forskningsområden med nationella och internationella förgreningar. Behoven hos aktörerna i denna process av stöd från den statliga nationella organisationen för Sveriges deltagande i EU:s ramprogram är mycket skiftande. Ett syfte med EU:s ramprogram för forskning och teknisk utveckling är dessutom att ge incitament till ökad aktivitet för att stärka redan existerande samarbeten i nätverk och att initiera nya möten och arbetsformer. Inte minst visar de instrument, Integrated Projects och Networks of Excellence, som Kommissionen initierat för verksamheten inom sjätte ramprogrammet på denna ambition.

Huvudaktörerna i den nuvarande nationella organisationen för främjande av Sveriges deltagande i EU:s forsknings- och utvecklingsarbete är departement, forskningsansvariga myndigheter, forskningsråd och Rådet för forsknings- och utvecklingssamarbete inom EU (EU/FoU-rådet). Tillsammans utgör de den *totala* nationella organisationen som bildar ett system av inbördes relationer och samspel. Dessutom finns en rad intressenter i systemet i form av universitet och högskolor, forskare, företag, forskningsinstitut, regionala organ, stiftelser, kommuner och landsting.

Dessa aktörer och intressenter kan delas in i fyra övergripande funktioner för *förhandling*, *service*, *analys* och *utförande* av forskning och utvecklingsarbete. Den förhandlande funktionen utgörs av departement och de nationella myndigheterna. De senare svarar för huvuddelen av den offentliga finansieringen av projektorienterad forskning i landet. Service- och analysfunktionerna utgörs främst av EU/FoU-rådets verksamhet att som statlig myndighet

svara för information, rådgivning om EU:s ramprogram till utförarna. Rådet har även ansvaret för analys av den svenska medverkan. För den fjärde funktionen svarar forskningsutförarna, dvs. universitet, högskolor, forskningsinstitut och företag.

Utredningens uppdrag är att analysera och ge förslag till nationell organisering av funktionerna förhandling, service och analys. Den nationella organisationen ska ge förutsättningar för tidig och adekvat information till forskningsutförarna och ge underlag för ett proaktivt och samordnat agerande i den förhandlande funktionen.

3.1 Förhandlingsorganisationen

Inom regeringskansliet finns för närvarande den Forskningspolitiska enheten vid Utbildningsdepartementet som svarar för att bereda den svenska forskningspolitiken, inklusive frågor om Sveriges deltagande i EU:s forsknings- och utvecklingsarbete. Arbetet sker i samverkan med andra berörda departement; främst närings-, jordbruks- och miljödepartementen.

De statliga forskningsfinansiärerna bidrar med expertstöd till departementen i förhandlingsverksamheten för Sveriges deltagande i EU:s ramprogram för forskning. År 2001 etablerades en ny nationell myndighetsorganisation för forskningsfinansiering i Sverige. Den utgörs av fyra nationella myndigheter: Vetenskapsrådet (VR), Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS), Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas) och Verket för innovationssystem (VINNOVA)¹. EU-forskningen skall så långt som möjligt integreras i myndigheternas nationella verksamhet. Myndigheterna skall bevaka i vilken utsträckning EU:s ramprogram kan samspela med den egna verksamheten. Även myndigheter som Naturvårdsverket, Strålskyddsmyndigheten, Kärnkraftinspektionen och Energimyndigheten m.fl. är centrala aktörer på nationell nivå inom olika delområden.

Nedan följer en beskrivning av kommittéstrukturen inom EU:s sjätte ramprogram för forskning. Sverige representeras i dessa organ av tjänstemän från departement och myndigheter.

¹ Prop. 1999/2000:81, bet. 1999/2000:UbU 17, rskr. 1999/2000:257.

3.1.1 Kommittéstrukturen i EU:s sjätte ramprogram för forskning och teknisk utveckling

EU:s stöd till forskning, teknisk utveckling och innovation har sedan 1984 genomförts i form av s.k. ramprogram som sträcker sig över fyraårsperioder.² Det primära syftet med dessa ramprogram är att genom forskning och teknisk utveckling stärka Europas industriella konkurrenskraft och tillväxt. Ett annat syfte, som har blivit mer tydligt i det sjätte ramprogrammet, är att öka kontakterna mellan Europas forskare, organisationer och länder – och därigenom skapa ett homogent och starkt europeiskt forskningsområde – European Research Area (ERA). Initiativet till ERA togs av kommissionären Philippe Busquin och lades fast i en överenskommelse i Ministerrådet i Lissabon i mars 2000³. Enligt Lissabonöverenskommelsen ska EU bli den mest dynamiska och konkurrenskraftiga ekonomin i världen inom tio år. Enligt strategin ska sysselsättningen stärkas liksom en socialt och miljömässigt hållbar utveckling. Ministerrådet ser skapandet av ett europeiskt forskningsområde som ett medel för att nå detta mål.

Totalbudgeten för det innevarande sjätte ramprogrammet är 17,5 miljarder euro under fyra år, dvs. drygt 160 miljarder kronor, vilket är ca 24 miljarder kronor mer än det tidigare ramprogrammet. Summan motsvarar ca 4–5 procent av hela budgeten för forskning och teknisk utveckling i EU:s medlemsländer.

Det sjätte ramprogrammet består av många komponenter. Den övergripande strukturen består av tre block. Dessa benämns ibland sär- eller delprogram. De tre blocken utgörs av program för:

- Att integrera EU:s forskningsverksamhet,
- Att strukturera det europeiska området för forskningsverksamhet och
- Att förstärka grunden till det europeiska området för forskningsverksamhet.

Förutom de ovan beskrivna delarna av det sjätte ramprogrammet finns sedan tidigare det europeiska forskningssamarbetet inom

² Här görs endast en kort översiktlig beskrivning av det sjätte ramprogrammet. Den som önskar en mer fördjupad kunskap om ramprogrammet och alla dess delar med undergrupper hänvisas till EU/FoU-rådets hemsida (www.eufou.se). Förutom Rådets information finns där en länk till Kommissionens databas Cordis med ytterligare information om ramprogrammet.

³ Presidency Conclusions. Lisbon European Council 23 and 24 March 2000. Lisbon (24/3/2000) Nr: 100/1/00.

programmet Euratom. Detta program handlar om fissions- och fusionsforskning i Europa. Den svenska representationen i kommittén för Euratom sköts av Statens strålskyddsinstitut och Statens kärnkraftsinspektion när det gäller fissionsenergi och Vetenskapsrådet och Utbildningsdepartementet när det gäller fusionsenergi.

För de tre blocken finns en övergripande s.k. horisontell kommitté för hela sjätte ramprogrammet. Kommittén behandlar övergripande frågor för ramprogrammet och frågor inom delområden som inte har en egen kommitté, t.ex. blocket ”Att förstärka grunden till det europeiska området för forskningsverksamhet”. Den horisontella kommittén sammanträder i olika konstellationer beroende på vilka frågor som står på dagordningen. Sverige företräds i den horisontella kommittén av chefstjänstemän från utbildnings- och näringsdepartementen.

Det första blocket, *Att integrera EU:s forskningsverksamhet*, består av sju (prioriterade) tematiska områden. För varje tematiskt område finns en programkommitté med ledamöter från medlemsländerna. Sverige företräds i dessa kommittéer av tjänstemän från närmast berört departement och forskningsfinansierande myndighet. Departementstjänstemannen är vanligen ledamot och tjänstemannen från den forskningsfinansierande myndigheten är expert. Nedan anges inom parentes vilket departement och vilken myndighet som svarar för representationen.

- Genforskning och bioteknik (Utb.dep., Vetenskapsrådet)
- Informationssamhällets teknik (Näringsdep., VINNOVA)
- Nanoteknik, multifunktionella material och nya produktionsprocesser (Näringsdep., VINNOVA)
- Flyg- och rymdteknik (Näringsdep., VINNOVA, Rymdstyrelsen)
- Livsmedelssäkerhet och livsmedelskvalitet (Jordbruksdep., Formas)
- Hållbar utveckling och globala förändringar (Miljö- och näringsdep., Formas, Energimyndigheten, VINNOVA)
- Medborgare och styrelseformer i ett öppet europeiskt kunskapsamhälle (Utbildningsdep., Vetenskapsrådet).

Förutom de tematiska forskningsområdena finns även ett område som benämns Särskild verksamhet inom bredare forskningsområden. Detta innehåller tre delar: att förutse EU:s tekniska och vetenskapliga behov (NEST), särskilda forskningsåtgärder för små och

medelstora företag och särskild verksamhet för internationellt samarbete. Den horisontella kommittén behandlar frågor inom detta område.

Inom det andra blocket, *Att strukturera det europeiska området för forskningsverksamhet*, finns kommittéer för

- Forskning och innovation (Näringsdep., VINNOVA)
- Forskarrörlighet (Marie Curie) (Utbildningsdep., Vetenskapsrådet)
- Forskningsinfrastruktur (Utbildningsdep., Vetenskapsrådet)
- Vetenskap och samhälle (Utbildningsdep., Vetenskapsrådet)

Den tredje delen av ramprogrammet, som är den budgetmässigt minsta, är *Att förstärka grunden till det europeiska området för forskningsverksamhet*.

- Koordinering mellan nationella forskningsprogram (ERANET) och
- Utveckling av forsknings- och innovationspolicy.

Detta program styrs genom den horisontella kommittén.

Inom programmens tematiska delar finns särskilda arbetsprogram (work programme). Det är i dessa arbetsprogram som förutsättningarna ges för ansökan om stöd till forsknings- och utvecklingsprojekt inom respektive område.

För fullständigheten skall bör i detta sammanhang även nämnas att ett rådgivande organ finns på övergripande nivå inom EU för att diskutera samarbete inom området forskning och teknisk utveckling, Scientific and Technical Research Committee (CREST). Inom CREST behandlas frågor inom ett vidare område än EU:s ramprogram för forskning. CREST fungerar som ett stöd för både Ministerrådet och Kommissionen. Ordförande för CREST är generaldirektören för Generaldirektoratet för forskning. Kommittén träffas som regel högst sex gånger per år⁴. Sverige representeras i CREST av chefstjänstemän från utbildnings- och näringsdepartementen.

⁴ European union, Scientific and Technical Research Committee (CREST) Rules and Procedures. (CREST/1211/3/96 REV 3).

3.1.2 Programkommittéerna

Sverige har som EU-medlem deltagit fullt ut i arbetet i programkommittéerna sedan starten av det fjärde ramprogrammet år 1995. Enligt beslut i kommissionen representeras varje land av en ledamot och en expert i programkommittéerna. Formellt sett råder ingen begränsning för hur många ledamöter ett land kan sända till kommittémötena. Kommissionen ersätter dock endast resekostnaden för två personer, en ledamot och en expert från varje land.

Organisationen av den svenska representationen i programkommittéerna inom ramprogrammen har förändrats under åren.⁵ Inför det fjärde ramprogrammet utsåg regeringen s.k. ”huvudansvariga myndigheter” för utvecklingssamarbetet mellan Sverige och EU. Dessa var Forskningsrådsnämnden (FRN), Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR), Medicinska forskningsrådet (MFR), Kommunikationsforskningsberedningen (KFB), Naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR), Närings- och teknikutvecklingsverket (NUTEK), Styrelsen för u-landsforskning (SAREC), Skogs- och jordbruksforskningsrådet (SJFR), Statens kärnkraftsinspektion (SKI), Statens naturvårdsverk (SNV) och Statens strålskyddsinstitut (SSI). De huvudansvariga myndigheterna skulle svara för information till forskare mm, service och hjälp till svenska deltagare och uppföljning och utvärdering av svenskt deltagande. Regeringen inrättade även Rådet för forsknings- och utvecklingssamarbete med EG år 1992, senare mer bekant som EU/FoU-rådet. Rådet fick en samordnande roll. Svenska ledamöter i EG:s rådgivande kommittéer eller styrkommittéer för de olika programmen inom ramprogrammet skulle från och med det fjärde ramprogrammet utses av Rådet. Samarbetsrådet skulle kalla de svenska representanterna i de olika programkommittéerna till regelbundna möten och vidta åtgärder för att åstadkomma erforderlig koordinering.⁶

De huvudansvariga myndigheterna skulle svara för att Sveriges deltagande i programmen harmonierade väl med övrig nationellt finansierad forskning inom området. Myndigheterna skulle även verka för att Sverige fick bästa möjliga nytta av programmet. Detta

⁵ Beskrivningen av det svenska kommittédeltagandet under fjärde och femte ramprogrammen grundas i stor utsträckning på Gunnar Ahlén: ”Sveriges deltagande i EU:s programkommittéer för forskning.” PM 2002-11-08. Utbildningsdepartementet.

⁶ Regeringsbeslut 10 1992-06-11, Dnr 2015/92. Bilaga till regeringsbeslut 1992-06-11 nr. 10. Bilaga till regeringsbeslut 1994-06-16, nr 23. PM Huvudansvariga myndigheter för forskningssamarbetet mellan Sverige och EU.

kunde ske genom information och service till aktuella eller potentiella svenska deltagare i samarbetet, och genom att svara för att Sverige deltog i programkommittéer, expertpaneler etc. Goda förbindelser och snabb avrapportering sågs i detta sammanhang som viktigt. Myndigheterna gavs även möjligheter att främja svenskt deltagande genom att finansiera förprojekt, resor m.m. Myndigheterna skulle även stödja och medverka i Rådets verksamhet. Myndigheterna fick också en roll som sammankallande för en ledningsgrupp inom respektive program där Sverige deltog. Myndigheterna och Rådet fick i uppdrag att i samverkan utveckla och föreslå lämpliga variabler för uppföljning av det svenska deltagandet i programmet.⁷

EU/FoU-rådet fick ansvaret för att utse två svenska representanter till varje kommitté inom fjärde ramprogrammet inom EU. Representanterna skulle utses i samråd med berörda huvudansvariga myndigheter⁸. Ledamöterna kom att utgöras av tjänstemän på dessa myndigheter. Ett skäl för denna ordning var att kommittéledamöterna skulle få en naturlig och nära koppling till den egna myndighetens verksamhet inom respektive område⁹.

EU/FoU-rådet hade under fjärde ramprogrammet en samordningsroll, vilket medförde att de arrangerade möten mellan kommittéledamöter och svenska representanter i Kommissionens Advisory Groups, samt mellan kommittéledamöter och handläggare vid universitet och högskolor. Rådet utarbetade även riktlinjer för kommittéarbetet. Även utbildningsdepartementets ledning bjöd vid olika tillfällen in till gemensamma möten med kommittéledamöterna för orientering om och diskussion av allmänna riktlinjer.

I samband med införandet av det femte ramprogrammet för åren 1998–2002 beslutade regeringen om vissa förändringar av den ovan beskrivna organisationen¹⁰. Enligt beslutet skulle huvudansvarigt departement lämna förslag på en ledamot till respektive programkommitté till Utbildningsdepartementet. Den andra representanten, dvs. experten i programkommittén, skulle utses av Utbildningsdepartementet i samråd med respektive myndighet. Nomineringen av ledamöterna skulle därefter slutligt fastställas av chefen

⁷ Regeringsbeslut 1994 06 16, nr 23.

⁸ SFS 1994:1093, 2§. Förordning om ändring i förordningen (1992:816) med instruktion för Rådet för forsknings- och utvecklingssamarbete mellan Sverige och EG (utfärdad 16 juni 1994).

⁹ Gunnar Ahlén: "Sveriges deltagande i EU:s programkommittéer för forskning. PM 2002-11-08. Utbildningsdepartementet".

¹⁰ U1999/977/F, bilaga till regeringsbeslut 1999-03-11, nr 8

för Utbildningsdepartementet. Ordningen innebar att det var tjänstemännen som personer som utsågs. Detta ledde till en del trassel inom myndigheterna som inte hade fått någon anslagspost i budgeten för kostnaderna för uppdraget. Inför det sjätte ramprogrammet beslutade därför Utbildningsdepartementet om en något annorlunda ordning.¹¹ I nuvarande ordning utser regeringen ansvarigt departement och ansvarig myndighet. Den ansvariga myndigheten utser i sin tur experter till respektive delprogram. Departementen utser vilka tjänstemän som skall vara ledamöter i respektive delprogram. Namnen på de utsedda ledamöterna och experterna beslutas sedan i ett regeringskanslimöte. Uppgifterna sänds till Utrikesdepartementet som överför ärendet till ambassadören vid den svenska representationen i Bryssel. Ambassadören meddelar i ett brev Kommissionen vilka personer som ska representera Sverige.

Ledamöterna från departementen ska enligt riktlinjerna delta aktivt i programkommittéerna, inte nödvändigtvis vid varje möte, men alltid då politiska, övergripande eller för Sverige särskilt viktiga frågor står på dagordningen. Experterna från myndigheterna ansvarar för att representera forskarsamhället inom området. Programkommittéledamöternas uppgift är att på regeringens vägnar framföra Sveriges synpunkter. I den mån det förekommer skrivna inlägg, som är av övergripande politisk betydelse, från experter eller ledamöter skall dessa beredas med Regeringskansliet.¹²

Ledamöten i programkommittén är, enligt riktlinjerna, sammankallande och ordförande i den nationella beredningsgruppen samt svarar för den slutliga instruktionen inför programkommittémötet. Vid mötet i programkommittén är det främst ledamötens ansvar att föra Sveriges talan.

Experten i programkommittén bistår med sakkunskap, information och underlag inför beredningsgruppens möten. Experten ansvarar även för utarbetande av underlag till instruktioner och skriver rapporter från beredningsgruppens möten. I uppdraget ingår även att ansvara för att minnesanteckningar upprättas från varje möte samt att dessa och mötets dagordning delges ansvarig person för ramprogrammet vid Utbildningsdepartementets Forskningspolitiska enhet. Experten ansvarar också för att vidarebefordra den information som lämnats vid programkommittémötet till

¹¹ U2002/3595/F. Protokoll 2002-10-24

¹² Tygård, Britt-Marie: "Stöd för ledamöters och experters arbete i det sjätte ramprogrammets programkommittéverksamhet". Promemoria från utbildningsdepartementet 2003-09-11.

EU/FoU-rådet. Experten skall även samarbeta med EU/FoU-rådet när det gäller statistikuppgifter. Experten skall ha kontakt med den som är nationell kontaktperson (NCP) för området för att snabbt sprida information om aktiviteter och information som lämnats på programkommittémötena. I expertens uppdrag ingår även att svara på frågor från forskarsamhället om utlysningar, resultat etc.

Deltagarna i de nationella beredningsgrupperna ska bidra med kunskap i de sakfrågor som behandlas vid programkommittéernas möten samt med perspektiv på forskningens relevans mm. De ska även delta i utarbetandet av instruktioner inför programkommittémötena samt – i samverkan med EU/FoU-rådet – i uppföljning och utvärdering av ramprogrammet och i informations- och kontaktinsatser inom ramen för respektive myndighets ansvarsområde. Det framgår vidare av regeringsbeslutet att beredningsgruppen som regel ska mötas inför varje möte med programkommittén och dess underkommittéer.

Programkommittén kan beskrivas som styrorganet för programmet. Arbetsprogrammet för det tematiska området tas fram av Kommissionen med hjälp av utvalda medlemmar i s.k. Advisory Groups. Kommissionen utser självständigt, utan samråd med medlemsländerna, dessa experter. Arbetsprogrammet ska emellertid formellt godkännas av programkommittén. En kvalificerad majoritet i programkommittén kan stoppa Kommissionens förslag till beslut. I sådana fall går frågan vidare till Ministerrådet.

Medlemsländerna har tillfälle att i kommittén diskutera kommande utlysningar och ansökningsomgångar. De ansökningar om projekt som kommer in granskas emellertid inte av kommittén. Granskningen sker av särskilda granskare, experter, i utvärderingspaneler. Dessa bedömer om projekten uppfyller kraven för kvalitet, forskningens relevans i förhållande till målen för arbetsprogrammet och formella kriterier för ansökan. Dessa medverkar även i konsekvensanalyser och rekommendationer för kommande utlysningar. Utvärderingspanelerna består av forskare och personer med särskild expertkompetens från medlemsländerna. Varje land kan nominera granskare till Kommissionens databas för detta ändamål.

De projekt som passerat denna granskning skall därefter beslutas i programkommittén. Detta sker oftast buntvis. Projekten diskuteras mycket sällan i programkommittén. Efter godkännande i programkommittén tar Kommissionen det slutgiltiga beslutet. Det går knappast att i kommittéarbetet argumentera för en ansökan före en annan om inte formella fel har begåtts. Det är utvärderingsresulta-

tet som gäller. Däremot diskuteras principerna för hur man ska lösa problem med översökning, dvs. att det finns fler godkända projekt än det finns resurser till. En viktig strategisk funktion för ledamöterna i sådana situationer är att i diskussioner utanför kommittémötet hitta länder att liera sig med för att driva en linje.

Under hösten 2003 bildade Utbildningsdepartementet en s.k. programkommittégrupp bestående av ledamöter och experter från programkommittéerna. Utbildningsdepartementet kallar till gemensamma möten vid några tillfällen per år för diskussion av generella frågor och en svensk linje i förhandlingarna. Utbildningsdepartementet ansvarar för att synpunkter framförs i den horisontella kommittén inom ramprogrammet.

3.2 Serviceorganisationen

Rådet för forsknings- och utvecklingssamarbete inom EU, vanligen benämnt EU/FoU-rådet, har sedan 1992 arbetat med att främja det svenska deltagandet i EU:s ramprogram för forskning och utveckling. EU/FoU-rådet har tre huvuduppgifter: rådgivning och information samt uppföljning av Sveriges deltagande i EU:s ramprogram för forskning och utveckling¹³. Rådet skall särskilt i samråd med Regeringskansliet och andra myndigheter främja svenskt deltagande i EU:s program för forskning och teknisk utveckling (bilaga 2).

Den primära målgruppen för EU/FoU-rådets informations- och rådgivningsverksamhet är forskningsutförarna, dvs. universitet och högskolor, forskningsinstitut, branschorganisationer och företag. Även de forskningsfinansierande myndigheterna svarar för viss information och rådgivning. EU/FoU-rådet ansvarar även för analysverksamheten, dvs. uppföljning och analys av det svenska deltagandet i EU:s ramprogram. Den primära målgruppen för dessa analyser är den policyskapande nivån. Analysverksamheten beskrivs i nästkommande avsnitt under rubriken "Analysfunktionen".

Beskrivningen nedan av Rådets verksamhet grundas på dokumentation som årsredovisningar, instruktioner för myndigheten, regleringsbrev, Rådets egna analyser av verksamheten, tidigare

¹³ SFS 2000:85 Förordning om ändring i förordningen (1992:816) med instruktion för Rådet för forsknings- och utvecklingssamarbete mellan Sverige och EU. (utfärdad 17 februari 2000).

gjorda utvärderingar, liksom samtal och intervjuer med dess styrelse, chef och övrig personal.

Rådet skall ansvara för information och rådgivning till forskare, myndigheter, företag och övriga intressenter om programmen. I uppgiften ingår att samordna och genomföra utvärderingar av det svenska deltagandet i programmen och att ansvara för en databas om svensk medverkan i programmen. Rådet skall också pröva sådana frågor om forskningssamarbetet inom EU som inte ankommer på regeringen eller någon annan myndighet.¹⁴

Vid inrättandet av Rådet 1992 svarade dåvarande Närings- och teknikutvecklingsverket (NUTEK) för kanslifunktionen. Rådet fick ett eget anslag den 1 juli 1994¹⁵. Rådet består idag av en ordförande och nio ledamöter. Samtliga utses av regeringen¹⁶. För närvarande finns vid Rådets kansli i Stockholm en kanslichef, som tillsätts av Rådet, en registrator, en administratör och sex handläggare. Vid Rådets kontor i Bryssel arbetar två personer. En mer utförlig beskrivning av kontoret i Bryssel följer nedan.

Under det fjärde ramprogrammet hade Rådet, som tidigare framgått, en samordningsroll. Enligt dåvarande instruktion skulle Rådet efter hörande av berörd huvudansvarig myndighet utse svenska representanter i kommittéer för de olika programmen inom EG:s ramprogram för forskning och teknisk utveckling.¹⁷ Dessa utsågs i dialog med de huvudansvariga myndigheterna. Denna uppgift upphörde emellertid när regeringen beslutade om en ny ordning för att utse representanter inom det femte ramprogrammet. Ansvar för att utse ledamöterna överfördes då till Utbildningsdepartementet.

Rådets verksamhet styrs till viss del av livscykeln i ramprogrammen. Efterfrågan på information är störst i början av ett nytt ramprogram medan rådgivning och statistik- och analysverksamhet blir viktigare i ett senare skede. Verksamheten under 2002 präglades följaktligen av att femte ramprogrammet avslutades och stängdes för ansökningar samtidigt som information om det sjätte ramprogrammet och förberedelserna inför dess öppnande blev centrala

¹⁴ Prop 2002/03:1, 2003/04:1.

¹⁵ SFS 1994:1093. Förordning om ändring i förordningen (1992:816) med instruktion för Rådet för forsknings- och utvecklingssamarbete mellan Sverige och EG. Utfärdad 16 juni 1994.

¹⁶ SFS 1995:996. Förordning om ändring i förordningen (1992:816) med instruktion för Rådet för forsknings- och utvecklingssamarbete mellan Sverige och EU. Utfärdad den 29 juni 1995.

¹⁷ SFS 1992:816. Förordning med instruktion för Rådet för forsknings- och utvecklingssamarbete mellan Sverige och EG. Utfärdad 11 juni 1992.

uppgifter för Rådet. Av årsredovisningen för 2003 framgår att myndighetens verksamhet med information och rådgivning samt statistik och analys omfattat många olika aktiviteter.

3.2.1 Informationsverksamheten

Viktiga kanaler mot målgruppen är webbplatsen www.eufou.se, tidningen Inside och den elektroniska nyhetsservicen. Till webbplatsen finns kopplat ett elektroniskt prenumerationssystem för att snabbt sprida information om nyheter i ramprogrammet. Nyhetsbrev skickas via e-post från respektive kontaktperson för de olika områdena i ramprogrammet. Rådets tidning Inside innehåller nyheter och längre artiklar om sjätte ramprogrammet, svenskt deltagande och EU-relaterade forskningsprojekt.

Webbplatsen www.eufou.se innehåller generella nyheter och specifika nyheter inom alla områden i ramprogrammet, kalendarium med egna och andras evenemang, grundinformation om varje område i ramprogrammet (områdets prioriteringar, länkar till sidor med delområden, nyheter, kalendarium, kontaktperson på EU/FoU-rådet, övriga kontaktpersoner), information om hur man ansöker och regler för deltagande, statistik över svenskt deltagande och informationsmaterial.

Rådets tryckta tidning Inside utkommer normalt fyra–fem gånger per år. Den innehåller nyheter och aspekter på ramprogrammet och lyfter fram EU-relaterad forskning, särskilt med svenskt deltagande. Inside skickas kostnadsfritt till alla prenumeranter, ca 3 000 personer. Till detta kommer ca 1 000 ex som används vid Rådets kurser, konferenser och informationsdagar. Tidningen finns också att ladda ned från Rådets webbplats www.eufou.se. Målgruppen är främst deltagare och potentiella deltagare i ramprogrammet, vidareförmedlare samt aktörer på politisk nivå.

För nyhetsbrev, tidning, inbjudningar till kurser m.m. finns ett register med prenumeranter som har valt dels vilka områden de är intresserade av, dels hur de vill ha informationen (elektroniskt och/eller den tryckta tidningen Inside). Registret består för närvarande av totalt 3 500 personer. En uppdatering av registret gjordes inför det sjätte ramprogrammet. En analys av registret visar att den största intressegruppen är universitet och högskolor (30 %), därefter myndigheter (20 %), följt av institut (1 %), konsulter (12 %),

mindre och medelstora företag (8 %), storföretag (7 %) och gruppen övriga (13 %).

Rådets elektroniska nyhetsservice används av respektive NCP-person för att snabbt och enkelt gå ut med nyheter till sin målgrupp (dvs. de som prenumererar på information om ett specifikt område). Dessutom används nyhetsservicen till att bjuda in till Rådets informationsdagar, kurser och konferenser. Nyhetsservicen har också ett mer övergripande och generellt nyhetsbrev via mail. Varje NCP-ansvarig tjänsteman sköter sina respektive nyhetsutskick inom särprogrammen. Totalt skickade EU/FoU-rådet under 2003 ca 150 st. nyhetsbrev/nyhetsmail inklusive nyhetsbrevet från Bryssel.

EU/FoU-rådets Brysselkontor distribuerar sedan januari 2001 ett elektroniskt nyhetsbrev till samtliga EU-handläggare på universitet och högskolor i Sverige. Brevet är kostnadsfritt och distribueras som regel en gång per månad.

En viktig del av EU/FoU-rådets informationsverksamhet utgörs av konferenser, informationsdagar, kurser och föredrag. Dessa aktiviteter har som mål dels att öka den generella kännedomen om ramprogrammen, dels att erbjuda specifik utbildning i de mer praktiska och programspecifika delarna av ansökningsprocessen. Varje år arrangerar Rådet 1–2 ramprogramkonferenser, ett stort antal kursdagar och många informationsdagar. Dessutom deltar Rådets personal som föreläsare/rådgivare på evenemang arrangerade av svenska universitet, högskolor, institut och regionala aktörer.

Under 2002 arrangerade Rådet två ramprogramkonferenser och under 2003 en konferens. Konferenserna tar vanligen upp utvärderingar av ramprogrammet, både i ett svenskt och europeiskt perspektiv och ger framåtblickar mot kommande nya arbetsprogram och ansökningsomgångar. Dessutom brukar svenska koordinators för projekt delta och berätta om sina erfarenheter. Representanter från EU-kommissionen finns alltid på plats liksom NCP-ansvariga tjänstemän. 150–200 personer brukar delta i konferenserna. Deltagarna vid ramprogramskonferensen 2003 kom från följande organisationer: universitet och högskolor (27 %), institut (15 %), större företag (3 %), mindre företag (2 %), konsulter (2 %), andra myndigheter (47 %) samt press och övriga (4 %).

Rådet genomförde under både vintern/våren och senhösten 2003 informationsdagar för alla områden i ramprogrammet, de tematiska prioriterade områdena och de horisontella områdena. Sammanlagt

antal informationsdagar under 2003 var ca 20 med över 1 000 deltagare. Föreläsare vid dessa tillfällen var oftast NCP-ansvariga från Rådet, någon representant från EU-kommissionen, svenska programkommittéledamöter, svenska projektdeltagare, representanter från svenska myndigheter m fl.

Rådet bedriver utbildning inom flera områden. Kursverksamheten var mer omfattande under 2003 jämfört med 2002 och 2001. Totalt antal kurstillfällen under 2003 var 14.

En kurs riktade sig särskilt till mindre företag, s.k. Small Medium Sized Companies (SME), och handlade om de särskilda insatserna "Craft" och "Collective Research". Denna halvdagskurs gavs fem gånger under 2003 till fler än 100 deltagare.

Kursen "Att lyckas i sjätte ramprogrammet" är en vidareutveckling av en tidigare endagskurs på olika teman till en tvådagarskurs. Kursens tonvikt lades på projektledning av de nya instrumenten Integrerade projekt och Forskarnätverk (Networks of Excellence) och juridiska frågor som regler för deltagande, modellkontrakt, konsortialavtal samt finansieringsfrågor. Kursen omfattade även vad man ska tänka på när det gäller konsortiebildning, ansökningsförfarande, utvärderingsprocessen samt kontraktsförhandlingar. Denna tvådagarskurs var mycket efterfrågad och varje kurs-tillfälle blev snabbt fullbokat. Totalt antal deltagare var under år 2003 ca 150.

3.2.2 Rådgivningsverksamheten

De NCP-ansvariga svarar för rådgivningsverksamhet rörande ramprogrammet och dess olika delar. Det handlar om information om arbetsprogram, utlysningar, ansökningstider, vad som är möjligt och inte möjligt att söka etc. Den rådgivning som EU/FoU-rådet kostnadsfritt tillhandahåller kan delas upp i tre områden:

- Helpdesk-funktion; att finnas tillgänglig för att svara på frågor och att vid behov, vidarebefordra frågan till juridisk expertis eller NCP-ansvarig.
- Programrelaterade frågor; hanteras i huvudsak av NCP-ansvarig som kan ge detaljinformation om ett program.
- Konsultationer; frågor som kräver omfattande tid och resurser. Ofta handlar det om avtalsvillkor eller andra juridiska frågor. Det kan även röra frågor om finansiering och kostnader. Dis-

kussion om projektidéer och individuell rådgivning om ansökningsprocessen är andra exempel.

Tidsomfattningen för de olika rådgivningstillfällena kan variera från några minuter till ett par tre timmar. Enligt uppgifter i årsredovisningen för 2003 fördelar sig målgruppen för rådgivning enligt följande: Universitet och högskolor (28 %), forskningsinstituterna (17 %), storföretag (1 %), mindre företag (28 %), konsulter (8 %), myndigheter (3 %) och kommuner (5 %).

För den juridiska rådgivningen vid Rådet svarar för närvarande av en heltidsanställd tjänsteman. Enligt uppgift omfattar den juridiska rådgivningen ungefär 80 procent av arbetstiden. Frekvensen och arten av frågor från olika intressenter varierar över tid med livscykeln i ramprogrammet. I slutet av ett ramprogram ligger tyngdpunkten på frågor som rör avslutning av projekt i enlighet med kontrakt. I starten av sjätte ramprogrammet, som genom sin struktur och nya projektformer (instrument) och nya regler för deltagande och nya modellkontrakt, har rådgivningen främst handlat om att förklara innebörden av dessa regler och tolkning av innebörden i olika förslag till kontrakt. Den juridiska experten bistår inte med att formulera och skriva konsortialavtal. Rådgivningen har koncentrerats kring att tolka och klargöra innebörden och lämna synpunkter på de förslag till avtal som svenska deltagare fått från koordinatörer för underskrift. Eftersom konsortialavtalet har fått en större betydelse och i många fall är obligatoriskt i sjätte ramprogrammet, har frekvensen av frågor och problemställningar kring dessa avtal ökat.

Den juridiska informationen och rådgivningen omfattar även tidigare ramprogram, framför allt femte ramprogrammet, och kan gälla alla tänkbara aspekter kring att delta i EU-projekt. Rådgivningen när det gäller konsortialavtal har till stor del bestått av analys av konsortialavtal utifrån svenska deltagares utgångspunkter och intressen. Den juridiska rådgivningen har främst utnyttjats av företag och institut, men även av de större universiteten. Mindre universitet och högskolor i avsaknad av egen juridisk kompetens, utgör en ökande andel. Frågorna rör ofta kostnader, ansvar och nyttjanderätter, upphovsrätt etc.

Flera av lärosätena har under åren byggt upp egen juridisk kompetens för EU-finansierad forskning. För närvarande finns inget formaliserat nätverk för utbyte av kunskap och erfarenheter mellan

juristerna på lärosätena och EU/FoU-rådets jurist. Förutsättningar för att etablera ett sådant syns däremot finnas.

3.2.3 NCP-verksamheten

En central del i serviceorganisationen är NCP-verksamheten. Rådet utsågs under femte ramprogrammet till svensk s.k. National Contact Point (NCP) för samarbetet inom EU:s ramprogram, i enlighet med EU-kommissionens riktlinjer¹⁸. Kommissionen etablerade då ett europeiskt nätverk av nationella kontaktpersoner för varje delprogram i alla medlemsländer. De grundläggande principerna för de nationella kontaktpunkterna fastställdes i ett dokument från EU-kommissionen kallat "Guiding Principles for Setting up Information and Assistance Networks" 30 October 1998.

Syftet med NCP-organisationen är att den skall underlätta för EU-kommissionen att effektivt sprida relevant och korrekt information om ramprogrammet med dess delprogram. NCP-funktionen kan därför beskrivas som Kommissionens förlängda arm i de olika medlemsländerna för att nå ut med information. Tanken är att systemen för nationella kontaktpunkter ska knyta samman verksamheter över gränserna i nätverk. Det kan handla om projekt för benchmarking eller sökande efter samarbetspartners. Kommissionen ser detta gränsöverskridande som ett sätt att förverkliga det europeiska området för forskning.

De nationella regeringarna upprättar, finansierar, utser och övervakar systemen för nationella kontaktpunkter. Kommissionen tillhandahåller nödvändig information och utbildning. De personer som är utsedda till NCP kallas regelbundet till möten vid Kommissionen för att få information och för att utbyta erfarenheter av arbetet inom ett område eller ramprogrammet som sådant.

Kommissionen betraktar systemen för nationella kontaktpunkter i medlemsstaterna som viktiga parter för genomförandet och förvaltningen av ramprogrammet. Enligt kommissionen är partnerskapet, som bygger på delat ansvar, viktigt för att öppenhet och lika tillträde skall kunna garanteras. Enligt riktlinjerna förbinder sig Kommissionen att offentliggöra de nationella kontaktpunkterna bl.a. i databasen Cordis. Kommissionen tillhandahåller även lämplig utbildning för de nationella kontaktpunkterna när det gäller alla

¹⁸ Guiding Principles for Setting up Information and Assistance Networks" 30 October 1998.

tematiska och ledningsmässiga aspekter av ramprogrammet samt information om EU-strategier och olika etiska aspekter. Kommissionen bjuder också in till seminarier och konferenser och utser kontaktpersoner inom Kommissionen. Kommissionen förbinder sig även att i god tid ge information om arbetsprogram och tids-scheman, statistik etc. Kommissionen kan i vissa fall ge bidrag till kostnader för särskilda åtgärder och aktiviteter som är av gräns-överskridande karaktär. Det kan gälla åtgärder som syftar till att stimulera och underlätta för små och medelstora företag, små forskarlag samt nya och avlägset belägna forskningscentra i kandidat-länderna att delta i prioriterade tematiska områden.¹⁹

EU-kommissionen har fastställt grundläggande principer för NCP-verksamheten. Principerna är emellertid endast rekommendationer. Enligt de rekommendationer som utfärdats för sjätte ramprogrammet är nyckelorden i uppdraget: information, rådgivning, stöd, utbildning och vägledning. En NCP ska ge information om villkoren för deltagande i ramprogrammet och för att lämna in förslag till projekt. Andra arbetsuppgifter är att organisera informationsdagar, seminarier, konferenser, skriva nyhetsbrev och att organisera webbplatser och mässor. Ytterligare uppgifter är att förbättra medvetenheten om gemenskapens mål och att öka kvinnors deltagande i ramprogrammet samt att stärka kopplingen mellan vetenskap och etik liksom mellan vetenskap och det civila samhället. I NCP-uppgiften ingår även att förbättra medvetenheten om andra europeiska program på området för forskning och innovation, såsom EUREKA och COST. NCP ska även rapportera till Kommissionen om problem och svårigheter som uppkommit vid deltagande i och genomförande av ramprogrammet.

Enligt rekommendationerna från Kommissionen bör en organisation som ansvarar för NCP-verksamheten ha följande kvalifikationer:

- Ha god kunskap om gemenskapens aktiviteter för forskning och teknisk utveckling och aktuella tekniska områden.
- Kunna tillhandahålla stödtjänster till olika typer av aktörer (bland annat inom industrin, den akademiska världen och små- och medelstora företag).
- Ha kompetens inom ledning och finansiering av verksamhet för forskning och teknisk utveckling.

¹⁹ (Guiding principles for setting up systems of National Contact Points (NCP systems) for the Sixth EU Framework Programme on Research and Technological Development (FP6)).

- Påvisa den erfarenhet och ha de möjligheter att bli accepterade som krävs för att nå det aktuella forskningssamfundet samt ha goda kunskaper om den nationella forskningsmiljön.
- Ha lämplig personal och utrustning (t.ex. informationsteknik)
- Kunna fungera som oberoende organisation(er) och vara garanterat opartiska vid tillhandahållandet av tjänster.
- Lämpa sig för att bli en del av ett internationellt system för att främja deltagandet i sjätte ramprogrammet och i sökandet efter samarbetspartner.
- Ha förutsättningar att fungera som samordnare för systemets olika aktörer.

Varje medlemsstat ansvarar för sitt lands uppbyggnad av systemet för nationella kontaktpunkter, dvs. att utse en eller flera organisationer, offentliga eller privata, som ska ingå i systemet. Utnämningen av organisationer bör meddelas Kommissionen i ett officiellt brev från det ministerium som ansvarar för vetenskap, forskning och teknisk utveckling. Kommissionen erkänner sedan dessa organisationer att fungera som prioriterade kontaktpunkter.

EU/FoU-rådet utsågs av regeringen att vara NCP-organisation i Sverige även i sjätte ramprogrammet. Rådets uppgift som NCP innebär ett särskilt ansvar för tillhandahållande av riktad programspecifik information, bevakning och spridning av nyheter om ramprogrammet samt rådgivning och utbildning av presumtiva deltagare i programmen. Chefen för EU/FoU-rådet är samordnare för NCP-verksamheten och de sex handläggarna vid kansliet i Stockholm är alla NCP-ansvariga, var och en inom ett eller flera delprogram. Även chefen för Brysselkontoret är NCP-ansvarig inom två tematiska områden. Som framgår nedan delar Rådet emellertid ansvaret för viss NCP-verksamhet med andra organisationer samt att VINNOVA och Vetenskapsrådet delar på ett NCP-ansvar.

I sjätte ramprogrammet omfattar Rådets NCP-ansvar de tematiska områdena i första blocket "Att integrera EU:s forskningsverksamhet":

- Genforskning och bioteknik
- Informationssamhällets teknik
- Nanoteknik, multifunktionella material och nya produktionsprocesser
- Flyg- och rymdteknik (delat ansvar med Rymdstyrelsen)
- Livsmedelssäkerhet och livsmedelskvalitet

- Hållbar utveckling och globala förändringar och
- Medborgare och styrelseformer i ett öppet europeiskt kunskapssamhälle.

Inom det andra blocket ”Att strukturera det europeiska området för forskningsverksamhet” har rådet NCP-ansvaret för följande områden:

- Forskning och innovation
- Forskarrörlighet (Marie Curie)
- Forskningsinfrastruktur och
- Vetenskap och samhälle.

Rådet svarar även för NCP beträffande Joint Research Center (JRC), Nest och Euratom. Rådet delar NCP-ansvaret med VINNOVA för programmen som handlar om småföretagssatsningarna och innovation.

Vetenskapsrådet och VINNOVA har ett delat ansvar för NCP-verksamheten som rör öppnandet av nationella program, kallat ERA-NET.

Rådet har inom sitt NCP-ansvar deltagit i internationella projekt som syftar till att aktivera europeiska småföretag, underlätta internationell partnersökning och att utveckla NCP-verksamheten.

Enligt de NCP-ansvariga, som utredningen talat med, går en stor del av arbetstiden till NCP-uppdraget. Med ett nytt ramprogram har mycket tid gått åt för att lära sig det på ”sina fem fingrar”. Det är många telefonsamtal från universitetet. För vissa tematiska program är det även många storföretag som ringer. En vanlig fråga utgår ifrån att den sökande säger sig ha en idé och undrar var den kan passa in någonstans.

3.2.4 Verksamheten vid kontoret i Bryssel

Brysselkontoret är bemannat med två personer. Den ena är chef för kontoret och tillika NCP inom två tematiska områden (genforskning och bioteknik, livsmedelssäkerhet och livsmedelskvalitet). Den andra personen är lokalanställd och svarar för generell information om ramprogrammet med ett särskilt ansvar för programmet ”Woman and Science”. Studenter har under sitt examensarbete i statskunskap deltagit i kontorets allmänna uppgifter, aktivt bidragit med författande av nyhetsbrev och förberedelser inför seminariet.

Kontoret hyr lokaler av den schweiziska organisationen, Swisscore, med motsvarande uppdrag. Även det tyska kontoret, KoWi, är inrymt i samma byggnad. Hyreskontraktet är för närvarande under omförhandling och kan, har utredningen erfarit, förlängas under kortare period än tre år. Lokalerna är centralt placerade med avseende på kontakter med generaldirektoratet för forskning och andra EU-institutioner.

Besökare hos Brysselkontoret kommer från svenska företag, kommuner, forskningsråd och myndigheter, universitet och högskolor. Därtill kommer forskningsrelaterade besökare från andra länder, tjänstemän från kommissionen och samarbetspartners i nätverket IGLO. Det svenska Brysselkontoret är en aktiv part i detta nätverk som består av olika länders forskningsorganisationers kontor i Bryssel. En del av samarbetet innebär att man delar med sig av tidig information genom att lägga ut den på den gemensamma webbplatsen "IGLO", där en specifik e-postadress endast är tillgänglig för IGLO-medlemmar. Medlemmarna träffas också för diskussioner och informationsutbyte samt arrangerar gemensamma konferenser. IGLO har byggt upp en väl fungerande databas för partnersökning. Brysselkontoret innehar ordförandeskapet för IGLO 2003/2004.

Av årsredovisningen 2002 framgår att kontorets service till olika besökare gällde bl.a. information om det sjätte ramprogrammet, diskussioner om specifika projekt inom några tematiska områden, konkret granskning av projektförslag samt hjälp till konsortier och individuella besökare med kontakter i EU-kommissionen samt nyttjande av kontorets lokaler för projektmöten. Brysselkontoret medverkade även i konferenser och informationsdagar i Sverige, t.ex. vid KI, KTH, Luleå tekniska universitet och Umeå universitet. Det senare skedde i samarbete med North Sweden som har ett regionalt kontor i Bryssel. Brysselkontoret informerade även de andra svenska regionala kontoren i Bryssel om de nya instrumenten i sjätte ramprogrammet. Det kan också nämnas att Brysselkontoret under 2002 arrangerade en prorektorskonferens i samarbete med Högskoleverket och ACA i Bryssel, ett möte med EU-samordnare från svenska universitet i Bryssel, samt informationsdagar om livsmedelsforskning i Stockholm tillsammans med IVA och forskningsinstitutet SIK.

Brysselkontoret organiserar även seminarier där svenska forskare får möjlighet att kort presentera ett forskningsområde som är angeläget för Sverige. Till sådana möten inbjuds de tjänstemän i

Kommissionen som är närmast berörda av forskningsområdet. Seminarierna är öppna och deltagare från olika organisationer kan bevista dem. Detta är ett sätt att synliggöra Sverige och svensk forskning i Bryssel. Det kan ibland vara ett led i att få in ett forskningsområde i den befintliga strukturen i ramprogrammet eller att påverka utformningen av ett kommande. Under 2004 kommer en seminarierie med svensk forskning att genomföras i samverkan med den svenska representationen i Bryssel och ett antal svenska forskningsmyndigheter.

I kontorets uppdrag ingår även att hålla kontakt med tjänstemän inom Kommissionen, s.k. desk officers eller tjänstemän på högre nivå. Ett syfte är att kunna hjälpa svenska deltagare att få kontakt med relevant tjänsteman på Kommissionen. Ett annat syfte är att på ett tidigt stadium få information om vad som är på gång inom ett delprogram. Ett tredje syfte är att på ett tidigt stadium kunna föra fram svenska synpunkter och påverka utvecklingen i ett större eller mer begränsat perspektiv.

3.2.5 Övrig verksamhet

Rådet arbetar i och genom flera nätverk. Ett av de äldsta och mest etablerade nätverken utgörs av EU-handläggarna vid lärosätena. EU-handläggarna initierade detta informella nätverk för att gemensamt bygga upp aktuell information och kunskaper om EU:s ramprogram. De organiserar själva sina träffar och bjuder in Rådet som föredragshållare och informatörer till mötena. Intensiteten i kontakterna mellan gruppen och Rådet har emellertid minskat i omfattning allteftersom EU-handläggarna blivit mer erfarna och skapat egna kontakter inom andra nätverk och i Kommissionen.

Rådet arbetar också med regional samverkan i Sverige. Exempel på sådant regionalt arbete är i västra Sverige där Västra Götalandsregionen har tagit ett initiativ till regional samverkan mellan högskolor och universitet, institut och kommuner för att öka regionens deltagande i EU:s ramprogram. EU/FoU-rådet har förbundit sig att finnas på plats för lokal rådgivning en gång i månaden sedan 2003. De regionala aktörerna ansvarar för att boka möten och lokaler (vanligtvis på Göteborgs Miljövetenskapliga Centrum, ett samarbetsorgan mellan Göteborgs universitet och Chalmers) och Västra Götalandsregionen står för resekostnaderna.

I norra Sverige planeras ett samarbete med CENTEK som samverkar med Luleå tekniska universitet för att öka deltagandet från regionen i ramprogrammet. Avsikten är att Rådet ska finnas på plats för rådgivning en gång per månad. CENTEK ska svara för lokaler, marknadsföring och bokning. I Västernorrland har Rådet erbjudit sig att ställa upp med regional närvaro som en del i Tillväxtprogrammet för Västernorrland. Ett projekt som kallas SMER bedrivs i Östergötland med Linköpings universitet som koordinator. Rådet har också samarbetat med regionala aktörer i västra Sverige. Rådet arrangerar seminarier för mindre och medelstora företag. En viktig målgrupp för att nå mindre och medelstora företag är forskningsinstitut. Rådet är ofta inbjudet till diskussioner i IRIS (Industrial Research Institutes in Sweden) EU-handläggargrupp. Förutom arbetet med SME-inriktade seminarier tillsammans med lokala aktörer, planerar Rådet för att ge rådgivning lokalt genom olika regionala nätverk.

Rådet deltar aktivt i vissa beredningsarbeten inom EU. Ett exempel är att Rådets jurist biträdde den svenska representationen i Bryssel i Kommissionens process för att ta fram regler för deltagande i sjätte ramprogrammet. I uppdraget ingick även att ta fram modellkontrakt och frågor om upphovsrätt "Intellectual Property Rights" (IPR). Ett annat exempel är att kansliets chef deltog under år 2002 i Kommissionens arbetsgrupp för att utforma en vägledning för NCP-verksamheten. Under 2003 deltog Rådet i förberedelsearbetet i åtta projektansökningar till sjätte ramprogrammet. Hälften av dessa ansökningar godkändes. "Rural-ETINET" som startade i december 2003, syftar till att hjälpa landsbygdens SME inom branscherna jordbruk, skogs/träindustri, avfallsteknik och ecosystem (miljöteknik) att delta i sjätte ramprogrammet. EU/FoU-rådet är "Task leader" för området ecosystem. Ett annat godkänt projekt där EU/FoU-rådet är "Task leader" är "SME goes Lifescience". Projektet syftar till att öka andelen SME inom "Life Sciences" i sjätte ramprogrammet. Rådet deltog även under år 2003 i en ansökan för projektet "Boosting Baltic FP6". Även detta projekt är godkänt och syftar till att öka antalet framgångsrika EU-ansökningar för företag inom bioteknik, framför allt från de nya medlemsländerna. EU/FoU-rådet är en av tre parter i projektet. "Trainnet Future", är ett godkänt nätverk för NCPs och stödorganisationer med fokus på kandidatländer inom området Food Quality and Safety.

EU/FoU-rådet har tillsammans med Archimedes Foundation från Estland fått INTAS uppdrag till institutionsuppbyggnad i de Centralasiatiska länderna. Projektet som har startat under våren 2004, syftar till att stödja länderna med rådgivning när de bygger upp egna nationella EU programkontor och att hjälpa till med partnersökning i EU för gemensamma projekt.

Rådet utsågs under 2002 av regeringen till "Mobility Centre" i Sverige. Skapandet av sådana centra i varje europeiskt land är en del av EU-kommissionens strategi för att öka forskarrörligheten i Europa. Arbetet som "Mobility Centre" i Sverige innebär att vara en första kontaktpunkt för utländska forskare som kommer till Sverige, och på olika sätt bistå med information och rådgivning om svenska förhållanden, och därigenom underlätta för dessa forskare att anpassa sig till svenskt vardags- och arbetsliv.

Under 2003 har EU/FoU-rådet planerat, skrivit och lämnat in en ansökan om finansiellt stöd från EU-kommissionen för arbetet som "Mobility Centre". Ansökan utvärderades och gick vidare till steg 2, kontraktsförhandlingar. Dessa beräknas vara slutförda under våren 2004.

Verksamheten som "Mobility Centre" avses starta under våren 2004. Den kommer att ske under namnet "Research in Sweden" och utföras tillsammans med två andra partners, Vetenskapsrådet och Svenska Institutet. Viktiga delar i arbetet blir att bygga upp en kunskapsbas om svenska förhållanden och regler, öppna en helpdesk till vilken forskare kan vända sig med frågor om Sverige, producera en webbplats www.researchinsweden.se med information om att leva och arbeta i Sverige samt att skapa ett nätverk av svenska aktörer som arbetar med information till inkommande utländska forskare.

Efter önskemål från Utbildningsdepartementet deltog Rådet i beredningen av sjätte ramprogrammet. Rådet genomförde flera regionala seminarier för att inhämta synpunkter på Kommissionens dokument inför sjätte ramprogrammet. Rådet gjorde även en remissammanställning från ett hundratal remissinstanser.

3.3 Analysfunktionen

EU/FoU-rådet har även i uppdrag att beskriva och analysera svenskt deltagande i ramprogrammet. Den primära målgruppen för resultaten av dessa analyser är främst Regeringskansliet och de förhandlande organisationerna.

Statistikarbetet har under senare år inriktats på att hämta in och granska primärdata från olika källor. Ett arbete har pågått för att bygga upp en egen databas vid Rådet. Möjligheterna att bygga databasen begränsas dock av Kommissionens regler om sekretess och att data inom de olika programkommittéerna presenteras på högst olika sätt.

Rådet har inte tillgång till kontinuerlig och direkt information från programkommittéarbetet. Som en konsekvens av detta innehåller databasen endast kontrakterade projekt med svenskt deltagande. Det medför att jämförande analyser med andra länder inte kan göras utifrån innehållet i databasen. En ambition är emellertid att Rådet skall kunna göra jämförande analyser av det svenska deltagandet i ramprogrammet. Efter en officiell svensk framställan till Kommissionen fick Rådet tillgång till primärdata från databasen Cordis. Med detta underlag kunde Rådet år 2002 publicera analysen Svenskt deltagande i femte ramprogrammet. Rådet har också efter förfrågan fått viss tillgång till data från Kommissionens egen databas. Cordis-databaserna innehåller inte uppgifter om deltagarnas finansiella åtaganden och bidrag. Endast siffror för hela projekt redovisas i detta avseende. Kommissionens uppgifter innehåller dock finansiella åtaganden för svenska deltagare. Sammantaget begränsas dock möjligheterna för Rådet att göra jämförande analyser mellan länder.

Frågan om sekretess beträffande uppgifter från de olika programkommittéerna är ett problem för Rådet som arbetar under offentlighetsprincipen. Information om de olika projekten som behandlas i programkommittén kan innehålla känsliga uppgifter framför allt för de företag som är parter i projekten. Genom en förändring i Förordning om ändring i sekretessförordningen (SFS 2003:876, 1980:657) som trädde i kraft 1 januari 2004, har Rådet i 3 § givits möjlighet att, för utförande av undersökningar av ansökningar om och deltagande i EU-programmen för forskning och teknisk utveckling, sekretessbelägga uppgifter som avser en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden och som kan hänföras till den enskilde. Förändringen innebär att Rådet nu kan

skydda grundinformationen på ett annat sätt än tidigare. Därav följer dock inte automatiskt att accessen till primärdata från programkommittéerna förbättras eller att arbetsvolymen i bearbetningen av det fragmenterade materialet reduceras.

Rådet deltar aktivt i olika diskussioner och konferenser som rör statistikfrågor inom EU:s forskningsprogram. Rådet arrangerar ibland konferenser med statistikansvariga i de andra nordiska länderna och de baltiska länderna för att dryfta frågor kring statistik.

Rådets statistiker har i uppdrag att vara s.k. Cordis Correspondent. Detta är en verksamhet som Kommissionen initierat, men det har visat sig att Kommissionen inte frekvent kallat till möten. Vissa signaler har även kommit om att Kommissionen övervägt att lägga ner institutionen. Dock kallade Kommissionen till ett möte i september 2003. Vid detta möte framfördes från svenskt håll önskemål om (1) att behålla Cordis Correspondent som verksamhet med återkommande möten, (2) utöka dess kursverksamhet och (3) om möjligt skapa förutsättningar för en rutinmässig hämtning av primärinformation från Cordis databaser, i synnerhet projekt- och partnerdatabaserna.

Rådet ska även göra kvalitativa, mer långsiktiga, studier av det svenska deltagandet och analysera effekter av detta. Exempel på vad som kan göras är studier av kvalitativ karaktär där deltagare får uttala sig om värdet för den egna (industriella) verksamheten av sitt deltagande i EU:s ramprogram. Exempel på andra studier är s.k. effektstudier, vari det svenska deltagandets betydelse för industriell produktion mm granskas. Under senare år har arbetet med att uppätta databasen och förbättra statistiken varit omfattande vilket medfört att resurserna för sådana analyser av det svenska deltagandet varit begränsade vid Rådet.

3.4 EU/FoU-rådets ekonomi

För budgetåret 2004 erhöll EU/FoU-rådet ett anslag på 14 389 000 kronor.

Kostnaderna för år 2003 var 14 151 000 kronor.

Resursförbrukningen för de olika verksamhetsgrenarna fördelades enligt följande:

NCP-verksamheten	2 775 000 (intäkter 113 000)
Informationsverksamhet	4 343 000
Nätverksbyggande	519 000
Rådgivning	365 000
Konferenser och kurser	2 334 000 (intäkter 1 062 000)
Statistik	3 815 000

Rådets sammanlagda personalkostnad uppgick till 7 610 000 kronor för år 2003.²⁰

3.5 Andra aktörer för information och rådgivning

De forskningsfinansierande myndigheterna VINNOVA, Vetenskapsrådet, Formas och FAS har i det nuvarande systemet ett ansvar att informera från de programkommittéer som de är verksamma i. Detta informationsansvar ligger på experten i kommittén. Informationen ska riktas, beroende på dess karaktär, till departementet, beredningsgruppen och NCP-ansvarig. Experterna svarar även på direkta frågor från dem som sökt eller medverkar i projekt inom kommitténs område.

²⁰ EU/FoU-rådets årsredovisning 2003.

4 Synpunkter på nuvarande nationell organisation

Utredningen har samtalat med många personer inom olika organisationer för att skapa sig en uppfattning om hur nuvarande nationella organisation fungerar. Utredningen har framför allt fäst avseende vid förhållandet mellan funktionerna för förhandling, service, analys och forskningsutförande. Det har handlat om hur och var svenska ståndpunkter för Sveriges deltagande forskningssamarbete med EU skapas. Det har varit frågor om hur olika aktörer får information om EU:s ramprogram och hur denna information förmedlas och görs känd bland svenska forskare, företag, universitet och högskolor samt forskningsinstitut.

Förutom de intervjuer vi genomfört har vi tagit del av tidigare utredningar och annat material som kan belysa hur den nuvarande organisationen fungerar. Synpunkter på nuvarande nationell organisation har inhämtats från några olika centrala aktörer i systemet. Först återges EU/FoU-rådets syn på den egna verksamheten. Därefter återges valda delar från en utredning, av Gunnar Ahlén, tidigare forskningsråd vid den svenska delegationen i Bryssel, som gjordes på Utbildningsdepartementets uppdrag i november 2002. Synpunkter från ledamöter och experter i programkommittéerna i sjätte ramprogrammet återges därefter. Därefter beskrivs fördelar och nackdelar med nuvarande system som framförts av forskare, forskningsansvariga och EU-handläggare vid universitet och högskolor. Avslutningsvis återges den syn på den nationella organisationen som förmedlats till utredningen från forskningsinstitutet.

4.1 EU/FoU-rådets syn på sin egen verksamhet

EU/FoU-rådet skrev på eget initiativ år 2002 inför starten av sjätte ramprogrammet en promemoria kallad: "Underlag till översyn av EU/FoU-rådet". I promemorian ger Rådet sin syn på den egna verksamheten. Rådet presenterar sig som en "single-entry-point"

med kontinuerligt tillgänglig personal för information om EU:s forskningsprogram. Ett argument för detta är att den organisatoriska koncentrationen av NCP-verksamheten underlättar för potentiella ansökare att omgående få grundläggande information samt mer detaljerad information från respektive handläggare. Det anförs i promemorian att nomineringen till NCP är en kvalitetsstämpel som gjort Rådets roll tydligare och givit det bättre tyngd. En följd av detta är bl.a. att Rådet numera deltar i ett antal projektsamarbeten. Kvaliteten på rådgivning som erbjuds har enligt en kundundersökning höjts. Rådet menar att för att upprätthålla denna kvalitet samt för att underhålla nödvändiga nätverk krävs en heltidsanställd tjänsteman per programområde.

Vidare sägs att den organisatoriska koncentrationen av NCP-verksamheten underlättar arbetet internt. Dels medför den en snabb delgivning och uppdatering av information vid förändringar inom olika delprogram. Dels underlättar den att vid behov hänvisa till andra program samt vid planering och fördelning av externa uppdrag.

Genom att prioriteringarna i sjätte ramprogrammet spänner över flera myndigheters och departements ansvarsområden i Sverige bedömer Rådet att den samordnande funktionen är värdefull. "Samordningsrollen passar Rådet väl i sin uppgift som informatör och rådgivare. Rollen bör omfatta överblick över nationella initiativ såsom sammanställning av statistik m.m".²¹ Beträffande den svenska representationen i programkommittéerna i sjätte ramprogrammet menar Rådet att Sverige borde representeras av lämpligt forskningsfinansierande organ samt NCP-ansvarig person från Rådet. Den senare skulle då ha rollen som rapportör från mötena och samordnare av synpunkter inför möten etc. Rådet borde även, enligt promemorian, vara rapportör och sammankallande i beredningsgrupperna.²²

I våra samtal med Rådets kanslichef och den ansvarige för statistik och analys har flera problem påtalats beträffande Rådets förutsättningar för att effektivt producera en adekvat statistik över det svenska deltagandet. Det grundläggande problem som framförts är att Rådet har haft svårigheter att få tillgång till primärdata från de olika kommittéerna. Enligt reglerna är det främst expertledamoten som skall samarbeta med EU/FoU-rådet i analysen av det svenska deltagandet. För att kunna följa utvecklingen av det svenska delta-

²¹ Underlag till översyn av EU/FoU-rådet.

²² Underlag till översyn av EU/FoU-rådet.

gandet krävs det primärdata från olika skeden i beredningen från respektive kommitté.

Rådet menar att idealt bör hela kedjan från inlämnad ansökan till skrivande av kontrakt och slutförande av projektet kunna följas upp. I ett första skede handlar det om hur många ansökningar som lämnats in med svenska deltagare. I nästa steg handlar det om vilka ansökningar som finns kvar efter granskning av att ansökningarna uppfyller de formella kraven. En del sorteras bort pga. av formella brister, s.k. *ineligible*. De ansökningar som klarat granskningen benämns *eligible*.

Ansökningar som bedömts vara formellt riktiga underkastas en utvärdering med avseende på deras överensstämmelse med programmen, deras vetenskapliga kvalitet m.m. En del av dessa hamnar under uppsatta tröskelvärden och benämns *below threshold*. Andra godkänns, s.k. *above threshold*. De medel som står till delprogrammets förfogande i den aktuella utlysningen avgör vilka av de godkända ansökningarna som ska gå vidare till förhandling. Dessa kallas *retained for negotiation*. Ett mindre antal *retained* hålls kvar på en reservlista. Till bilden hör också att inte alla godkända ansökningar som tas upp till förhandling lyckas fullt ut. Ett mindre antal försvinner, andra modifieras under förhandlingarna. Inte heller genomförs alla framgångsrikt förhandlade projekt. Ett mindre antal faller bort men de allra flesta genomförs under den avsedda tiden om än med vissa modifikationer till innehåll och finansiering.

Rådet menar att det finns krav på att den statistiska analysen ska belysa alla stegen i ovanstående process. Men tillgången och innehållet i tillgängliga primärdata har begränsat Rådets möjligheter att belysa olika skeden i en ansökningsomgång. Även de tillgängliga personalresurserna vid Rådet har begränsat möjligheterna till en snabb och relevant statistiksammanställning.

Den absolut viktigaste informationskällan för Rådet, är enligt den statistikansvarige, information från programkommittéerna. Arbetet i programkommittéerna ger den viktigaste och mest detaljerade informationen om ansökningarna och deras behandling i systemet. För statistikbearbetning finns det emellertid två problem med denna information. Det ena problemet är att kommittéernas hantering av ansökningar inte lagras på ett enhetligt och harmoniserat sätt. Data presenteras i olika format och med olika struktur. Förhållandet har varit föremål för kritik från medlemsländerna och önskemål om förbättringar med avseende på tillgång, format, innehåll m.m. har framförts. Eftersom materialet är ostrukturerat krävs

en stor manuell arbetsinsats för att få bearbetningsbara data. Det andra problemet handlar om svårigheter för Rådet att få tillgång till data via Kommissionens intranät CIRCA. Ledamöterna får genom Kommissionen ett lösenord till CIRCA men har av sekretesskäl varit restriktiva med att ge detta till Rådets tjänstemän. För tillfället är situationen tillfredsställande, enligt Rådet, genom att Utbildningsdepartementet ställt lösenord till förfogande för den statistikansvariga tjänstemannen. Men Rådet påpekar att detta inte är en permanent lösning. Vid personalförändringar uppstår troligen nya diskussioner om tillgången till denna primärinformation. Rådet menar att de har i uppdrag av regeringen att producera statistik och löpande analysera det svenska deltagandet men att de inte givits formella och reella förutsättningar för uppdraget.

4.2 De NCP-ansvarigas syn på sitt uppdrag

Utredningen har fört samtal med flera av de NCP-ansvariga vid Rådet om förutsättningarna för uppdraget. Ett sammanfattande intryck är att de direkta kontakterna med Kommissionen fungerar väl. De NCP-ansvariga inbjuds till kurser och informationstillfällen så att de får möjlighet att lära sig ramprogrammet och särskilt de delar som de ansvarar för som NCP.

De NCP-ansvariga menar att de utvecklat färdigheter i att söka information i databasen Cordis. Det innebär att de anser sig ha goda kunskaper om ramprogrammet och särprogrammen och det (tematiska) område som de är särskilt ansvariga för. När ett arbetsprogram tillkännagivits inom ett tematiskt område på Cordis kan de informera personer om ansökningsförfarandet.

En brist i förutsättningarna för att kunna utföra arbetet snabbt och effektivt, som flera av dem påpekat muntligen och skriftligen, är avsaknaden av tidig information från programkommittémötena. De menar att det är viktigt att få tidig information för att så snabbt som möjligt kunna ge råd till intresserade forskare och företag som vill söka projekt. De menar att denna underhandinformation är viktig, innan utlysningen blir officiell, eftersom ansökningstiden är relativt kort. En synpunkt som framförts till utredningen är att om svenska forskare ska kunna konkurrera och förbereda ansökningar på ett tillfredsställande sätt, måste de få informationen lika tidigt som sökande från andra länder.

Ett problem som de NCP-ansvariga framfört är att de inte själva får tidig information om vad som är på gång inom programkommittéerna. Detta har i vissa fall inneburit att de vid informations-tillfällen för ett tematiskt program på ett lärosäte inte haft kunskap om en kommande utlysning. Det har hänt att ett ”draft” faktiskt cirkulerat bland initierade utländska NCP-kollegor. Men den NCP-ansvariga har då inte fått ta del av denna information via de svenska delegaterna i programkommittén. Det har medfört att informationsmötet genomförts i okunskap om vad som faktiskt varit på gång. Detta förhållande medför att svenska projektansökningar riskerar att få en kortare förberedelsestid.

De NCP-ansvariga har vid flera tillfällen framfört önskemål om att få delta i beredningsgruppens möte inför ett programkommittémöte. Men inom sjätte ramprogrammet saknas i vissa fall fungerande beredningsgrupper.

Ett förslag från Rådet är att de NCP-ansvariga utses till experter i programkommittéerna.²³ De menar att en sådan ordning skulle medföra att de kunde ge adekvata råd, i tid, till svenska forskare och företag.

I samtal som utredningen fört med ledningen för Rådet har framkommit att det finns brister i informationen från ledamöter och experter. Det gäller framför allt de ovan beskrivna problemen med att snabbt få information från programkommittémötena. I de fall Rådets NCP-ansvariga fått delta i programkommittémöten och/eller i den svenska beredningsgruppen har aktuell och fyllig information kunnat förmedlas till berörda forskare och företag. Men för andra program kan Rådet endast ge den officiella information som finns tillgänglig i databasen Cordis, dvs. officiell information som är sökbar för alla intresserade personer.

De NCP-ansvariga menar att det finns en brist på politiska signaler som ger en riktning för arbetet. Det finns områden inom ramprogrammet som rönt ett förvånansvärt lågt intresse bland forskarna, t.ex. inom blocket ”Att strukturera det europeiska området för forskningsverksamhet”. Det saknas ett policydokument som uttrycker en svensk linje. Vilka är de svenska prioriteringarna inom ramprogrammet? Vad är viktigt för Sverige?

Enligt uppgift från kanslichefen, får inte Rådet automatiskt uppdateringar från Utbildningsdepartementet när regeringen utser nya

²³ Underlag till översyn av EU/FoU-rådet.

ledamöter till programkommittéerna.²⁴ Det senare medför att Rådet inte kan ge fullständig information om vilka personer som representerar Sverige i programkommittéerna.

I vårt samtal med personalen vid Brysselkontoret framhöll de betydelsen av att finnas på plats. Närvaron i Bryssel gör att de lättare kan ha kontakt med och träffa tjänstemän i Kommissionen. Det är även lättare att bygga upp och delta i olika nätverk för att informera sig om vad som är på gång. I vissa skeden medför närvaron också att det är möjligt att påverka vissa frågor. T.ex. att väcka intresse för svenska synpunkter och svensk forskning. Nätverket IGLO, som är ett samarbete mellan olika länders kontor i Bryssel, är en mycket värdefull källa till information, enligt personalen.

De ansåg att kontoret inte var tillräckligt bemannat för att kunna delta i olika informationsmöten i Bryssel, arrangera seminarier om svensk forskning i Bryssel, göra den svenska närvaron ”synlig” i Bryssel, hålla kontakten med huvudkontoret i Stockholm och de svenska ”kunderna”, delta i olika informationsmöten i Sverige och att ordna program för svenska grupper i Bryssel. I det senare fallet gäller det ofta att hjälpa någon svensk grupp att få kontakt med rätt tjänsteman i Kommissionen. Ett önskemål från personalen var att kunna anställa ytterligare en person i verksamheten.

4.3 Synpunkter rörande kommittéuppdraget

4.3.1 Ahlénska utredningen

Gunnar Ahlén anför i promemorian att kommittéledamöterna i fjärde ramprogrammet, genom den egna myndighetstillhörigheten, gavs förutsättningar för ett aktivt deltagande i arbetet inom respektive forskningsområde. Samtidigt understryker han att de inte hade någon naturlig kontakt med de olika berörda departementen i det dagliga kommittéarbetet. Detta visade sig vara en brist när frågor aktualiserades som förutsatte en mer allmän kännedom om Sveriges ståndpunkter i olika avseenden. Med de givna förutsättningarna blev det, enligt Ahlén, oundvikligt att kommittéledamöterna i vissa fall kom att agera som företrädare för sina egna myndigheter mer ”än för ett bredare sammanvägt, allmänt svenskt intresse där ett sådant kunnat vara motiverat”.

²⁴ E-brev från Karin Hjort Rybbe den 26 januari 2004 till Astrid Borg, KTH. Skickat för kännedom till kommittésekreteraren.

För att råda bot på denna brist ändrades sammansättningen av den svenska representationen i programkommittéerna inför det femte ramprogrammet så att ledamoten hämtades från närmast berört departement och den andra ledamoten (experten) hämtades från en myndighet. Ahlén hävdar dock i sin promemoria att det systemet visade sig vara för komplicerat och inte fungerade som det var tänkt.

”Sammankopplingen av departements- och myndighetsnivån upplevdes som en förbättring, men departementsföreträdarna hade inte arbetsmässiga förutsättningar att ta på sig en så aktiv roll som planerats. Den angivna beredningsordningen lades i de flesta fall ganska snabbt åt sidan, och andra former kom att utvecklas i stället. Myndigheternas roll var mera diffus än i fjärde ramprogrammet, vilket var otillfredsställande men i praktiken inte vållade några egentliga problem.”²⁵

Ahlén för en diskussion om rollen som kommittéledamot och konstaterar att den är viktig och ansvarsfull. Han påpekar att budgeten för sjätte ramprogrammet med sina 17,5 miljarder euro är en av de största enskilda budgetposterna inom Gemenskapens budget. Betydelsen av uppdraget ökar ytterligare med utvecklingen av ERA. Han menar att det kommer att medföra en närmare samverkan och kontakt mellan olika nationers forskningsinsatser inbördes och mellan dessa och Gemenskapen. Han konstaterar vidare att uppgiften som ledamot kräver tid, ”den kan ingalunda inskränkas enbart till deltagande i ett antal kommittésammanträden”. Enligt en samstämmig bedömning av erfarna kommittéledamöter är en arbetsinsats motsvarande ca kvartstid nödvändig i de mera arbetskrävande kommittéerna enbart för att nödtorftligt kunna följa verksamhetens gång. Om ambitionen är att ledamoten också skall kunna påverka utvecklingen genom aktiva insatser, bedömer Ahlén, att uppdraget kräver en halvtidstjänst. Han menar att den arbetsinsatsen krävs av ledamöter som deltagit från myndighetsnivån. Uppgiften som ledamot har i dessa fall uppfattats som intimt sammanflätad med den egna huvuduppgiften inom myndigheten. Han skriver i promemorian att för tjänstemännen inom departementen som utsetts till ledamöter har situationen ”varit mycket annorlunda”. För dessa har ledamotskapet tillkommit som ett fristående tillägg till det ”vanliga, redan mycket fulltecknade, arbetsprogrammet”.²⁶

²⁵ Ahlén, s. 5.

²⁶ Ahlén, s. 6.

Trots dessa problem, menar Ahlén att samverka mellan myndigheter och departement fördjupats med det femte ramprogrammet. Han ser emellertid myndighetsledamotens arbetsinsats som avgörande och han förordar en återgång till systemet med ansvariga myndigheter. Ansvaret skulle enligt Ahlén omfatta:

- att svara för arbetsinsatsen av en expert inom programkommittén,
- att svara för att organisera en fortlöpande beredning av kommittéfrågorna med närmast berörda myndigheter och övriga intressenter,
- att samverka med EU:s ”National Contact Points” för respektive delprogram,
- samt att i övrigt bistå berört departement i kommittérelevanta frågor.²⁷

Ahlén menar att ledamöter och experter i programkommittéerna bör utses genom beslut av chefen för Utbildningsdepartementet och att Sverige till Kommissionen anger vem som ska vara ledamot respektive expert. Han föreslår att departementsrepresentanten är ledamot och att myndigheten svarar för expertfunktionen.

”Det saknas däremot anledning att för internt bruk närmare reglera den praktiska rollfördelningen mellan de båda företrädarna vid kommittémötena så som skedde inför femte ramprogrammet; detta löses bäst och enklast av de berörda själva. I realiteten måste huvudbördan av uppgiften ligga på myndighetsföreträdaren, liksom att det måste vara klart att det praktiska ansvaret för kommittéarbetet åvilar den ansvariga myndigheten.”²⁸

När de gäller representationen i den horisontella kommittén i sjätte ramprogrammet föreslår Ahlén ett undantag från den föreslagna modellen. Han menar att dessa kommittéer i första hand kommer att ha en övergripande och strategisk roll. Därför bör Sverige företrädas av departementen i dessa kommittéer. Huvudledamoten bör i dessa sammanhang hämtas från Utbildningsdepartementet som har det övergripande ansvaret för EU:s forskningsfrågor och den andra representanten bör, enligt förslaget, hämtas från det departement som är närmast berört av frågorna.²⁹ Ahlén påpekar att ing-

²⁷ Ahlén, s. 6.

²⁸ Ahlén, s. 6–7.

²⁹ Ahlén, s. 7.

enting hindrar att ytterligare någon expert från Sverige deltar i olika kommittémöten.

4.3.2 Synpunkter från programkommittéernas ledamöter och experter

Utredningen sände i januari 2004 ett brev med frågor till ledamöter och experter i programkommittéerna i det sjätte ramprogrammet för att få deras syn på sitt uppdrag (bilaga 3). Frågorna handlade bl.a. om delegaterna uppfattade att de hade möjligheter att påverka inriktningen på kommittéarbetet och vad de ansåg vara den viktigaste strategiska rollen. Utredningen bad dem beskriva hur de förberedde ett kommittémöte och vilka kontakter som krävdes med departement, myndigheter, EU/FoU-rådet, lärosäten, forskare etc. De ombads även beskriva hur de efter ett möte förmedlade information om vad som förevarit. De fick även svara på frågor om de ansåg att de hade tillräckligt med tid för uppdraget och hur stor andel av en heltid som kommittéarbetet tog. Frågor ställdes även om hur länge de varit delegater och hur frekvent de deltagit i programkommittémöten.

För att ytterligare ta del av de erfarenheter som finns av arbetet i programkommittéerna har utredningen talat med ledamöter vid Utbildnings- och Näringsdepartementen och experter vid Vetenskapsrådet, VINNOVA och Formas. Vi har även tagit del av synpunkter från Naturvårdsverket. Nedan följer en sammanställning av de synpunkter som utredningen sett som centrala för sitt uppdrag.

Enligt riktlinjer från Utbildningsdepartementet ska programkommittémöten förberedas i en svensk referensgrupp. Ansvaret för att det sker ligger i första hand på experten. Det framgår av de inkomna svaren att vissa experter går igenom programpunkterna inför kommittémötet med referensgruppen. Detta kan ske i ett möte eller via e-post. Vissa experter redogör för hur de sprider information och förankrar synpunkter i mycket omfattande nätverk av personer. Nätverken kan bestå av personer från andra myndigheter, forskningsråd, forskningsinstitut och forskare vid universitet och högskolor.

Av svaren framgår att det sätt som förarbetet läggs upp beror på vilka punkter som står på dagordningen. Ibland är det mest informationspunkter och i andra fall punkter där medlemsländerna för-

väntas inkomma med synpunkter. Experten sänder ut dagordning och relevant material till referensgruppen inför varje möte i programkommittén för att få in kommentarer och synpunkter. Men det framgår också av svaren att tiden är ”knapp då underlaget ofta kommer sent från Kommissionen.” Experten samråder också med ledamoten på departementet inför varje möte. En annan del av förberedelsen är att, vid behov, informellt träffa en kärngrupp av medlemsländer kvällen före mötet i programkommittén. Vid sådana tillfällen gör man ibland upp om vem som skall göra vilka inlägg.

Ledamoten å sin sida går igenom handlingarna till mötet med experten. Om det är någon politiskt knepig fråga brukar ledamoten ta fram en instruktion som beretts gemensamt mellan berörda departement. Vikten av att ha en klar instruktion inför mötet i programkommittén understryks av delegaterna.

Det framkommer vidare av svaren att kommunikationen mellan experter och ledamöter i vissa fall är bristfällig. Det kan botten i att det är oklart var ansvaret ligger för att informera och förbereda frågor samt att återföra information efter ett kommittémöte. Det senare gäller framför allt när det är flera myndigheter och departement som berörs av arbetet i en programkommitté. Ibland kan de formella förutsättningarna för samarbetet mellan experter och ledamöter vara oklara men, trots detta, fungera väl på grund av en nära personlig relation.

Svaren på frågan om den strategiska rollen, som är mycket samstämmiga, handlar om att följa utvecklingen i programmet och att delge Kommissionen de svenska ståndpunkterna. Inte minst handlar det om synpunkter på genomförandet av ett program. Det är även viktigt att kommunicera Kommissionens ståndpunkter till de svenska intressenterna och att försöka uppnå synergier mellan de nationella programmen och EU:s initiativ. En annan uppgift är att bevaka att Kommissionens beslutsprocesser är korrekta och att svenska intressen inte kommer i kläm. Av svaren framgår att såväl ledamöter som experter menar att de har påverkat arbetet i programkommittén. De ger i sina svar konkreta exempel på hur de har påverkat innehållet i de olika arbetsprogrammen. Det har ibland handlat om att få in skrivningar som främjat svenska intressen, alternativt att stryka sådana skrivningar som varit kontroversiella från svensk utgångspunkt. De har också påverkat avvägningen mellan vilka instrument som bör användas för att främja svenskt deltagande, t.ex. Integrated Projects eller Networks of Excellence.

Delegaterna ger även exempel på hur de påverkat Kommissionen inför utformningen av ett nytt ramprogram. Den bästa strategin är att samverka i nätverk med andra nationer för antingen bevara ett forskningsfält eller för att få in ett nytt område som är särskilt viktigt från svensk utgångspunkt. Några exempel är forskning inom miljöområdet, skogsnäringen, gruvnäringen och vattenfrågor. Det har då handlat om att bygga nätverk på europeisk nivå och att fånga upp samt sprida information. I dessa sammanhang har det varit viktigt att se kopplingar mellan olika initiativ, även sådana som legat inom något annat av EU:s generaldirektorat än det för forskning.

Arbete med att förhandla, bygga nätverk, söka samarbetspartners bör, enligt en av respondenterna, ses mot bakgrund av att Kommissionen är en mycket stark part i spelet. Enligt EU-lagstiftningen är det Kommissionen som har ensamrätt till att lägga fram förslag. Kommissionen och Advisory Groups synes ha ett mycket stort inflytande. Enligt en av experterna känns det ibland som om Kommissionen inte vill ha synpunkter från deltagarna i programkommittéerna. Samma person understryker att i det strategiska arbetet måste samspelet mellan länderna och mellan ledamoten och dess huvudman (departementet/regeringen) fungera väl om arbetet skall bli framgångsrikt. Programkommittéernas oklara roll är en fråga som VINNOVA tagit upp med Näringsdepartementet. Vilket mandat har en ledamot att driva en fråga som går emot ett förslag i en programkommitté? Myndigheten har dock inte fått något klarläggande svar på frågan.

Det framkommer även av svaren att det är strategiskt viktigt för delegaten att etablera sig som "aktör" i en kommitté. Det är särskilt viktigt om man representerar ett litet land. Flertalet av dem som besvarat enkäten har lång erfarenhet av att vara ledamöter och experter i olika kommittéer. Vissa av dem har arbetat med dessa uppgifter i mer än tio år.

Ledamöterna och experterna fick i formuläret svara på frågan "Har Du till EU-kommissionen skrivit under ett papper om sekretess rörande arbetet i programkommittén för sjätte ramprogrammet?" De fick svara på frågan hur de i så fall tolkat innebörden i den sådana förbindelse. De flesta har svarat att de inte skrivit på någon sådan förbindelse. Men att de ofta får höra vid mötena att vissa papper inte bör spridas vidare. Av svaren framgår att de sprider informationen med viss urskiljning. Ett citat kan illustrera hur de ser på frågan om sekretess. "Vi hemligstämplar rapporter från

möten när de uttryckligen refererar andra länders positioner i vissa frågor samt beslutshandlingar, som dock refereras till direkt berörda som må ställa frågor om utfallet av bedömningar av ansökningar.”

Men det finns ledamöter och experter som svarat att de skrivit på en förbindelse om att materialet skall behandlas konfidentiellt. En ledamot hävdar dock att svensk offentlighet bör gälla och att endast den information som direkt rör ansökningar och projekt berörs av sekretessen. En annan ledamot är försiktig med allmän information om ännu ej beslutade projekt. Han hanterar dessa frågor på motsvarande sätt som i de svenska forskningsråden. En expert svarar att han är förhindrad att ”vidareföra information av konfidentiell natur – ansökningar, utvärderingar m.m. Dock inte allt och jag töjer främst på underlag om kommande inriktningar av program och calltexter.”

En expert uppger att han under sjätte ramprogrammet behövt kvittera ut en personlig version av informationsmaterialet med tillhörande sekretessinformation. Han tolkade detta som att han var förhindrad att sprida information av konfidentiell natur, dvs. uppgifter om ansökningar och utvärderingar. En annan expert uppger att han har skrivit på ett dokument om sekretess. Kommissionen markerade i detta fall tydligt att information om förhandlingarna i kommittén inte fick spridas. Experten menar att information inte får spridas om vilka olika avvägningar som gjorts i kommittén, argumenten för beslutet och olika länders position i förhandlingen. Däremot kan experten informera om den allmänna tendensen i en fråga och sprida kunskap om hur det gått för olika ansökningar. Information om konkurrerande ansökningar kan dock inte lämnas.

Ledamöter och experter fick även frågor om hur frekvent de deltar i programkommittémöten och vilken tid de totalt lägger ner på uppdraget som ledamot respektive expert. Bland dem som svarat enkäten får närvaron vid mötena anses mycket hög. Det handlar vanligen om mellan tre och fem möten under år 2003. Det är endast undantagsvis som personen inte kunnat delta. De flesta har svarat att de lagt ned ungefär 10–15 % av arbetstiden på uppdraget som ledamot respektive expert. Ett par experter har svarat 25–30 % samtidigt som de tillägger att ytterligare tid skulle varit önskvärt. ”Enligt min uppfattning borde det kanske ha varit lite mer men framför allt annorlunda fördelat. Jag har spenderat mer på möten (12 st), och mindre på kontakter nationellt än förväntat.

Dessutom kunde lite mer tid ha avsatts på analyser och sammanställning av svenska ståndpunkter och resultat.”

På frågan om tillräckligt klara direktiv givits från berört departement för uppdraget som ledamot eller expert svarar de flesta ja-kande. Men flera av dem tillägger att de saknar ett forum för att diskutera ett svenskt perspektiv på olika frågor. Det handlar om frågor som är av övergripande eller av central politisk betydelse. Utbildningsdepartementets initiativ att samla alla delegater som startade under år 2003 uppskattas därför av respondenterna.

Några av experterna har framfört till utredningen att det är viktigt att det är myndigheten som utses av regeringen som ansvarig för expertuppdraget, inte tjänstemannen som person. Skillnaden kan tyckas vara marginell, enligt experterna, men har stor betydelse. Utser departementet en myndighet så innebär det också ett förpliktigande från myndighetens sida att avsätta adekvata resurser för uppdraget. Myndigheten bör då i sin tur utse en lämplig tjänsteman och beslutet tas i samråd med berört departement.

4.4 Synpunkter från EU-handläggare och forskare vid lärosätena

”Information får man alltid, problemet är att få den i tid och att kunna använda den för att påverka.” Detta fiktivt sammanfattade citat uttrycker i en mening innebörden i de synpunkter vi fått i samtal med EU-handläggare vid universitet och högskolor.

Utifrån lärosätenas perspektiv är det två centrala funktioner i den nationella organisationen som lyfts fram. Den ena handlar om *att få information*. Den andra handlar om *att kunna påverka* den svenska politiken rörande forskningssamarbetet inom EU och utvecklingen inom ramprogrammet och dess programkommittéer. Vi redogör här för fördelar och nackdelar med nuvarande organisation som framförts till utredningen av företrädare för lärosäten, dvs. rektorer, dekaner, EU-handläggare och forskare.

De EU-handläggare och forskare, som vi träffat vid våra lärosätesbesök, har påpekat att det finns hinder i informationsflödet, dels mellan ledamöter/expert i programkommittéerna och forskarna, dels mellan EU/FoU-rådet och lärosätena.

Det främsta problemet är att informationen kommer för sent för att vara till nytta. Det gäller särskilt information om nya utlysningar inom arbetsprogrammen. Det uppfattas som ett problem att

det inte går att få tidig information från EU/FoU-rådet, särskilt information om vad som diskuterats och beslutats i programkommittéerna. Passerade ansökan? Står ansökan på reservlista för förhandling? Hur ser nästa utlysning ut i arbetsprogrammet? Hur ser nästa arbetsprogram ut?

Forskare och EU-handläggare med längre erfarenhet av EU-samarbete har emellertid byggt upp egna nätverk som de hämtar information ifrån. Det är mycket vanligt att EU-handläggarna går in på hemsidan till t.ex. den tyska motsvarigheten till EU/FoU-rådet, KoWi, för att få information om hur det gått för olika ansökningar. Det finns även andra hemsidor som är värda ett besök för att få tidig information. Ur EU-handläggarnas perspektiv ter det sig märkligt att den information som omgärdas av "sekretess" i Sverige är offentlig och snabbt åtkomlig i andra länder.

En annan informationskälla, som särskilt forskarna använder, utgörs av medsökande kollegor från andra länder. För att snabbt få veta vad som hänt med en ansökan vid ett programkommittémöte ringer ofta den svenske forskaren upp en medsökande kollega i t.ex. Portugal eller Tyskland. Vanligen kan denna informera om hur ansökan ligger till i programkommittén.

Motsvarande mekanismer fungerar i väntan på en utlysning av en ansökningsomgång, s.k. calls. Det är inte ovanligt att forskarna redan är aktiva inom sina etablerade nätverk för att diskutera sig samman om idéer inför en kommande utlysning. Ingen kan riktigt på förhand veta hur en utlysning kommer att formuleras. Men även här kan viss förhandsinformation finnas att arbeta efter. Många forskare menar att det är för sent att börja ta kontakter för att hitta partners och bilda nätverk när väl en utlysning tillkännagivits. Svenska forskare arbetar därför ofta med och genom sina kollegor i andra länder.

Vissa forskare har även en nära kontakt med den svenska experthen i programkommittén, vilket gör att de kan få information om hur en ansökan ligger till och inriktningen på kommande utlysning.

När det gäller synpunkter på EU/FoU-rådets verksamhet har utredningen även här mötts av en samstämmig uppfattning. Rådet fungerar utmärkt för generell information om ramprogrammet och dess olika delar. Rådets konferenser är uppskattade, särskilt ramprogramskonferenserna med inbjuden talare från Kommissionen. Dessa konferenser erbjuder tillfälle att direkt kunna ställa frågor till kommissionstjänstemannen om det som är oklart inom programmet. Även Rådets kurser ges goda omdömen. Den juridiska rådgiv-

ningen omtalas i positiva termer. Flera av forskarna vi mött har sagt att de fått hjälp med konkreta juridiska råd som varit värdefulla. Sammanfattningsvis kan sägas att Rådet får goda vitsord för det arbete det utför. Den kritik som riktats mot Rådets verksamhet handlar om att Rådet endast har officiell information. Den informationen kan EU-handläggarna och andra med viss erfarenhet själva läsa på Cordis.

En annan kritisk synpunkt är att Rådet har en bristfällig överblick och kunskap om det svenska forskningslandskapet. Det finns önskemål om att Rådet skulle kunna se synergieffekter mellan olika arbetsprogram och hur dessa passar till en viss forskningsinriktning vid olika lärosäten och företag. Rådet skulle kunna stödja omstruktureringstankar och profilering i landet. Rådets bristande kompetens i detta avseende har visat sig när ett lärosäte inbjudit Rådet till en konferens för att diskutera möjliga kommande ansökningar mot bakgrund av den egna forskningsprofilen. Rådet har vid ett sådant tillfälle endast kunna bidra med den sedan tidigare kända generella och officiella kunskapen om ramprogrammet och dess särprogram.

Ett annat problem som återkommande framförts till utredningen är den höga personalomsättningen vid Rådet. Det intryck som förmedlats är att Rådets tjänstemän ofta är unga och något oerfarna, även om de är akademiskt meriterade. När de efter något år byggt upp sin kompetens inom området och en kontakt blivit etablerad med forskare eller EU-handläggare slutar de sin anställning. Ur ett lärosätesperspektiv kan det upplevas som arbetsamt att på nytt etablera kontakt med en person som skall skolas in i sitt arbete.

När utredningen vid besöken på lärosätena frågat om synpunkter på NCP-organisationen är det flera av forskarna som inte känt till att det finns en sådan funktion. Samtliga EU-handläggare har dock på olika sätt använt sig av Rådets NCP-tjänster.

Ett annat förhållande som påtalats vid våra besök på lärosätena är att forskare och EU-handläggare menar att det saknas ett forum för dem att föra fram synpunkter till den politiska nivån från lärosätena.

Det har inte ingått i utredningens uppdrag att analysera och ge synpunkter på hur lärosätena internt organiserat sig för att ge service till egna forskare som är aktiva i EU:s forskningsprogram. Men vid våra besök på lärosätena har vi frågat hur den interna organisationen sett ut. Vid mindre lärosäten är det högst en heltid, ofta en

halvtid, som är avsatt för arbetet med att informera och ge råd till de egna forskarna. Vid de större lärosätena är det endast ett fåtal av dem som byggt upp en mer samlad funktion med flera tjänster för information och rådgivning med juridiskt stöd.

4.5 Synpunkter från forskningsfinansiärerna

Utredningen har fört samtal med Vetenskapsrådet, VINNOVA, Formas och FAS om deras syn på nuvarande organisation. Förutom de synpunkter som de framfört under diskussionen har de även hänvisat till remissvaren på Ahléns utredning. Nedan ges en sammanfattning av de synpunkter som forskningsfinansiärerna framfört till utredningen.

Vetenskapsrådet anser att en utökad delegering av ansvar till myndigheterna för det löpande programarbetet bör övervägas. När inriktningen ligger fast för ramprogrammet menar VR att departementet borde överlåta till de ansvariga myndigheterna att utse både kommittéledamot och expert i de tematiska kommittéerna. VR kommenterar Ahléns förslag att en halvtidstjänst bör avsättas för expert- och ledamotsuppdrag. VR anser i likhet med Ahlén att ordentligt med tid bör avsättas för uppdragen. Men VR konstaterar att tjänstemännen har många andra uppdrag och att det är otänkbart att myndigheten skulle kunna sätta av erforderliga personalresurser utan att ytterligare resurser tillförs. Av remissvaret framgår att VR ser med tillfredsställelse på den vikt som Ahlén lagt vid stöd till kommittérepresentanter bl.a. kontakt med Brysselrepresentationen och träffar med Utbildningsdepartementet. ”Sådant stöd är enligt VR:s förmenande oundgängligt för ett smidigt fungerande svenskt kommittéarbete.”

VINNOVA stöttade förslaget med departements- och myndighetsrepresentation men med ett väsentligt tillägg. VINNOVA menade att Sverige borde utse två delegater med hänvisning till att det är en praxis som andra länder tillämpat. Det skulle säkerställa svensk representation och vid behov ytterligare experter. Ansvariga myndigheter borde dessutom ges befogenhet att utse en delegat samt eventuella experter. VINNOVA framförde även att former för samverkan behövde skapas mellan dem som är delegater i den odelade (horisontella) kommittén och dem som är representanter i tematiska kommittéer. VINNOVA delade också Ahléns uppfattning att ”uppgiften kräver tid”, men påpekade att förslaget krävde

en resursförstärkning på myndigheten. VINNOVA menade att EU/FoU-rådets roll behövde förtydligas. Det gällde särskilt Rådets relation och ansvar i förhållande till ”kommittéledamöter och ansvariga myndigheter, oberoende om den fortsättningsvis och som idag bedrivs av en fristående aktör – myndighet – eller på annat sätt”.

Formas vill att man inför framtida ramprogram återgår till systemet med ansvariga myndigheter för respektive delområde med undantag för de odelade programkommittéerna. Att utse ansvariga myndigheter medför en tydligare samordningsroll på myndighetsnivå. Formas anför skäl för att både ledamot och expert hämtas från respektive myndighet. De pekar på att sju ramprogrammet, vid tiden för remissväret, redan var fastlagt på politisk nivå. Ett praktiskt skäl till att utse både ledamot och expert från myndigheter är att departementstjänstemännen har alltför begränsad tid att lägga på uppdraget som ledamot. ”Myndighetslösningen kräver dock att den kompletteras med ett tydliggörande av kontaktperson inom berört departement, som i så fall åläggs att följa verksamheten, genom rapporter och möte i Sverige ...”.³⁰ Formas menar att samarbetet med NCP är viktigt och bör utvecklas vidare så att spelet mellan de tematiskt ansvariga och NCP klargörs. Formas menar att chefen för Utbildningsdepartementet ska utse ledamöter och experter efter personnominering av relevant ansvarig myndighet.

Formas pekar även på behovet av att ytterligare experter kan behövas och att representationen i programkommittéerna kan behöva breddas i vissa fall så att tre personer närvarar. Formas understryker vikten av att Utbildningsdepartementet kallar till regelbundna möten för konsultation.

Även FAS argumenterar för att ansvariga myndigheter ska utses. Det fungerade väl under fjärde ramprogrammet. Den nya myndighetsorganisationen på forskningsområdet borde ge goda förutsättningar för de ansvariga myndigheterna att fullgöra sin uppgift, enligt FAS. FAS pekar på vikten av kontinuitet i programkommittéarbetet. De argumenterar därför för att den ansvariga myndigheten svarar för både ledamotskap och expertroll i de tematiska kommittéerna. På så sätt kan en adekvat svensk kommittérepresentation

³⁰ Yttrande över förslag till svensk organisation för den Europeiska gemenskapens sjätte ramprogram för forskning, teknisk utveckling och demonstration (2002–2006) samt Europeiska atomenergigemenskapens sjätte ramprogram för forskning- och utbildningsinsatser (2002–2006). Formas: Diarienummer: 10.9/2002-2047.

åstadkommas för varje tillfälle. FAS menar att förslaget från Utbildningsdepartementet (Ahléns utredning) är otydligt beträffande ansvarsfördelningen mellan departement och myndighet. Det finns en risk, enligt remissvaret, att myndigheterna reduceras till en sekretariatsfunktion. I enlighet med svensk förvaltningstradition borde istället myndigheterna få ta ansvaret fullt ut.

4.6 Synpunkter från näringslivets organisationer

Utredningen har i kontakter med Svenskt Näringsliv, företrädare för vissa större företag, branschorganisationer och forskningsinstitut försökt få en uppfattning om deras syn på den nuvarande organisationen och vilket behov olika företag har av stöd från en statlig nationell organisation. En slutsats utifrån dessa kontakter är att utnyttjandet av och kunskapen om den nationella stödorganisationen är låg i företagen. Det gäller EU/FoU-rådets verksamhet och särskilt NCP-verksamheten. EU/FoU-rådet bedöms som mindre intressant för företag som redan är inne i EU:s forskningssystem. En synpunkt var att Rådets arbete mer borde fokuseras på att aktivera företag som ännu inte deltagit i EU:s ramprogram för forskning och utveckling. De större företagen har etablerade samarbeten i internationella branschorganisationer med egna kontakter i Kommissionen. De har därför inte direkt behov av service från en statlig informationsorganisation. Företagen saknar dock i hög grad ett forum för övergripande diskussioner på nationell politisk nivå. De menar att det saknas samordning av strategier för ett mer enhetligt svenskt agerande. Beträffande mindre och medelstora företag har utredningen inte varit i direkt kontakt med sådana men den bedömning som finns hos organisationerna ovan och via tillgängliga utredningar (se nedan) är att Rådets och VINNOVAs småföretagsaktiviteter är nödvändiga och behöver utökas.

5 Andra aktörer i forskningssystemet

5.1 Företagen

Utifrån statistik från EU/FoU-rådet vet vi att de svenska småföretagens medverkan har gått ned från fjärde till femte ramprogrammet. I fjärde ramprogrammet var de svenska småföretagens andel ca 12 % för att sjunka till ca 4 % i femte ramprogrammet. Denna utveckling är inte unik för Sverige – samma mönster finns i hela EU. I femte ramprogrammet var småföretagens andel totalt, för alla de 15 EU-länderna, ca 6 %.³¹

Den statliga myndigheten NUTEK genomförde i slutet av 1990-talet några studier om företagens medverkan i EU:s ramprogram för forskning och teknisk utveckling. I en av dessa studier analyseras svenska små och medelstora företag i EU:s fjärde ramprogram. Av rapporten framgår bl.a. att mindre än hälften (41 %) av företagen hade fått service från offentliga aktörer inför deltagandet i EU-projekten. Det bör, enligt rapporten, uppmärksammas att inte alla företag hade efterfrågat sådana tjänster. Över hälften (54 %) av företagen hade inga särskilda önskemål angående service. Av dem som önskade service visar studien att finansiellt stöd efterfrågades av 42 % av företagen medan 19 % av företagen önskade få rådgivning och hjälp med ansökan och projektplanering.

I undersökningen analyserades även vilka organisationer som givit stöd till företagen inom fjärde ramprogrammet. Studien visar att NUTEK svarat för merparten av information och rådgivning till företagen och EU/FoU-rådet för en mindre del (ungefär 25 %) av detta. En nyckelfaktor som förklarar varför just dessa företag medverkade i projekt inom ramprogrammet är att de redan hade väl etablerade kontaktnät inom och utanför Sverige. Att företagen är välkända avspeglas i det faktum att det främst är andra aktörer som tagit initiativ till och frågat dessa svenska företag om att medverka i

³¹ EU/FoU-rådets hemsida: "Hur går det för Sverige?"

ett EU-projekt. Enligt rapporten visar det att företagen hade en viss kompetens som var eftertraktad av andra deltagare och att de därmed lämnade ett viktigt bidrag till projekten. Studien visar att de deltagande företagen var en mycket heterogen grupp. Många såg deltagandet som en möjlighet att få utveckla sin kompetens och/eller synliggöra och marknadsföra sitt företag. Ett annat motiv för deltagande var att konkurrenskraften stärks även genom att företagen utvecklar nya produkter och/eller får tillgång till ny teknik. Enligt rapporten hade de deltagande företagen i genomsnitt en dubbelt så stor andel högutbildade tekniker, naturvetare och systemvetare bland de anställda som andra mindre och medelstora företag i samma bransch. De flesta företagen var lokaliserade till universitetsorter. Det var också den faktorn som främst skilde dessa företag från dem som inte deltagit i ett EU-projekt. Studien visade annars att bägge grupperna av företag var verksamma inom i stort sett samma branscher. Det fanns inte heller någon markant skillnad i de anställdas utbildningsnivå. Mer än en tredjedel av de deltagande företagen var avknoppningar från universitet eller högskolor och övervägande delen av dessa med forskare som anställda eller ägare. Hela 79 procent av de avknoppade företagen ansåg att deras goda förankring i forskarvärlden, deras internationella nätverk samt tidigare erfarenheter av internationellt FoU-samarbete bidragit till deras engagemang i EU-programmen.³²

I en annan av NUTEKs rapporter "Learning by participating" publicerad år 2000, analyseras hur svenska storföretag använder EU:s ramprogram. I rapporten refereras några av resultaten från tidigare studier av stora företag. Resultaten av dessa studier visade att deltagandet ledde till

- förbättrad kompetens för forskning och utveckling inom central teknologi
- etablerande av långsiktiga samarbeten med nya parter (som under andra omständigheter inte skulle kommit till stånd)
- företagsinterna projekt för att utveckla produkter med kunskap som man fått genom samverkan i ett EU-projekt.

Studien visade även att de företag som varit koordinatörer ansåg att det varit en fördel. Till de negativa erfarenheterna hörde den tunga byråkratin som lett till dyrbara arrangemang och försenade projekt.

³² NUTEK, Närings- och teknikutvecklingsverket. EU/FoU-Rådet. R 1997:38.

I den fördjupade studien "Learning by participating" av de stora företagens medverkan fokuserades attityder till ramprogrammet inom olika enheter inom företagen. Studiens syfte var att bidra med kunskaper om ramprogrammets betydelse för vilka strategier för forskning och utveckling som tillämpades i stora svenska företag. Studien fokuserade frågor om betydelsen av ramprogrammet i relation till interna forsknings- och utvecklingsaktiviteter och varför företagen skilde sig åt i sin syn på deltagande i ramprogrammen. Resultaten visade på skillnader i synsätt hos företagen beroende på vilken erfarenhet de hade av att delta i ramprogrammen. Enligt studien genomgick företagen olika utvecklingsfaser i sin förståelse av hur ramprogrammet fungerade och vad de kunde få ut av sin medverkan. I den första utvecklingsfasen var inte det primära målet för företagen att få ny kunskap och tillgång till ny teknik. Inte heller i den andra utvecklingsfasen dominerade det skälet. Men företagen i denna fas var i större utsträckning benägna att vara koordinator för projektet. Om de fick avslag på sin medverkan i ett projekt skulle de troligen försöka bedriva projektet på egen hand men i mindre skala. Företag som befann sig i den tredje fasen initierade själva projekt och tog på sig rollen som koordinator. För dessa företag var det ny kunskap som var drivkraften. Deltagandet hade då fått en strategisk betydelse för att utveckla ny kunskap och teknik.

Enligt rapporten gav deltagandet i offentliga program för forskning och utveckling företagen tillgång till ett brett spektrum av expertis och teknologi. Det bidrog i sin tur till ökade möjligheter att utveckla den företagsinterna forskningen och utvecklingen. Studien visade att det särskilt gällde EU:s ramprogram. NUTEK konstaterar i rapporten att ramprogrammet är unikt med sin bredd, expertkunskap och teknik som kan appliceras i enskilda projekt. En slutsats är att inget annat offentligt finansierat program erbjuder dessa förutsättningar.³³

5.2 Forskningsinstitut

Utredningen har träffat flera företrädare för forskningsinstitutet. Vi har besökt IVF industriforskning och utveckling i Mölndal och vid ett möte hos STFI i Stockholm träffade vi bl.a. Institutet för livsmedel och bioteknik (SIK), Skogsindustrins tekniska forsk-

³³ "Learning by participating. How large Swedish companies use the EU framework programme". NUTEK. R 2000:24

ningsinstitut (STFI-Packforsk), Institutet för metallforskning, IFP (fibrer och polymer) och Acreo, Contract research and development in optics and micro electronics. Vi har också deltagit i ett möte med skogsindustriernas svenska branschorganisation kring EU-forskningen.

Enligt uppgifter från SIK deltog de i 18 projekt inom det femte ramprogrammet varav de koordinerade fyra. Deras medverkan i sjätte ramprogrammet har hittills begränsats till att de deltar i fem projekt. De har dock avstått från koordinatorsrollen. ”Varje projekt tär på våra resurser och försvårar en redan mycket besvärlig situation.”³⁴ Samtidigt är de europeiska kontakterna mycket viktiga för branschen. Enligt företrädaren kan situationen liknas vid en rävsax.

STFI hade, enligt företrädaren, investerat mellan 3,5–4 miljoner kronor i planeringspengar till olika projekt. Statlig medfinansiering saknas i stort sett – bortsett från 200 000 kronor i planeringsanslag från VINNOVA. STFI har ett eget europeiskt nätverk som möts ca tre gånger per år. Man har även egna kontakter i Kommissionen. EU/FoU-rådet är enligt företrädaren inget centralt organ för deras verksamhet.

Några av forskningsinstituten, t.ex. IFP och Trätek, menar dock att EU/FoU-rådets kurser och juridiska rådgivning är av central betydelse för dem. Samtidigt påpekas att Rådet är en mycket liten organisation som kan ha svårt att tillgodose informationsbehovet till hela det svenska forskarsystemet. Forskningsinstituten har även behov av sådan information som inte finns på Cordis, och ofta inte heller hos EU/FoU-rådet. Det gäller uppgifter som rör tidiga förvarningar om utlysningar, underhandsinformation om arbetet med arbetsprogrammen och användaranpassad analys av utfallet av ansökningsomgångar. Kommissionens databas sägs vara svårtillgänglig men någon borde göra en grundlig analys från ett användarperspektiv, enligt SIK. EU/FoU-rådets statistik är till stor del anpassad för att ge information som är av politiskt värde, men den är inte tillräckligt användaranpassad. Det kan till exempel vara av stort värde för dem som söker projekt att få veta var gränsen faktiskt har legat, särskilt vid ett avslag. Det är en central information för att den sökande ska kunna göra en bedömning av om man ska lämna in ansökan igen efter vissa justeringar. En annan information som efterfrågas är uppgifter om andel framgångsrika ansökningar inom

³⁴ E-brev från Ulla Mortensen, SIK, 2004-01-22, 2004-04-14

olika delar av ramprogrammet på europeisk nivå, s.k. success rates. Det kan vara av strategisk vikt när en organisation ska besluta sig för vilken programdel man skall söka inom. Det är viktigt att kunna bedöma möjligheterna innan man lägger ned mycket stora resurser och kostbara arbetsinsatser på en ansökan.

Det finns skillnader i hur arbetet i de olika programkommittéerna återkopplas till det svenska forskarsystemet, och det finns exempel på brister. Under hösten 2003 gick till exempel Kommissionen via programkommittén för livsmedel ut med en uppmaning till forskare att lämna in förslag och synpunkter till hur arbetsprogrammet för nästa ansökningsomgång skulle utformas. Emellertid spred inte de svenska representanterna i programkommittén för Food Quality and Safety denna information i Sverige. Inte heller den NCP-ansvarige vid Rådet blev informerad. Enligt SIK spreds dock informationen i andra länder till intresserade forskare.³⁵

Forskningsinstitutet menar att de som förmodligen har svårast att hävda sig i konkurrensen inom ramprogrammet är de små- och medelstora företagen. Samtidigt är det en politisk ambition från Kommissionens sida att dessa ska delta och målet är högt satt (15 % av ramprogrammet). Erfarenheter inom forskningsinstitutet är att dessa företag behöver mycket handfast hjälp med de olika stegen i processen. Det är så arbetskrävande att det i praktiken är en omöjlig uppgift för Rådet som endast har en halvtid avsatt för småföretagsfrågor, enligt en av företrädarna för ett forskningsinstitut. Institutet menar att de skulle kunna spela en aktiv roll i dessa sammanhang, inte minst därför att de har kontakterna med ett stort antal företag i sina respektive branscher. Men en förutsättning för detta är, enligt institutet, att nödvändiga resurser ställs till för fogande för forskningsinstitutet.

Vid vårt besök på IVF i Mölndal framkom att de var medskänkande i 40 program inom sjätte ramprogrammet. Det är i huvudsak CRAFT-projekt eftersom dessa är mindre kostsamma att delta i. De pekade på att i andra länder har institutet 30–40 procents basanslag från staten som kan användas som basfinansiering för att vara med i projekt inom ramprogrammet. Det gäller länder som Finland, Norge, Danmark och Tyskland. I femte ramprogrammet var IVF koordinator för 15 projekt.

IVF:s kontakter med den svenska nationella organisationen utgörs av direktkontakter med experten på VINNOVA. De har

³⁵ E-brev från Ulla Mortensen, SIK, 2004-01-22, 2004-04-14

också direkt kontakt med den NCP-ansvarige på Rådet för SME-frågor. De har även använt sig av juridisk rådgivning från Rådet och deltagit i ett par konferenser. Trots dessa kontakter anser tjänstemännen på IVF att de själva har tillräckliga kunskaper om ramprogrammet. Viktigt för IVF är det regionala nätverket West Sweden. IVF har i realiteten en NCP-roll i regionen för att få med små företag i projekt. Men de menar att det inte är helt lätt att i slutändan få med företagen. Dessa kan ofta vara entusiastiska inför en idé men när projektet väl ska genomföras så är företaget upptaget med andra uppgifter.

IVF menade att det inte finns någon nationell strategi för det svenska deltagandet i ramprogrammen. Ett hinder för institutet att driva på och medverka i flera projekt inom ramprogrammet är, enligt företrädarna, organisationens mycket bekymmersamma ekonomiska situation. I jämförelse med lärosätena är instituten i en ännu mer utsatt situation genom en ännu lägre andel basfinansiering för EU-deltagande.

Utredningen noterar att ett översynsarbete avseende de ett antal av de svenska industriforskningsinstituterna pågår i syfte att åstadkomma en starkare och mer slagkraftig organisation. Förändringar kan komma att innebära färre, men större institut. Instituterna bör utvecklas till att bli viktiga ingångar till ett utökat EU-samarbete. Genom sin verksamhet innefattande behovsriktad forskning i samarbete med svensk industri bör de vara väl skickade som partners i många projekt. Det är viktigt att EU-samarbetet uppmärksammas i det pågående översynsarbetet och att bättre ekonomiska och organisatoriska förutsättningar skapas för deras deltagande i EU-samarbetet.

5.3 Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA)

En annan aktör som verkar för de svenska företagens medverkan i EU:s ramprogram för forskning är IVA. IVA har bedrivit ett projekt kallat "Sverige och den europeiska forskningen FP6". Projektet har syftat till att främja Sveriges positioner i ramprogrammet. IVA har analyserat och informerat om ramprogrammets möjligheter och innehåll. IVA bildade en styrgrupp med företrädare från svenska storföretag och forskare. Man bildade även s.k. Områdeskommittéer för fyra delar av ramprogrammet: genomics and biotechnology, information society technologies, nanotechnologies and na-

nosciences och food safety and quality. Kommittéerna har etablerat nätverk, informerat om ramprogrammet och genomfört områdeskonferenser med svenska forskare och företag. Områdeskommittéerna arbetade även aktivt för att få fram namn på svenska experter till utvärderingspanelerna inom ramprogrammet. Genom detta arbete har ett hundratal namn ställts till Kommissionen förfogande.

IVA svarade även för projektstöd genom att en konsult genomförde ett antal kurser med syftet att hjälpa potentiella svenska koordinatörer och ledare av projekt.

I de kontakter utredningen har haft med IVA:s ledning har framförts synpunkter på den svenska nationella organisationen. IVA menar att EU/FoU-rådet bedriver en bra verksamhet men saknar förutsättningar för att bedriva lobbyingverksamhet gentemot Kommissionen. IVA arbetar för att synliggöra svenska företag och svensk forskning i Bryssel. Som ett led i det arbetet genomförde IVA i januari 2004 ett s.k. högnivåseminarium i Bryssel på IT-området som riktades till Kommissionen. Medverkande var bl.a. kommissionären för IT och de högsta cheferna för Ericsson och TeliaSonera.

I mars 2004 anordnade IVA en större konferens i samarbete med EURAB och Svenskt Näringsliv om EU-forskningen inför förberedelserna för det sjunde ramprogrammet. Deltagande var bl.a. EURABs ordförande (European Union Research Advisory Board) och en svensk nationell expert i Kommissionen. I anslutning till konferensen genomfördes ett rundabordsamtal om Sverige och EU-forskningen i vilket den svenske utbildningsministern deltog.

Även en uppvaktning av generaldirektören för forskning vid Kommissionen har genomförts under våren. I delegationen ingick forskningscheferna för företag som Astra Zeneca, Ericsson, ABB, Volvo, SAAB och Sandvik.

Utredningen har erfarit att de stora svenska företagen i liten utsträckning använder sig av den svenska statliga nationella organisationen för sitt deltagande i EU:s ramprogram. Som framgått ovan är dock IVA en organisation som de samarbetar inom och agerar utifrån. Andra kanaler för företagens medverkan är de egna branschorganisationerna, ofta med egna kontor i Bryssel, och nätverk bestående av forskare vid universitet och institut i Sverige och övriga Europa samt samarbetspartners.

5.4 Lokala och regionala aktörer

Under utredningsarbetet har vi träffat företrädare för projekt som vuxit fram ur idéer på lokal nivå som successivt vuxit till internationella nätverk av betydande omfattning. Det har inte varit möjligt att inom den korta utredningstiden borra djupare i sådana projekt för att analysera deras tillkomst, drivkraft och vad som gör dem framgångsrika och hur deras eventuella behov av stöd från en statlig svensk nationell organisation sett ut.

Utredningen kan emellertid, som ett lärorikt exempel, presentera ett sådant projekt som initierats av North Sweden. Vi träffade företrädaren för North Sweden på organisationens kontor i Bryssel. Utredningen fick där en presentation av det projekt som North Sweden bedrivit för att få in mineralfrågor (gruvnäring) och processindustri i det sjätte ramprogrammet. Syftet med beskrivningen är att ge en inblick i en miljö av relationer och nätverk på lokal, regional, nationell och internationell nivå, privata såväl som offentliga, som samverkar för att delta i ett forsknings- och utvecklingsprojekt inom ramprogrammet. Beskrivningen kan fungera som en bakgrundsteckning till den miljö i vilken en nationell statlig organisation ska verka.

En utgångspunkt för North Sweden är att Norrbotten och Västerbotten tillsammans är en av Europas regioner med bäst förutsättningar för framgångsrik forskning och utveckling inom vissa områden. Regionen har gynnats av en omfattande strukturfondfinansiering. Men i takt med att denna minskar blir regionen allt mer beroende av andra finansieringskällor. Enskilda företag, forskare och institutioner har redan idag, enligt rapporten, etablerade internationella kontakter.³⁶

Huvudmän för North Sweden är länsstyrelserna, landstingen, kommunerna, handelskamrarna och Företagarnas riksorganisation i Västerbotten och Norrbotten samt Umeå universitet, Luleå tekniska universitet och Norrlandsfonden. Den senare fungerar som arbetsgivare för de anställda vid North Sweden. Verksamheten i Sverige omfattar två heltidsanställda med placering i respektive län. Brysselkontoret har två heltidsanställda. Verksamheten drivs av en direktör.

³⁶ North Swedens verksamhet beskrivs i rapporten "FoU-samverkan på EU-arenan för Norrbotten och Västerbotten. North Sweden European Office. Umeå 28 november 2003 och i "North Sweden European Office. Verksamhetsberättelse för år 2003 och Verksamhetsidéer för år 2004. Presenterad för styrelsen den 3 december 2003.

Målet med verksamheten är att bidra till att skapa goda förutsättningar för att driva verksamheten i Norrbotten och Västerbotten. Det handlar om ett brett spektrum av aktiviteter inom företagande, akademi och offentlig verksamhet. North Sweden ska, enligt sin målformulering, vara en viktig kugge i de två länens utvecklingsarbete. North Sweden ska påverka och driva frågor på Europaarenan som förbättrar förutsättningar för verksamheter i regionen. I uppdraget ligger även att öka förståelsen för regionens problem och möjligheter i Bryssel och Stockholm. Ett syfte med verksamheten är att tjänstemän, företagare och politiker från regionen ska kunna bli mer aktiva i Bryssel, exempelvis i olika arbetsgrupper eller paneuropeiska organisationer.

Bevakning av regionens intressen i Bryssel medför att North Sweden ska söka påverka beslutsfattande, skrivningar m.m. inom strategiska områden på Europaarenan. Det framhålls att det är viktigt att North Sweden har väl utvecklade kontaktnät i såväl regionen som i Bryssel. Det handlar om att bygga nätverk, både på hemmaplan och i Bryssel. Syftet är att skapa fungerande strategiska arenor och att utveckla strategier inom olika fokusområden. Det handlar också om att bevaka regionens intressen inom EU:s programstruktur. En väsentlig del av programbevakningen handlar om att skapa regiongemensamma synsätt och strategier.

En uppgift för North Sweden har bland annat varit att hitta områden som påtagligt skulle stärka regionen och där EU kunde erbjuda stödjande resursinsatser. Ett arbete har bedrivits för att identifiera s.k. fokusområden, dvs. områden med potential att delta i sjätte ramprogrammet. En hel rad områden identifierades och samlades under rubriker som Nya teknologier, Bioteknik, Trä och Gruv- och mineral med bergteknik och Kemi- och processteknik. Det var det strategiska arbetet inom Kemi- och processteknik som presenterades för utredningen.

North Sweden konstaterade inför det sjätte ramprogrammet att det saknades tematiska områden för malm och processer. Men genom kontakter med Kommissionen, ordnande av seminarier både i Sverige och i Bryssel, med inbjudna tjänstemän från Kommissionen, lyckades North Sweden med att göra mineralområdet intressant som ett miljöprojekt. Ett annat initiativ för att driva North Swedens intressen var att en forskare från Luleå tekniska universitet anställdes som nationell expert i Kommissionen med lön från universitetet. Enligt företrädaren för North Sweden kostade aktiviteterna för att få ett projekt inom ramprogrammet 10 miljoner

kronor, varav fem miljoner utgjordes av medel från strukturfonder men framför allt var det Skellefteå kommun och Boliden som tillsköt medel för projektet. Projektet i sin helhet kommer att tilldelas ca 160 miljoner från Kommissionen. Boliden är koordinator för projektet. Kontraktsförhandlingar pågår i skrivande stund.³⁷

En central fråga för utredningen var att höra vilken roll den svenska nationella organisationen spelat för North Sweden. Företrädaren för North Sweden menade att fler svenska nationella experter i Kommissionen skulle vara en tillgång. Han menade också att EU/FoU-rådet har en roll att spela, särskilt i Stockholm, genom att ge råd i samband med ansökningar och kvalificerad juridisk rådgivning. Ett kontor i Bryssel kan hjälpa till att få fram tidig information och vissa öppningar i Kommissionen. När det gäller de stora företagen så är förvånansvärt få aktiva på forskningsarenan, enligt företrädaren för North Sweden. Enbart en handfull har egna kontor i Bryssel. Många andra har framför allt via sina respektive branschorganisationer kontakter i Bryssel. North Sweden hade använt sig av EU/FoU-rådets kontor i för sin verksamhet i synnerhet för att få tidig information och kontakter inom Kommissionen.³⁸

³⁷ Intervju med Peter A. Jørgensen, director, North Sweden, 5 december 2003.

³⁸ Ibid.

6 Europeisk utblick

Utredningen har besökt Finland, Nederländerna och Österrike för att studera hur dessa länder organiserat sitt nationella stöd för deltagande i EU:s ramprogram för forskning. Vi har träffat ansvariga chefer och medarbetare vid dessa organisationer. I Finland och Österrike träffade vi även ansvariga tjänstemän på departementsnivå. Vi har även lyssnat till synpunkter från forskningsfinansierande organisationer i Finland och Nederländerna.

Utredningen har även gjort ett besök i Bryssel. Vi träffade där bl.a. det brittiska kontoret UK Research Office (UKRO). På grund av sin befolkningmässiga storlek och med cirka 150 universitet kan inte Storbritannien anses vara ett likvärdigt land med Sverige. Men den modell som Storbritannien byggt upp kan vara intressant som referens till de mer utförliga beskrivningarna av organiseringen i Finland, Nederländerna och Österrike.

6.1 Finland

I Finland ligger huvudansvaret för EU:s forskningspolitik inom handels- och industriministeriet, som förbereder forskningsärenden i ett nära samarbete med undervisningsministeriet. Det medför att frågor rörande Finlands deltagande i EU:s ramprogram för forskning faller inom handels- och industriministeriets ansvarsområde. Dessa frågor utgör i sin tur en del av hela den finländska politiken för forskning och teknisk utveckling.

Inom regeringskansliet behandlas forskningspolitiken i Statens råd för vetenskap och teknologi med statsministern som ordförande. I rådet ingår ministrar från undervisningsministeriet och handels- och industriministeriet samt finansministeriet, miljöministeriet, utrikesministeriet, justitieministeriet, kommunikationsministeriet och jord- och skogsbruksministeriet. Därutöver ingår tio sakkunniga. Dessa representerar forskning och teknisk utveckling.

Finlands Akademi, the National Technology Agency of Finland (Tekes) och VTT. Universitet och industri är representerade liksom arbetsgivare och arbetstagarorganisationer. Rådet sammanträder cirka sex gånger per år. Rådets arbete är konsensusskapande för den finska forskningspolitiken. Rådet initierar bl.a. utvärderingar av hela det finska innovationssystemet.

Inom rådet för vetenskap och teknologi finns två underkommittéer som diskuterar och förbereder ärenden inför rådets sammanträden. Ordförande för dessa kommittéer är respektive ministrar för undervisningsministeriet och handels- och industriministeriet. Ett sekretariat är knutet till rådet bestående av två chefsplanerare. Dessa svarar för arbetet i respektive underkommittéer. De sammanställer rapporter med rekommendationer till rådet.

Inom regeringskansliet finns ett EU-sekretariat som är en del av statsministerns kansli. Policyprocessen för EU-frågor drivs i tre olika fora inom regeringskansliet. Det ena är EU-ministerutskottet som sammanträder varje fredag angående Finlands ställningstaganden i aktuella frågor inom EU:s politiska agenda. Statsministern är ordförande och statssekreteraren från EU-sekretariatet är sekreterare. Det andra är kommittén för EU-ärenden. Här träffas de högsta chefstjänstemännen från ministerierna för att diskutera horisontella och institutionella frågor inom EU. De nominerar även nationella experter till EU-kommissionen. EU-sekretariatet är ordförande i kommittén. Ett tredje fora är EU-sektionerna. Denna organisation består av 40 olika beredningsgrupper (sektioner), bl.a. en för forskning och teknologi. Ordförande för denna är chefen för handels- och industriministeriets teknologiavdelning. I gruppen ingår flertalet ministerier, även myndigheter som Tekes och Finlands Akademi finns representerade. Vid behov, någon gång per år, organiseras seminarier för att diskutera större nyheter inom EU:s forskningspolitik, t ex inför ett nytt ramprogram. I sådana seminarier deltar olika intressegrupper t ex industriorganisationer, branschorgan, handelskammare, företagsorganisationer, arbetsgivarorganisationer, arbetstagarorganisationer, forskningsinstitut etc.

Den finska forskningspolitiken har sedan början av 1990-talet inriktats på innovationer. Av en rapport från Statens råd för vetenskap och teknologi framgår att forskningsorganisationerna måste utvecklas som aktiva och dynamiska samarbetspartners för handel och industri. Styrningen av universiteten måste utvecklas så att dessa uppmuntras till att utveckla utbildning, forskarutbildning och forskning på ett sådant sätt att forskningsresultat kan nyttiggöras.

”Research and innovation financing must be increased with a view to accelerating the internationalisation of the innovation system and to improving the overall conditions for innovation.”³⁹ Framgångsrika innovationer ses som en nyckelfaktor för utveckling av både företag och samhälle. Av rapporten framgår att det ligger i Finlands intresse att försöka snabba på utvecklingen av European Research Area (ERA).⁴⁰ Det synes även finnas en positiv inställning till knytning av nationella FoU-program mellan medlemsstaterna inom det sjätte ramprogrammet: ”The opening of national research programmes and organisations to foreign participants will increase the chances of our own researchers and research organisations to operate outside Finnish borders”.⁴¹

Tekes, motsvarigheten till VINNOVA i Sverige, sorterar under handels- och industriministeriet. Tekes uppdrag är att stödja den tekniska utvecklingen och därmed konkurrenskraften i industri- och servicesektorn i Finland. De medel myndigheten arbetar med är råd och finansiellt stöd. Tekes har förutom sin verksamhet i Helsingfors 14 regionala kontor i Finland.

Beträffande forskningsprogrammen inom Europa skall Tekes verka för att behålla nivån på det finska deltagandet och utveckla kvaliteten i deltagandet. Det gäller sjätte ramprogrammet såväl som EUREKA, COST, ESA och nationella program.

Det Finska sekretariatet för EU - FoU är placerat inom Tekes. I deras uppdrag ingår att informera och ge råd, däribland juridisk rådgivning, till organisationer och forskare som är intresserade av att delta i EU:s ramprogram för forskning. De svarar även för en databas över det finska deltagandet i ramprogrammet.

I ett externt perspektiv är sekretariatet för EU FoU en enhet inom Tekes. Det är Tekes ledning som avger yttranden till regeringen och allokerar resurser för sekretariatet. Internt har emellertid sekretariatet en självständig ställning för genomförandet av sitt uppdrag och ger sina synpunkter på olika aspekter i EU:s ramprogram. Sekretariatet har ett direkt och nära samarbete med Finlands Akademi.

Sekretariatet är huvudansvarig organisation i Finland för information om EU:s ramprogram. I uppdraget ingår att sprida information om ramprogrammet och dess olika delar och meddela när

³⁹ Knowledge, Innovation and Internationalisation. Science and Technology Policy Council of Finland, Helsinki 2003. p 5, 10.

⁴⁰ Ibid. s. 12.

⁴¹ Ibid. s. 17.

utlysningar är aktuella. Informationen sprids via en hemsida, bulletiner, informationsmaterial, möten och seminarier. Sekretariatet svarar även för råd och utbildning om ramprogrammet. En annan uppgift är partnersökning på Cordis som en service till dem som ansöker om projekt. Sekretariatet följer upp och utvärderar det finska deltagandet i ramprogrammet. Detta arbete sker i samarbete med NCP-ansvariga tjänstemän. Sekretariatet stöder nationell samordning och fungerar som samordnare internationellt, framför allt för NCP-nätverket.

Sekretariatet deltar även i det internationella samarbetet för att bygga ERA-NET-projekt. För närvarande deltar Sekretariatet i fyra sådana nätverk och fler är under planering.

I Bryssel finns ett Finnish Liaison Office där Tekes har en representant och Finlands Akademi en representant. Kontoret är inrymt i den finska ambassaden. De båda representanterna har ett nära samarbete.

Sekretariatet för EU FoU är huvudansvarig koordinator för NCP-verksamheten. Denna funktion medför att Sekretariatet skall assistera Handels- och industriministeriet och underkommittéer i frågor rörande EU:s ramprogram och att förbereda den finska positionen. Tekes och Finlands Akademi nominerar tjänstemän till olika NCP-funktioner. Dessa personer skall i sitt uppdrag som NCP ha ett nära samarbete med Sekretariatet.

I uppdraget som NCP ligger att följa upp de finska deltagarnas medverkan. Detta skall ske i samverkan med Sekretariatet. NCP skall även ta till vara synergieffekter som kan finnas mellan nationella program och EU:s program. NCP skall stödja kommittéledamöternas arbete i programkommittéerna inom ramprogrammet. Det är även önskvärt att NCP-personerna deltar i kommittémötena. I vissa fall är det samma person som både är ledamot och NCP-ansvarig.

På motsvarande sätt bedrivs arbetet inom Finlands Akademi med NCP, nationella stödgrupper och representanter i programkommittéerna. Inom Finlands Akademi finns en enhet för EU Affairs som koordinerar detta arbete. EU Affairs är även utsedda till Mobility Center i Finland.

Kommittéledamöterna utgörs av tjänstemän från Tekes eller Finlands Akademi. I vissa fall är det en tjänsteman från något ministerium som är ledamot. Representationen i de olika kommittéerna har delats så att Tekes i första hand ansvarar för delprogram som ligger inom deras verksamhetsområde. På motsvarande sätt svarar

Finlands Akademi för representationen i andra kommittéer. I Finland skiljer man inte i det vardagliga arbetet på ledamotskapet i termer av huvudledamot eller expert. I de kommittéer som ligger inom Tekes område är deras representant huvudrepresentant medan ledamoten från Finlands Akademi är med som en andra ledamot. På så sätt är både Tekes och Finlands Akademi representerade vid alla programkommittéer. Vissa av dessa ledamöter är även NCP-ansvariga. Det kan även förekomma att en NCP som inte är ledamot deltar i mötet i sin egenskap av NCP.

Kommittéledamöterna skall assistera Handels- och industriministeriet i förberedelserna för att skapa en finsk ståndpunkt. Kommittéledamöterna skall vid mötet handla på ett sådant sätt att de stöder målen för den finska forskningspolitiken. Kommittéledamöterna skall förbereda den finska ståndpunkten genom att ta kontakt med alla relevanta aktörer. Kommittéledamoten svarar för att de finska målsättningarna beaktas i programarbetet. Till sin hjälp har de nationella stödgrupper för respektive program. Dessa stödgrupper finns inom Tekes och Finlands Akademi. Den organisation som är ansvarig för representationen i respektive programkommitté är ordförande i stödgrupp. Medlemmarna i stödgruppen kommer från näringsliv och universitet. Vanligen sker dessa ”möten” via e-post, men vid diskussion av större frågor sammankallas grupperna.

6.2 Nederländerna

Den nationella organisationen för Nederländernas medverkan i EU:s ramprogram för forskning är EG-Liaison (EGL). Verksamheten, som startade 1983, var från början en stiftelse ägd av bl.a. forskningsfinansierare och universitet. EGL organiserades in i den statliga myndigheten Senter International 1997 som lyder direkt under Ministry for Economic Affairs (MEA). Senter handhar frågor som rör bidrag till forskning och utveckling för den nationella industrin. Inom Senter finns även Eureka-sekretariatet för Nederländerna. EGL arbetar även på uppdrag av ministerierna för utbildning och forskning, jordbruk, miljö, hälsa och transport.

EGL har en enhetschef och ca 35 anställda. Alla är statliga tjänstemän. Flertalet av de anställda arbetar med information och rådgivning rörande EU:s ramprogram. Det finns ett sekretariat inom EGL som organiserar konferenser och workshops. Sekretariatet

fungerar även som "front desk" och svarar på enklare frågor om ramprogrammet. EGL har två jurister för rådgivning rörande de legala aspekterna av projektansökningar och kontrakt. Det finns även en controller för den egna verksamheten.

EGL:s har en egen budget som är skild från Senters ekonomi. För 2004 omfattar budgeten 3,4 miljoner EURO. De olika ministerierna bidrar till EGL:s budget. Men ungefär 5 % av budgeten kommer från Kommissionen för uppdrag som EGL genomför.

EGL finns representerat i Bryssel genom det nederländska kontoret kallat Nest. Där finns motsvarande en och en halv heltidsanställd samt en sekreterare. Tillsammans representerar de EGL, vetenskapsakademien och det nederländska högskoleförbundet (VSNU) samt det teknikvetenskapliga forskningsrådet (TNO). Nest-kontoret har ingen legal status men personalen är anställd av EGL. Det bör tilläggas att det geografiska avståndet mellan Haag och Bryssel är förhållandevis kort.

EGL har till uppgift att främja det nederländska deltagandet i EU:s ramprogram. EGL:s huvudsakliga verksamhet utgörs av information, rådgivning, utbildning och partnersökning rörande EU:s ramprogram. Det finns även en funktion för statistisk uppföljning. Den information, rådgivning och partnersökning som EGL utför är kostnadsfri för de sökande. EGL tar dock betalt för vissa kurser och konferenser.

Universiteten, som i regel har egna EU-koordinatorer, utgör ungefär 40 procent av EGL:s kundunderlag. Därutöver är det forskningsinstitut, mindre och medelstora företag och även stora företag som använder sig av EGL:s stöd. Stora företag som Philips, som har en egen kompetens på området, vill ibland ha en s.k. "second opinion" från EGL i samband med en ansökan.

När det gäller information ger EGL ut ett nyhetsbrev varje månad kallat "R&D in Europe". Det sänds som e-post och finns också på en egen hemsida. Även en årlig publikation ges ut; "Guide for European R&D" med en komplett översikt över alla europeiska forskningsprogram med praktisk information. EGL har också en målgruppsrelaterad information. Ett särskilt elektroniskt nyhetsbrev ges ut till småföretag och deras intresseorganisationer. Även en periodiskt återkommande skrift "SMEs in Europe", som fokuserar på småföretag som varit framgångsrika, publiceras och distribueras. Målgruppsanpassad information sänds även till projektansvariga för respektive tematiskt område inom ramprogrammet. EGL arrangerar regelbundet informationsmöten, workshops och konfe-

renser i Nederländerna såväl som utomlands. EGL inbjuder även till träffar i samband med utlysningar på olika ställen i Holland.

Det kan noteras att EGL, i likhet med EU/FoU-rådet, inte skriver ansökningar åt sökande parter och är aldrig själv en sökande part. EGL agerar inte heller som lobbyingorganisation. EGL har ingen formell plattform för att aktivt påverka dagordningen inför det sjunde ramprogrammet.

Ytterligare ett uppdrag för EGL är att ansvara för den holländska grenen av Innovation Relay Centers. EGL deltar också i nätverket för Euro Info Centers tillsammans med Netherlands Foreign Trade Agency.

EGL är NCP-ansvarig organisation. Inom sjätte ramprogrammet omfattar det 14 områden. Förutom de tematiska områdena ingår bl.a., Marie Curie och SME. De NCP-ansvariga har en vetenskaplig kompetens med överblick över forskningen i det egna landet vilket medför att de kan se samordningsmöjligheter med EU:s ramprogram. Industrin är en viktig målgrupp för EGL och därmed även kontakter med SME. En fördel för EGL är att de genom Senter får tillgång till alla nödvändiga kanaler för att nå SME och andra företag.

Ledamöterna i programkommittéerna utgörs av tjänstemän i ministerierna. De NCP-ansvariga vid EGL är i många fall experter i programkommittéerna. Men det finns även experter inom Nedelandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), som närmast motsvarar Vetenskapsrådet i Sverige, för vissa programkommittéer. Dessa är dock inte NCP-ansvariga. En viktig del av NCP-ansvaret är att ge stöd i olika former till kommittéledamöterna. Ministeriet för Economic Affairs inbjuder till månatliga möten med ledamöter och experter från NWO och EGL för information och diskussion av t.ex. "communications" från Kommissionen.

Som expert i en programkommitté får NCP genom sin ledamot tillgång till kodordet till Kommissionens databas Circa. De kan på så sätt ge information från kommittémötena. Detta sker med diskretion så att inte känsliga uppgifter lämnas ut. Som statliga tjänstemän följer de regler och normer som finns för tjänsteutövningen. Det kan emellertid noteras att någon motsvarighet till den svenska offentlighetsprincipen inte finns i den nederländska administrationen. De NCP-ansvariga experterna deltar ibland i kommittémötena. Men vanligen är det ledamoten som företräder landet. NCP

har i vissa fall även en roll som sekreterare, t.ex. i de nationella referensgrupperna.

Vid sidan av EGL är även NWO en aktör för samverkan inom EU:s ramprogram. Men huvudansvaret ligger på EGL. NWO är dock aktiva i och har satt upp ett sekretariat för att delta och lära sig verksamheten.

Enligt enhetschefen uppfattas verksamheten inom EGL som något udda inom Senter. EGL profilerar sig också genom att de har en egen logotyp tillsammans med Senter's logotyp.

Företrädarna för EGL poängterar att NCP-uppdraget är av ytterst central vikt för organisationen. Det ger organisationen en särskild status i det nationella systemet.

Ledaren för EGL pekade också på betydelsen av att organisatoriskt tillhöra en större organisation som Senter. EGL får därigenom administrativt stöd och framför allt kvalificerad hjälp med datorsystem och databaser.

En av medarbetarna som arbetat i organisationen under många år menade emellertid att EGL präglades av större flexibilitet och mindre byråkrati när verksamheten bedrevs i stiftelseform före 1997.

EGL har sökt och blivit certifierade i enlighet med ISO 9000. Den norm som tillämpats för bedömningen är att en förfrågan skall vara besvarad inom 48 timmar. Regeringen gör också resultatbedömningar av EGL:s verksamhet. Bedömningen sker genom en analys av skillnaden mellan hur framgångsrika ansökningarna är som fått råd och stöd av EGL jämfört med ansökningar som sänts direkt till Kommissionen. Det har visat sig att andelen framgångsrika ansökningar är fem procent högre för dem som fått hjälp av EGL. Det bör tilläggas att bland dem finns det ett relativt stort antal nya ovana ansökare.

6.3 Österrike

I Österrike är det Bureau For International Research and Technical Cooperation (BIT) som svarar för information, rådgivning och statistik rörande nationens medverkan i EU:s ramprogram för forskning. BIT bildades 1993 och hade då 10 anställda. EGL i Holland stod som förebild vid bildandet av organisationen.

Idéerna bakom bildandet av BIT var att skapa en organisation för alla målgrupper inom EU:s ramprogram. Organisationen skulle ha

en struktur som motsvarade EU:s ramprogram för forskning och teknisk utveckling. Sekretariaten för EUREKA och COST skulle integreras i verksamheten. Organisationen skulle även svara för koordinationen mellan den nationella nivån och regionerna.

BIT har idag nästan 60 anställda och en budget på 6–7 miljoner EURO. BIT arbetar på uppdrag av tre ministerier. Det är ministeriet för utbildning, forskning och kultur, ministeriet för transport, innovation och teknik samt ministeriet för ekonomi och arbetsmarknad som är huvudmän för verksamheten. En betydelsefull intressent i BITs verksamhet är Economic Chamber som representerar näringslivets intresse för forskning och teknisk utveckling. Andra uppdragsgivare är de tre bundesländer som finns i Österrike. Ytterligare intressenter är Austrian Science Foundation, Austrian Academy of Sciences, Austrian Rectors Conference och Association of Austrian Technology Centres.

BIT är inte en statlig organisation utan en association. Associationsformen baseras på en särskild lagstiftning. Organisationen styrs av en medlemsförsamling. Medlemmarna har viktad rösträtt i förhållande till sitt ägarskap. Församlingen väljer inom sig styrelsen för BIT.

BIT har en direktör och vice direktör för sin ledning. Organisationen följer strukturen i sjätte ramprogrammet med enheter för respektive tematiskt program och särprogram. Det finns ett EUREKA-sekretariat och en avdelning för juridisk och ekonomisk rådgivning och drift av databaser.

BITs uppdrag är att stödja implementeringen av EU:s ramprogram för forskning och andra relaterade internationella utvecklingsinitiativ. BIT skall också verka för att utveckla Österrikes deltagande i ramprogrammets aktiviteter. BIT ska stödja koordineringen av nationella och internationella forskningsaktiviteter.

BITs mål är att erbjuda fri användarvänlig information. Den skall ge lika tillgång till information för alla parter avseende internationellt samarbete inom ramprogrammet. BIT medverkar i konferenser, seminarier och utställningar för att informera om ramprogrammet och dess aktiviteter. BIT gör även målgruppsinriktade insatser inom vissa programområden. Ambitionen är att ge information i förhållande till mottagargruppens behov och ge information på rätt nivå. En annan del är att ge sökande stöd med partnersökning.

BIT svarar även för uppföljningen av Österrikes medverkan i ramprogrammet. Databasen och uppföljningssystemet har stått som modell för utvecklingen i andra länder.

BITs kundkrets består av 14 000 organisationer med totalt 28 000 personer. Enligt BITs egna mätningar är de klienter som använder BITs stöd mer framgångsrika med sina ansökningar än andra.

BIT samarbetar med regionala centra som främjar forskning inom EU:s ramprogram, universitet och handelskammare samt andra aktörer inom sektorn. BITs ambition är också att hitta synergieffekter mellan olika kompetenscentra och nationella respektive regionala program.

BIT har med stöd av Kommissionen en omfattande internationell verksamhet inom ramprogrammet. Det medför att tio av de 60 anställda finansieras av Kommissionen. Det internationella samarbetet i handlar om att genom Specific Support Actions underlätta medverkan från länder som Slovenien, Polen, Bulgarien och Turkiet. BIT har även ett utbyte med Kina. BIT fungerar som koordinator för sådana projekt.

BIT är NCP-ansvarig organisation för alla särprogram inom EU:s ramprogram för forskning. De NCP-ansvariga har nära kontakt med ledamöter, branschorganisationer, de regionala kontoren och företag. De NCP-ansvariga är ofta även experter i programkommittéerna. Som experter får de tillgång till kodordet till databasen Circa efter förfrågan från regeringen till Kommissionen. De NCP-ansvariga har en bakgrund som forskare vilket medför att de har en god överblick över den nationella forskningen.

Enligt Ministeriet för utbildning, vetenskap och kultur finns det en policy att ha en huvudansvarig nationell organisation för stöd och råd rörande EU:s ramprogram. Men samtidigt finns det ett politiskt beslut om att det ska finnas personer vid regionala kontor som har kunskap om EU:s ramprogram. Dessa fungerar som en form av regionala NCP:s. De får sin utbildning av BIT.

Ledamöterna i programkommittéerna utses av ministeriet för utbildning, forskning och kultur och ministeriet för transport. Dessa personer är högre tjänstemän inom ministerierna. BIT har ett nära samarbete med ledamöterna. På nationell nivå bildas kommittéer för de olika områdena med ledamöten som ordförande, NCP-ansvarig tillika expert och forskare. NCP deltar relativt frekvent även i programkommittémötena.

BIT har efter ett eget beslut i mitten av 1990-talet inget kontor i Bryssel. Däremot har Economic Chamber ett kontor i Bryssel med elva anställda. Bland dem finns det en person som på halvtid handlägger forskningsfrågor. BIT har ett nära samarbete med Economic Chambers kontor såväl i Bryssel som i många andra länder. BIT's beslut att inte ha ett kontor i Bryssel grundades dels på att organisationen stod inför en ekonomisk kris, dels på den begränsade nytta man hade av att ha två personer på plats. Samarbetet inom IGLO var intressant i början men gav allt mindre i det längre perspektivet. Enligt BIT:s direktör är det lika lätt att via telefon och e-post hålla kontakt med centrala personer i Kommissionen och att resa dit vid behov.

Economic Chamber följer på central nivå upp vilken nytta företagen har av sin medverkan i ramprogrammet. Företagens motiv för att delta skiftar. Men ett vanligt motiv är att få möjlighet att både bredda och fokusera sitt kunnande om framtida kunskap och teknik för att utveckla det egna företaget. Genom att de deltar i ett projekt behöver de endast betala en marginell kostnad för detta. Österrike har en förhållandevis stor medverkan av SME. Det bör ses mot bakgrund att Österrike inte har några riktigt stora företag men däremot många medelstora och små företag.

Enligt BIT:s direktör har organisationen med sin centrala position och storlek en bra intern kompetensutveckling och lärprocess. Det finns en egen kritisk massa i organisationen. Kvalificerade medarbetare är efterfrågade av andra organisationer, t ex universitet, vilket medför viss personalomsättning inom BIT.

BIT står troligen inför en omorganisation under 2005. Ett politiskt förslag för en omorganisation har fått gehör. Verksamheten i sig kommer att bevaras men skall ingå i en större organisation med andra varierande uppdrag. Det blir en samorganisering med forskningsfinansierare och mer forskningsinriktad verksamhet, särskilt industriforskning. Det är ministerierna för ekonomi och arbetsmarknad samt transport, innovation och teknik som drivit på denna förändring. Dessa två ministerier föreslås bli huvudmän för den nya organisationen. Motiven för sammanläggningen är att uppnå synergieffekter och en kritisk massa i organisation samt en bredare kunskap. Den nya organisationen ska baseras på en ny lag. Organisationen får en privaträttslig status utan vinstintressen.

6.4 Storbritannien

Vid utredningens besök i Bryssel träffade vi företrädaren för UKRO som är Storbritanniens organisation för information och rådgivning för EU-finansierad forskning och högre utbildning. Beskrivningen nedan begränsar sig därför till den verksamhet som bedrivs av UKRO. Det har inte varit möjligt för utredningen att göra en mer omfattande beskrivning av det brittiska systemet. Storbritannien kan inte heller betecknas som ett likvärdigt land för en jämförelse med avseende på folkmängd och antal universitet.

UKRO etablerades i Bryssel 1991. UKRO finansieras gemensamt av sex brittiska forskningsråd och får bidrag och abonnemangavgifter från mer än 125 forskningsorganisationer.

UKROs uppdrag är att göra sina medlemsorganisationer uppmärksamma på vilka möjligheter som finns att söka finansiering från EU. UKRO tillhandahåller uppdaterad information om ramprogrammet och dess olika delar, information om utlysningar etc. Medlemmarna ges tillgång till UKROs hemsida med publikationer, en guide för hur man deltar i EU:s ramprogram, partnersökning och en översikt över olika program för finansiering inom EU, uppdaterad information om utlysningar, förhandsinformation om utlysningar och annan tidig information, information om EU-fonder som ligger utom ramprogrammet, nyheter i ramprogrammet, nyheter om utvecklingen av EU:s policy för ramprogrammet, personalförändringar inom Kommissionen och information om vilka frågor som är under uppsegling inom ramprogrammet.

UKRO har åtta anställda. Arbetet är organiserat så att varje medarbetare externt ger information om ramprogrammets alla delar, men att de internt är experter för vissa delar av ramprogrammet. Ett nära samarbete möjliggör överförande av information och kunskaper mellan medarbetarna. Varje medarbetare har också "sina" universitet som de arbetar med. De besöker sina hemmaregioner och lärosäten för att ge information och råd, samt delta i konferenser och utbildning. UKRO arrangerar årliga konferenser, informationsdagar och utbildning för EU-handläggare och forskare. UKRO erbjuder även mötesrum i Bryssel.

UKRO har NCP-ansvaret för Human Resources and Mobility Programme. Den övriga NCP-verksamheten finns för närvarande spridd i flera olika organisationer i Storbritannien. Utredningen har erfarit att den brittiska NCP-organisation för närvarande utreds.

6.5 En jämförande analys

En sammanställning över vilka resurser länderna avsatt för den nationella organisationen och hur man organiserat verksamheten ger följande bild.

	Finland	Nederländ	Österrike	Sverige
Folkmängd, miljoner inv.	5	16	8	9
Antal anställda	10	31	43	10
Fristående organisation	Nej	Nej	Ja	Ja
FoU-investeringar i % av BNP ⁴²	3,37	2,02	1,86	3,78
Forskningsbidrag från EU i relation till BNP år 2000 ⁴³	0,45	0,56	0,26	0,43

Sammanställningen i tabellen visar att Sverige resursmässigt i antal anställda har en mycket liten organisation för information, rådgivning, statistik och analys rörande EU:s ramprogram. I den svenska organisationen ingår även NCP-verksamheten, vilket den inte gör i Finland. I både Finland och Nederländerna är verksamheten integrerad i en större organisation, Tekes respektive Senter. I Österrike är BIT på väg att organiseras in i en större fristående verksamhet.

EU-Kommissionen har nyligen genomfört en jämförande studie av NCP-organisationen i de 15 medlemsstaterna och de 18 länder som är associerade till sjätte ramprogrammet. Studien ger en överblick över olika NCP-system med vissa basdata rörande resurser och typ av organisation. Studien bygger på data från NCP-samordnarna i respektive länder mellan september till december 2003.⁴⁴

Av studien framgår att i hälften av länderna är NCP-organisationen helt finansierad av den nationella regeringen. Men det förekommer även att verksamheten finansieras av regionala myndigheter eller privata finansiärer. I de flesta länder tillhandahålls NCP-tjänsterna utan avgifter, dock kan några av tjänsterna vara avgiftsbelagda, t.ex. konferens- och kursavgifter.

⁴² 3rd European Report on S&T Indicators 2003. European Commission, DG Research.

⁴³ EU/FoU-Rådet. "Svenskt deltagande i femte ramprogrammet", tabell 1.

⁴⁴ 09/02/20047European Commission DG RTD A2

I en fjärdedel av länderna är NCP-verksamheten centraliserad till en enda organisation. I de andra länderna är organisationen mer decentraliserad. Det finns ett exempel på att 32 olika organisationer är involverade. Privata företag svarar för NCP-funktionen i sex länder. Antalet heltidsekvivalenter som arbetar med NCP-uppdraget varierar från 3 till 33 per land.

Från utredningens perspektiv är det intressant att notera att Kommissionens studie visar att NCP-organisationen i två tredjedelar av länderna finns inom ministerierna och att de NCP-ansvariga ger råd till den nationella regeringen rörande det sjätte ramprogrammet. Det tyder på att NCP-organisationen givits en mer proaktiv funktion i dessa länder än vad som är fallet i Sverige.

6.6 Utredningens slutsatser av jämförelsen

En första iakttagelse är att alla länder har sina lösningar och att direkta jämförelser därför inte kan göras med några enkla mått. Utredningen menar dock att det mest iögonfallande resultatet av en jämförelse mellan länderna ovan är hur liten den svenska organisationen är mätt i antal anställda. Finland som har en mindre folkmängd än Sverige har en större organisation. Dessutom ligger NCP-funktionerna utanför denna organisation. Sverige har i antal anställda lika stor organisation som Finland men bär då också NCP-ansvaret inom denna. Ett motsatt konstaterande kan givetvis göras för Österrike som trots en liten folkmängd har en mycket stor organisation med många anställda. Inom BIT finns emellertid NCP-ansvaret och flera av dessa är heltidsfinansierade genom internationella uppdrag av Kommissionen.

En andra iakttagelse är att de NCP-ansvariga i andra länder är mer delaktiga i programkommittéarbetet och i de nationella forskningsprogrammen. De har ett nära samarbete med experterna i programkommittén eller deltar även själva i kommittéarbetet, ibland som expert och i andra fall som bisittare till experten. Närheten till de nationella programmen får de främst genom att de är anställda i ministerier eller myndigheter som svarar för denna uppgift.

En tredje iakttagelse är att motsvarigheterna till EU/FoU-rådet är integrerade i större organisationer.

7 Utgångspunkter för utredningens ställningstagande

Utredningen delar den allmänna uppfattning som finns om att det svenska deltagandet i EU:s ramprogram har varit framgångsrikt. De statistiska analyserna från EU/FoU-rådet visar att Sverige lyckats väl i femte ramprogrammet. Rådet drar denna slutsats efter att ha gjort bedömningar av forskningsbidragens storlek, antal ansökningar och godkända ansökningar, deltaganden och koordinatörer i relation till folkmängd.⁴⁵ Även i det sjätte ramprogrammet förefaller det som att Sverige har ett bra utfall mätt som andel av ansökningar och andel koordinatörer.

Det är utredningens övertygelse att den avgörande faktorn för dessa framgångar är att svensk forskning har hög kvalitet och relevans samt stor omfattning. Samtidigt kan det sägas att det svenska deltagandet kanske borde vara ännu större mot bakgrund av att FoU-andelen av bruttonationalprodukten är högre i Sverige än i andra länder. Det finns alltså ingen anledning att slå sig till ro med det hittillsvarande resultatet. En aktiv nationell organisation bör i det perspektivet kunna vara av avgörande betydelse för att motivera företag, universitet och högskolor samt forskningsinstitut att delta i ramprogrammen i ökad utsträckning.

Samtidigt måste utredningen peka på faktorer som håller tillbaka ett högt svenskt deltagande, även om detta inte ingått i utredningsuppdraget. Vid våra besök på lärosäten och i kontakterna med forskningsinstituten har alltid den finansiella frågan tagits upp av dem vi besökt. Till skillnad från den övervägande delen av den svenska externfinansieringen är EU stödet en hälftenfinansiering. Kraven på medfinansiering är således stora. Att söka medel är relativt arbetskrävande i tid och resurser. Administrationen av ett EU-samarbete är resurskrävande, vilket särskilt gäller den som åtar sig uppdrag som koordinatör. Overheadkostnader ersätts i begränsad utsträckning och täcker sällan de verkliga kostnaderna. Vi har fått

⁴⁵ EU/FoU-rådet. Svenskt deltagande i femte ramprogrammet.

beskrivningar av institutioner inom lärosäten som genom sitt deltagande i ett stort antal projekt inom ramprogrammet har en mycket besvärlig finansiell situation. Vi har sett exempel på institutioner som tvingats hindra forskare att medverka i EU-program. En dålig stämning växer lätt fram i dessa miljöer eftersom de som forskar på EU-medel inte bidrar till gemensamma kostnader. Dessa kostnader får bäras av andra forskare inom institutionen. Utan att här brodera vidare på detta problem vill utredningen peka på att det finns reella ekonomiska och strukturella begränsningar för ett högt svenskt deltagande. Medfinansieringsfrågan är ständigt aktuell för forskningsutförarna.

Inom fjärde ramprogrammet fanns särskilda medel genom stiftelsen för Internationalisering av högre utbildning och forskning (STINT). Någon motsvarande medelsresurs finns inte idag utan deltagande forskare är helt hänvisade till egen basfinansiering och möjligheterna att räkna annat externstöd som delfinansiering av EU-deltagandet. I vissa fall har universitet avsatt en central resurs för vissa tillkommande kostnader, vilket bidragit till en övergripande kostnadsfördelning men sådana åtgärder räcker inte långt.

Det ligger i utredningens uppdrag att i någon mån göra en bedömning av en sannolik utveckling av EU:s forsknings- och utvecklingsarbete i framtiden, främst utvecklingen av sjunde ramprogrammet. Förutsättningarna för att göra en bedömning kompliceras emellertid av att det inte finns ett konkret förslag till budget för 2007 och åren därefter. En annan osäkerhetsfaktor är att en ny Kommission tillträder 2005. Det kan antas att en ny kommissionär vill sätta sin prägel på nästa ramprogram även om arbetet med att skapa ERA kan antas fortsätta. Till bilden hör även att de nya medlemsländerna får en starkare roll än de haft som observatörer. Utredningen tar här upp några punkter som det idag finns viss kunskap om. Emellertid kan relativt stora förändringar komma att ske innan det sjunde ramprogrammet fått sin slutliga form.

Konsultationsprocessen inför det sjunde ramprogrammet har påbörjats. Det är relevant att räkna med att ett förslag från Kommissionen till det sjunde ramprogrammet kommer att presenteras under år 2005. Det är i sin tur en förutsättning för att en budget ska kunna föreligga inför 2007. I februari 2004 kom ett första budgetutkast från Kommissionen till Ministerrådet och Europaparla-

mentet för perioden 2007–2013⁴⁶. I juli 2004 förväntas ett mer konkret dokument. Utredningen uppfattar att frågorna om gemensamma program för forskning och teknisk utveckling inom Europa har blivit mer politiska efter Lissabonmötet år 2000 om utvecklandet av ERA. Även det s.k. treprocentsmålet har bidragit till en politisering av området.

En utvecklingstrend mot allt fler aktörer i forskningsprojekten kan iakttas för ramprogrammen. De fjärde och femte ramprogrammen var mer inriktade på projekt med begränsad omfattning och antal aktörer. Med det sjätte ramprogrammet har stor vikt lagts på samarbeten i stora nätverk och projekt.

I Kommissionens rapport till Ministerrådet och Europaparlamentet från den 10 februari 2004 ”Building our common Future. Policy Challenges and Budgetary Means of the Enlarged Union 2007–2013” presenteras återgårdar för att stärka europeisk forskning och teknisk utveckling. Det är tre komplementära mål som enligt denna rapport ska stimuleras.⁴⁷ Det första är att förverkliga ERA. Det andra är att höja andelen för forskning och utveckling till tre procent av BNP till år 2010. En procent beräknas komma från offentliga medel och två procent från privata finansiärer. Det tredje området är att stödja och främja forskning i Europa genom direkt finansiellt stöd på europeisk nivå för att komplettera nationella forskningsprogram. Det senare ses som ett medel för att nå de två första målen: ERA och treprocentsmålet.

I rapporten diskuterar Kommissionen fem utvecklingsområden som aktuella inför sjunde ramprogrammet. Det ena är en fortsättning på de aktiviteter som finns i sjätte ramprogrammet med forskningssamarbetet inom tematiska områden och de stora industriellt orienterade Integrated Projects och Networks of Excellence. Det andra är fortsatt utveckling av samarbetet mellan nationella forskningsråd (ERA-NET). Finansieringen har hittills varit mycket begränsad från Kommissionen för att uppmuntra till samarbete mellan nationella forskningsråd. Kommissionen har här endast svarat för kostnader relaterade till samarbetet mellan olika forskningsråd. Intresset för detta samarbete bland flera av medlemsländerna tycks vara stort vilket skulle tala för att programmet kommer att tillföras medel för forskning i sjunde ramprogrammet.

⁴⁶ COM (2004) 101 final. Brussels, 10.2.2004. Communication from the Commission to The Council and The European Parliament. Building our common Future. Policy challenges and Budgetary means of the Enlarged Union 2007–2013.

⁴⁷ COM (2004) 101 final

Motsvarande finansiella arrangemang finns för ett tredje område som hittills benämnts Technology Platforms. I det förslag som presenterats av EURAB, European Union Research Advisory Board – Working Group on European Technology Platforms i januari 2004⁴⁸ föreslås att Kommissionen endast ska stå för samarbetskostnaderna för dessa plattformar. Andra finansiärer, privata och offentliga, ska svara för finansiering av forskning, utveckling och implementering. Förslaget om Technology Platforms utvecklas och definieras av EURAB i rapporten från januari 2004. Gruppen menar att benämningen Technology Platforms är missvisande. En bättre benämning är enligt gruppen European Innovation Initiative, alternativt European Strategic Innovation Alliance eller Strategic Innovation Coordination Initiative. ”A European Technology Platform is, in reality, a European Initiative which is mission-oriented to solve a major European challenge/need/problem. It draws together the main stakeholders – industrialists, governments, legislators, politicians as well as researchers – from across Europe – even globally – who, working together, can provide the solutions.” En annan benämning på samma fenomen är Private-Public Partnerships⁴⁹. Ett orienteringsdokument väntas från Kommission i maj 2004 beträffande utvecklingen av förslaget om plattformar.

Det fjärde området är en fortsättning på det väl etablerade mobilitetsprogrammet, Marie Curie, för forskare. Ett femte område på EU:s agenda inför sjunde ramprogrammet är etablerandet av ett Europeiskt forskningsråd för grundforskning. Kommissionen refererar till National Science Foundation i USA som en förebild. Under det danska presidentskapet 2002 tillsattes en expertgrupp för att utveckla idéerna kring ett Europeiskt forskningsråd. Den danska forskningsministern presenterade gruppens förslag till utveckling av ERA och etablerande av European Research Council (ERC) i december 2003.⁵⁰ Den huvudsakliga innebörden av förslaget är att det inom EU skapas ett forskningsråd för grundforskning. Forskare ska kunna söka om forskningsmedel individuellt eller i grupp. Ansökan ska ske i konkurrens med endast vetenskapliga kriterier som bedömningsgrund. Förslaget har mottagits med stort intresse. Vid ett toppmöte Berlin i februari 2004 var

⁴⁸ EURAB 04.010 final.

⁴⁹ Se ”European research and innovation for the future – a Swedish perspective. Brief note on concluding remarks and proposals from a discussion at IVA on March 4. Bengt A Mölleryd.

⁵⁰ ”The European Research Council. A Cornerstone in the European Research Area”, Report from an expert group. Ministry of Science, Technology and Innovation. Copenhagen. December 15 2003.

Frankrikes president, Tysklands förbundskansler och Storbritanniens premiärminister eniga om att ett europeiskt forskningsråd måste diskuteras med intresse.

Det irländska ordförandeskapet inbjöd tillsammans med Kommissionen till ett symposium i Dublin den 16–17 februari 2004. Syftet var att identifiera områden där det fanns konsensus inför det sjunde ramprogrammet. Mötet resulterade i samförstånd kring flera punkter. Främst handlade det om att Europa måste kunna konkurrera inom grundforskning på global nivå. Det fastslogs att industri och näringsliv behövde forskning och forskare av hög kvalitet. Grundforskning ska etableras som en stark pelare inom ERA. Det måste därför skapas förutsättningar för grundforskning inom sjunde ramprogrammet. Det fanns enighet om att det kan ske genom en process av nationella initiativ och partnerskap där ansökningar från forskare endast bedöms utifrån vetenskapliga kriterier. Det fanns även enighet om att Kommissionen ska driva frågan om att skapa en organisation som har ett högt förtroende bland forskarna vars syfte är att ge individuella bidrag till forskning och att ansökan ska ske i konkurrens.^{51, 52}

Enligt svenska deltagare fanns det en bred samsyn vid Dublinmötet om att ett europeiskt forskningsråd (ERC) bör inrättas. Kommissionären visade en tydligt entusiastisk inställning vilket gör det sannolikt att ERC kommer att inrättas i samband med sjunde ramprogrammet. Kommissionären förespråkade ett ERC som var autonomt och accepterat av forskarsamhället, som gav stöd till enskilda forskare och grupper av forskare. I en plenardiskussion framfördes också synpunkter på att ERC måste bära den fulla kostnaden för projekt som får stöd.

Ett antagande som utredningen gör är att sjunde ramprogrammet för forskning och teknisk utveckling kommer att bli betydligt större än det nuvarande. Det talas för närvarande om en budget för hela tillväxtpaketet på ca 60 Mrd € innefattande 40 Mrd för sjunde ramprogrammet. Även om erfarenheten visat att betydande minskningar kan komma att ske innan budgeten fastställts finns det skäl att räkna med en avsevärd höjning av budgeten för det sjunde ramprogrammet. Denna kaka ska delas av fler medlemsländer än tidigare men Sverige torde ha goda förutsättningar att minst behålla sin

⁵¹ "Europe's Search for Excellence in Basic Research", Symposium Consensus. Dublin Castle, 16/17 February 2004.

⁵² Staffan Håkansson, Vinnova, PM 2004-02-20 "Rapport från EU:s och ordförandelandet Irlands symposium 16-17 februari 2004 Dublin Castle, "Europe's Search for Excellence in Basic Research".

relativa position. En annan faktor att beakta är att de kommande instrumenten troligen kommer att innebära en ökad arbetsinsats från deltagarna i form av nätverksbyggande, koordinering, juridiska bedömningar och administration. Sammantaget medför det att det är relevant att förutse en större volymmässig arbetsinsats från svenskt håll i kommande ramprogram.

8 Bedömning av nuvarande nationell organisation

Utredningen har funnit att den nationella organisationen för svenskt deltagande i EU:s forsknings- och utvecklingsarbete i många avseenden fungerar väl. I våra samtal med ett stort antal aktörer i systemet har vi mött många personer med en mycket hög kompetens och ett stort engagemang för uppgiften att främja det svenska deltagandet i EU:s ramprogram. Sveriges agerande karakteriseras i hög grad av professionalism men den nationella organisationen är till viss del fragmenterad, ostrukturerad och subkritisk avseende samordning och omfattning av insatserna.

Utredningen har således, trots den i grunden positiva bilden, funnit ett antal områden som fungerar mindre väl. Det är framför allt i det inbördes samspelet och integrationen mellan funktionerna för förhandling, service, analys och forskningsutförande som det finns brister. Det är dessa mindre väl fungerande funktioner i systemet som utredningen vill lyfta fram och föreslå åtgärder för att förbättra.

De problem utredningen funnit är, för det första, en bristande kontinuitet i informationen mellan de olika funktionerna för förhandling, service, analys och forskningsutförande. Därtill saknas i stor utsträckning ett forum på nationell nivå för att diskutera en svensk grundhållning till frågor som rör deltagandet i ramprogrammet. För det andra att NCP-organisationen i stor utsträckning är dåligt integrerad i det svenska forskningssystemet. Ett tredje problem är ett otydligt regelverk för olika aktörers ansvar, arbetsfördelning och samarbete i det nationella systemet. Det fjärde problemet handlar om EU/FoU-rådets begränsade funktion och bristfälliga integrering i nuvarande nationella system. Det femte problemet handlar om svensk synlighet i Bryssel. Nära relaterat till detta finns ett sjätte problem som handlar om att det behövs fler svenska experter i Kommissionens utvärderingspaneler

och som anställda tjänstemän i Kommissionens generaldirektorat för forskning.

8.1 Ett forum för samtal på nationell nivå

Det har framkommit i de samtal utredningen har haft med många olika aktörer i systemet att det saknas ett forum på nationell nivå för att föra fram synpunkter beträffande Sveriges medverkan i ramprogrammet. Uppfattningen har exempelvis framförts av EU-handläggare på lärosätena och forskningsinstitutet. Även vissa experter i programkommittéerna menar att de inte har något forum för att föra fram sina erfarenheter. Det finns också många forskare med hög kompetens och stor erfarenhet vars erfarenheter skulle kunna tas tillvaratas på ett bättre sätt. Ett sådant forum skulle också vara väsentligt för att mejsla ut tydliga svenska positioner i EU-arbetet. Det synes även saknas en arena för samtal mellan den politiska policyskapande nivån och näringslivets organisationer.

Utbildningsdepartementet initierade under 2003 gemensamma diskussioner om det svenska deltagandet i det sjätte ramprogrammet med ledamöter och experter i programkommittéerna. Utredningen har erfarit att dessa möten är mycket uppskattade av delegaterna men att samråds- och policyorganisationen behöver stärkas ytterligare för att Sverige kraftfullt skall kunna agera med en röst i relationerna med EU.

Utredningen har inte haft i uppdrag att närmare diskutera inriktningen av den svenska forskningspolitiken i relation till EU:s forskningsprogram. Trots detta kan några reflektioner vara på sin plats. En möjlighet är att den svenska forskningspolitiken formuleras från nationella behov och förutsättningar. En annan möjlighet är att anpassa de svenska forskningsprioriteringarna till EU:s ramprogram för forskning och utveckling genom att använda ramprogrammen som en bas. Den sista modellen tillämpas av vissa länder och innebär att möjligheterna förbättras till att få kompletterande finansiering till den nationella forskningen från EU:s ramprogram. Oavsett vilken inriktning den svenska forskningspolitiken ges kommer betydelsen av samspelet mellan EU och svensk forskningspolitik att öka i framtiden. Även den övergripande utvecklingen av EU innebär att det blir svårare att i en global värld att renodla specifikt svenska målsättningar. Antalet renodlat svenska företag minskar och flertalet s.k. svenska storföretag är redan mul-

tionella. Även denna utveckling talar således för att EU måste ses som en integrerad del av svensk forskning, inte som ett tillkommande internationellt samarbete. Sammantaget talar detta för en nära integration av den organisation som besitter kunskaper och information om EU:s ramprogram för forskning och utveckling med den svenska forskningsfinansieringsorganisationen.

8.2 NCP-organisationen

Det är utredningens uppfattning att NCP-organisationen idag inte används fullt ut som kvalificerad och kompetent organisation. Den kunskap de NCP-ansvariga tjänstemännen får genom Kommissionens utbildning och information integreras inte på ett relevant sätt i handläggningen av de nationella programmen för forskning. Inte heller har de NCP-ansvarigas kapacitet att föra fram synpunkter på ramprogrammet och dess tillämpning till den politiska nivån tagits tillvara på ett adekvat sätt.

Ett intryck som utredningen fått i kontakter med Rådets NCP-ansvariga är att flera av dem är isolerade från information från forskningsfinansierarna och programkommittéerna. Förutsättningar synes även saknas för en närmare inblick i och dialog om vad som är på gång inom olika nationella forskningsområden. Detta intryck har bekräftats av NCP-ansvariga som menar att det har saknats förutsättningar för dem att sätta sig in det svenska forskningslandskapet inom de områden för vilka de har NCP-ansvar. Avsaknaden av dialog förstärks ytterligare i de fall där det inte finns fungerande referensgrupper. Det senare medför att NCP-ansvariga inte får vetskap om befintlig information på ett tidigt stadium, t.ex. om inriktningen på kommande utlysningar inom arbetsprogram. Det är utredningens uppfattning att de NCP-ansvarigas kompetens bättre skulle tas till vara om de arbetade inom respektive forskningsfinansierande myndighet tillsammans med expertledamoten i relevant programkommitté.

8.3 Ett tydligare regelverk

I anslutning till starten av det sjätte ramprogrammet har utbildningsdepartementet genom en departementspromemoria fastställt vissa regler för kommittédeltagande m.m. En mer definitiv reglering har fått anstå bl.a. med hänvisning till denna utredning. Inför starten av det sjunde ramprogrammet bör organisation och regler fastställas med väsentligt större tydlighet än i nuvarande ramprogram. Organisationen bör också läggas fast i god tid innan ramprogrammet inleds för att också kunna utnyttjas i planeringsarbetet och t ex. bidra till att forma svenska positioner i planeringsarbetet. Rollfördelningen mellan olika personer i informationsstrukturen behöver fastläggas (ledamot, expert, NCP). Alla ansvariga behöver en tydlig instruktion för sitt arbete.

8.4 EU/FoU-rådets begränsade funktion

Utredningen konstaterar att EU/FoU-rådet i sin nuvarande form i stor utsträckning begränsats till ett organ för att föra ut officiell information från EU-kommissionen om ramprogrammen. Utredningen ser detta som en funktion av den formella regleringen av Rådets uppgift som avgränsat verksamheten till att endast svara för information och rådgivning om ramprogrammet. Utredningen menar att Rådet utför sitt uppdrag på ett föredömligt sätt men att verksamheten i den nuvarande nationella strukturen blivit för isolerad från andra nationella aktörer. Rådet har i sin egen analys argumenterat för att återfå den samordningsroll som tidigare fanns. Det saknas i det nuvarande systemet fasta former för sammankomster och forum för informationsutbyte mellan denna servicefunktion och de ansvariga myndigheterna. Sporadiska kontakter med och bristfällig information från de förhandlande funktionerna medför att Rådet inte kunnat fungera effektivt som en länk mellan den forskningsutförande delen av systemet och den förhandlande. Det är utredningens uppfattning att Rådet skulle kunna fungera mer optimalt om det fanns ett starkare interaktivt utbyte med de forskningsfinansierande myndigheterna.

8.5 Svensk närvaro och synlighet i Bryssel

Utredningen anser att Sverige behöver vidta åtgärder för att öka den svenska synligheten i Bryssel. Svenska framgångar i ramprogrammen är, vilket är den självklara grunden, resultatet av hög kvalitet, bredd och omfattning i den svenska forskningen. Aktiva initiativ för att informera Kommissionen och andra länder om svenska styrkepunkter, behov och möjligheter förekommer i mycket begränsad utsträckning. Mer kampanjliknande aktiviteter förekommer endast i mycket begränsad omfattning eller inte alls även om vissa initiativ tagits innevarande år. I jämförelse med flertalet andra EU-länder torde Sveriges agerande karakteriseras av försiktighet och en stark strävan att följa regelboken.

Självklart kan olika former av information och andra aktiviteter endast marginellt bidra till att öka det svenska utbytet. Men mot bakgrund av att Sverige, både i absoluta och relativa termer, har få anställda och experter i Kommissionen, en låg profil och ett långt avstånd från EU:s centrum bör det vara mycket angeläget att se till att Kommissionens tjänstemän har en så god bild som möjligt av svensk forskning.

8.6 Särskilda insatser för att öka antalet svenska experter i utvärderingspanelerna och i Kommissionen

Antalet svenska experter som medverkar i bedömningen av ansökningar och utvärderingen av ramprogramsaktiviteter behöver ökas. Det är allmänt omvittnat att det är en mycket bra lärprocess för forskare som själva vill söka medel från ramprogrammet. Genom att delta i en utvärderingspanel som expert förmedlas insikter i hur processen fungerar, vilka kriterier och synsätt som tillämpas och hur beslutsfattandet går till. Dessa kunskaper kan vara av stort värde när experten själv senare skall utforma en projektansökan. Dessa experters erfarenheter kan även tas till vara och spridas till andra som avser att söka projekt inom EU:s ramprogram. De bör också kunna vara en kunskapskälla för de NCP-ansvariga. Sverige bör mer aktivt arbeta med dessa frågor genom att främja att meriterade personer finns registrerade i EU:s databaser och att informationen ständigt uppdateras. Sverige borde även agera för och avsätta medel för att få fler nationella experter i Kommissionen.

Frågan om att verka för fler svenskar som tjänstemän i Kommissionen går utöver utredningens ansvarsområde. Det kan dock noteras att i vissa andra länder anordnas utbildning för att förbättra förutsättningarna för sökande från den egna nationen att nå framgång i Kommissionens uttagningsprov.

8.7 Anlitande av privata konsulter

Många universitet och andra större aktörer utnyttjar i varierande utsträckning privata konsultbyråer eller individuella, ofta utländska experter som rådgivare. Detta är en snabbt växande verksamhet och några revisionsfirmor i Sverige, t.ex. Ernst & Young, har under senare år flerdubblat antalet konsulter. Variationen i kvalitet är stor och en idé som framför allt tagits upp av företrädare för lärosätena, men som utredningen ställer sig tveksam till, är en statlig funktion för någon form av kvalitetsbedömning av konsulter som arbetar med EU:s ramprogram. Syftet skulle vara att underlätta för lärosäten och andra som vill ta kontakt med en kvalificerad konsult. Utredningen menar dock att någon formell certifiering av privata konsulter inte är vare sig möjlig eller önskvärd. Konsultmarknaden är internationell och förändras över tid. Det skulle leda till en alltför omfattande byråkratisk apparat att hitta lämpliga kvalitetskriterier för bedömning och att återkommande följa upp dessa bedömningar.

9 Förslag till ny nationell organisation

Utredningens förslag ska ses i ett längre perspektiv än det sjunde ramprogrammets. Under utredningstiden november 2003 till april 2004 har flera steg tagits inom EU för att forma det sjunde ramprogrammet. Det innebär att vid tidpunkten för en eventuell implementering av utredningens förslag har många övergripande frågor i agendan för sjunde ramprogrammet redan fastställts. Utredningens förslag syftar till att skapa en övergripande flexibel och långsiktig struktur för den nationella organisationen oavsett kommande utformning och struktur i ramprogrammen. Den svenska organisationen bör fastställas i god tid före inledningen av det nya ramprogrammet.

En utgångspunkt för förslaget är att Sverige långsiktigt ska behålla en stark position i utvecklingen mot en gemensam europeisk forsknings- och utvecklingsverksamhet och European Research Area. En annan utgångspunkt är att även det framtida samarbetet kommer att fortgå i fyraåriga ramprogram i cykler med faserna planering, genomförande och uppföljning. En tredje utgångspunkt är att ett europeiskt forskningsråd (ERC) kommer att etableras i samband med sjunde ramprogrammet. En fjärde utgångspunkt är att kommande ramprogram kommer att formas i enlighet med fördraget. Det vill säga syfta till att stärka det europeiska näringslivets konkurrenskraft och utveckla den europeiska politiken på olika områden. En femte utgångspunkt är att kommande ramprogram kommer att ha en väsentligt större volym och att instrumenten kommer att bli mer arbetskrävande för deltagarna beträffande koordination, juridiska bedömningar och administration.

Utredningens många diskussioner med berörda på alla nivåer och de internationella kontakterna leder till slutsatsen att en nationell organisation behövs med funktioner för förhandling, service och analys. Nuvarande EU/FoU-råd och andra medverkande gör ett nödvändigt arbete och problemet är snarare att för små än för stora

resurser läggs på den svenska stödorganisationen. Detta gäller både nationell, regional och lokal nivå. Den förväntade kommande utökningen av ramprogrammet gör det än mer motiverat att förstärka organisationen. I förhållande till det kvalitativa och kvantitativa utbytet för Sverige är kostnaden för en välfungerande organisation marginell och sannolika dynamiska effekter skulle innebära att förstärkta resurser snabbt skulle betala sig. Det ingår dock inte i utredningens mandat att föreslå åtgärder som innebär ökade kostnader för staten. Utredningen har därför begränsat sig till att föreslå åtgärder som gör den svenska organisationen starkare och mindre underkritisk.

Utredningen föreslår flera åtgärder för att åstadkomma en proaktiv nationell organisation för svenskt deltagande i EU:s forsknings- och utvecklingsarbete. Åtgärderna syftar till att förbättra samspel och integration mellan olika funktioner. För de förhandlande funktionerna föreslår utredningen att:

- (1) Forskningspolitiska enheten vid Utbildningsdepartementet förstärks med funktioner för policysamordning och samråd med universitet och högskolor, de forskningsfinansierande myndigheterna, förvaltningen, forskningsinstituterna, företag och näringslivets organisationer.
- (2) Den nuvarande ordningen behålls för att utse delegater i programkommittéerna men med större flexibilitet och ett tydligare regelverk för uppdraget.
- (3) Vetenskapsrådet ges i uppdrag att representera Sverige i frågor som rör det föreslagna europeiska forskningsrådet (ERC).
- (4) Systemet med huvudansvariga myndigheter återinförs.
- (5) Särskilda insatser görs för att öka antalet svenska experter i utvärderingspaneler och i Kommissionen.

För service- och analysfunktionerna föreslår utredningen att:

- (6) NCP-organisationen integreras i de närmast berörda myndigheterna med ett samordningsansvar i ett EU/FoU-sekretariat.
- (7) EU/FoU-rådet ombildas till ett EU/FoU-sekretariat som integreras i VINNOVA.
- (8) Den svenska närvaron i Bryssel görs synligare och mer koordinerad.

(1) Forskningspolitiska enheten vid Utbildningsdepartementet förstärks med funktioner för policysamordning och samråd med universitet och högskolor, de forskningsfinansierande myndigheterna, förvaltningen, forskningsinstituten, företag och näringslivets organisationer.

Utredningen föreslår en förstärkning av den forskningspolitiska enheten vid Utbildningsdepartementet med förslagsvis minst en tjänst för policyarbetet rörande samarbetet inom EU:s ramprogram för forskning och utveckling. Förslaget motiveras av att kapaciteten för samordning och samråd på detta område med universitet och högskolor, de forskningsfinansierande myndigheterna, kommittéledamöter, näringsliv och forskningsinstituten behöver utökas.

I de samtal utredningen haft med företrädare för akademi, näringsliv och departement har det framkommit att det ofta efterlyses en process för en samlad diskussion på nationell nivå. Syftet är att skapa ett gemensamt förhållningssätt som kan genomsyra olika svenska aktörers agerande inom EU:s ramprogram för forskning och utvecklingsarbete. En vanlig uppfattning idag är att det saknas ett samlat svenskt agerande. Samma uppfattning har framskymtats vid diskussioner med företrädare för andra länder. Vi har också funnit att många aktörer på olika nivåer anser sig sakna väsentlig information om regeringens prioriteringar och åtgärder. Även om detta inte är en helt rättvisande beskrivning av situationen kan det dock konstateras att många andra medlemsländers agerande karaktäriseras av större kraft och enhetlighet. Det är också viktigt att svenska positioner är väl förankrade i akademi, samhälle och näringsliv samt bygger på styrkeområden och behov i det svenska samhället.

Det är utredningens uppfattning att det är av stor betydelse att Utbildningsdepartementet ansvarar för en nationell samrådsorganisation med en frekvent verksamhet och av permanent karaktär. Ett steg i den riktningen är den s.k. programkommittégruppen som Utbildningsdepartementet initierade år 2003 genom att kalla ledamöter och experter i programkommittéerna till gemensamma diskussioner med viss frekvens. Vid dessa möten bör svenska positioner stämmas av mellan programkommittéerna och kommittéledamöter kunna ta upp frågor av betydelse för deras agerande i kommande möten. Det föreslagna EU/FoU-sekretariatet bör delta och redovisa planeringen av sin verksamhet.

Ett annat steg i samma riktning är att Utbildningsdepartementet inrättar en policygrupp med ledande företrädare för de närmast berörda myndigheterna och näringslivet med förslagsvis Utbildningsdepartementets statssekreterare som ordförande. I denna grupp bör svenska positioner i övergripande frågor, t.ex. inför nya ramprogram diskuteras. Gruppen bör sammankallas med viss frekvens beroende på livscykeln i ramprogrammet. Det är således av stor betydelse att denna grupp möts i samband med förberedelser inför ett nytt ramprogram. Vid vissa sammanträden bör gruppen kompletteras med utökad representation för näringslivet, t.ex. med representanter för EU-aktiva större företag och branschorganisationer. Även akademierna KVA, IVA och KSLA bör inbjudas till sådana samtal.

Utredningen föreslår även att Utbildningsdepartementet vid något eller några tillfällen per år samlar en större krets av aktörer för samtal om Sveriges medverkan i EU:s forsknings- och utvecklingsarbete. Denna krets bör bestå av representanter från referensgrupper, företrädare för universitet och högskolor, EU-handläggare, vid lärosätena, forskare vid universitet och högskolor, företag och forskningsinstitut.

Utredningen föreslår vidare att den nationella samrådsorganisationen ges en tydligare utformning genom att sammansättning, instruktioner etc. för olika grupper regleras i lämplig form. Detta gäller framför allt styrelsen/styrgruppen för EU-sekretariatet, samrådsgruppen på kommitténivå (PK-gruppen) och referensgrupperna till olika delprogram.

Genom att stärka den forskningspolitiska enheten kan ett mer proaktivt arbete drivas för att diskutera och prioritera svenska ståndpunkter i olika frågor. Avsikten med utredningens förslag är att samrådsverksamheten ska bedrivas planerat och med kontinuitet och i samklang med ramprogrammets cykler. Framför allt bör arbetet inför ett nytt ramprogram starta i mycket god tid. Det bör vidare skapas goda förutsättningar inom departementet att samordna ståndpunkter rörande ramprogrammen med arbetet inom forskningsberedningen som också bör kunna diskutera ramprogrammen vid enstaka tillfällen.

Utredningen förutsätter vidare att Utbildningsdepartementet när så är påkallat sammankallar företrädare för andra departement som arbetar med EU-forskningsfrågorna.

(2) Den nuvarande ordningen behålls för att utse delegater i programkommittéerna men med större flexibilitet och ett tydligare regelverk för uppdraget.

Förslaget innebär att regeringen utser ledamöterna bland de högre tjänstemännen inom departementsorganisationen och/eller bland seniora myndighetstjänstemän. För varje programkommitté bör det finnas både en departementstjänsteman och en myndighetsföreträdare som kan fungera som kommittéledamot. För utseende av experter/myndighetsföreträdare ska regeringen först utse ansvariga myndigheter som i sin tur nominerar ansvarig tjänsteman för ett regeringsbeslut. Regeringen bör även utse ansvariga NCP-personer på förslag från ansvarig myndighet.

Ansvarig departementstjänsteman, ansvarig senior myndighetshandläggare (myndighetsföreträdaren) och NCP-personen, samt i vissa fall ansvarig tjänsteman vid andra berörda myndigheter bildar den grupp ur vilken Sveriges representanter vid kommittésammanträdena väljs. Gruppen förutsätts internt samråda inför kommittémöten och inför nationella referensgruppsammanträden. Deltagandet i kommittésammanträden växlar efter behov inom gruppen. Myndighetsföreträdaren är huvudansvarig för handläggningen av kommittéärendena och har därvid ansvaret för att informationsutbytet inom gruppen fungerar väl och att gruppen överenskommer internt om vem eller vilka som företräder Sverige vid kommittémöten. I normalfallet torde myndighetsföreträdaren vara ledamot med NCP-personen som expert i de ämnesinriktade kommittéerna. I vissa fall deltar annan myndighetsföreträdare i stället för NCP-person. När mer övergripande politiska frågor behandlas bör departementstjänstemannen delta och myndighetsföreträdaren vara expert. Detta bör också vara normallösningen för de övergripande eller horisontella kommittéerna.

Det nuvarande regelverket bör tydliggöras ytterligare. Det finns ett särskilt behov av att utveckla tydliga riktlinjer för hur sådan information som Kommission betraktar som konfidentiell ska behandlas i det svenska myndighetssystemet. Hit hör också regler som gör det möjligt för det föreslagna EU/FoU-sekretariatet att få en snabb tillgång till data och andra uppgifter från arbetet i de olika programkommittéerna för statistisk analys.

(3) Vetenskapsrådet ges i uppdrag att representera Sverige i frågor som rör det föreslagna europeiska forskningsrådet (ERC)

Vetenskapsrådet ges ett formellt uppdrag att från lämplig tidpunkt representera Sverige i frågor som rör det föreslagna europeiska forskningsrådet (ERC). Vetenskapsrådet bör även ges i uppdrag att verka för och samordna det svenska deltagandet inom EU-finansierad grundforskning.

(4) Systemet med huvudansvariga myndigheter återinförs

Systemet med huvudansvariga myndigheter avskaffades formellt i och med det femte ramprogrammet. I praktiken har ett sådant ansvar återinförts men inte formaliserats. Utredningen föreslår att huvudansvariga myndigheter pekas ut, att det i respektive instruktion preciseras vad som ingår i uppdraget avseende medverkan i programkommittéer, NCP, informationsuppgifter och annan service till användare. Det föreslagna EU/FoU-sekretariatet bör beordras att träffa överenskommelser med myndigheterna om vad som krävs i varje enskilt fall samt ges ett samordningsansvar för alla berörda myndigheter.

(5) Särskilda insatser görs för att öka antalet svenska experter i utvärderingspaneler och i Kommissionen

Utredningen ser det som väsentligt att antalet svenska forskare och andra experter som deltar i Kommissionens utvärderingspaneler ökar. Det är en god inkörsport att delta i dessa paneler för att lära sig hur Kommissionen arbetar med beredningen av ansökningar och vilken policy som gäller för EU:s ramprogram för forskning och utveckling. Det ger inblickar i hur processen fungerar i olika led och en insikt om hur olika kriterier utvärderas och tillämpas. Ett ökat svenskt deltagande i denna del kan på sikt medföra fler svenska ansökningar av hög kvalitet. Utredningen menar att det bör vara en uppgift för det föreslagna EU-sekretariatet att aktivt verka för att fler svenska experter listas i Kommissionens databas.

Sverige borde även agera för att få fler nationella experter i Kommissionen. Detta torde främst vara en uppgift för Utbildningsdepartementet. Ett sätt att främja expertmedverkan är att vissa medel för experter kan fördelas genom att t.ex. 50 procent av

finansieringen bestrids av den myndighet som önskar placera en nationell expert och resten från centrala medel, förslagsvis hos EU-FoU-sekretariatet.

En viktig faktor för att få flera kvalificerade forskare och experter att delta i utvärderingspaneler och att ta på sig ansvaret för att koordinera projekt är att dessa arbetsuppgifter tillmäts ett meritvärde. Det ligger emellertid utom utredningens uppdrag och faktiska möjligheter att konkret föreslå sådana system. Det är främst en uppgift för lärosätena att i sina riktlinjer för rekrytering och befordran även beakta sådana meriter. Enligt vad utredningen erfarit är det ytterst få lärosäten som idag tillmäter dessa åtaganden ett meritvärde.

På motsvarande sätt borde det inom statsförvaltningen, dvs. departement och myndigheter, i större utsträckning än idag bedömas som ett meritvärde att ha varit anställd vid Kommissionen eller att ha varit nationell expert i Kommissionen.

För service- och analysfunktionerna föreslår utredningen att:

(6) NCP-organisationen integreras i de närmast berörda myndigheterna med ett samordningsansvar i ett EU/FoU-sekretariat.

Utredningen menar att det är av yttersta vikt att stärka samverkan och integration mellan NCP-ansvariga och experterna i de ansvariga myndigheterna. De NCP-ansvariga bör därför arbeta i nära samverkan med framför allt experterna inom respektive programområde och därmed få en överblick över de nationella forskningsprogrammen. På så sätt kan synergieffekter mellan EU:s ramprogram och nationell forskning bli tydliga och leda till ett ökat svenskt deltagande.

Utredningen föreslår därför att NCP-verksamheten integreras i de ansvariga myndigheterna. Förslaget innebär att respektive ansvarig myndighet ges i uppdrag att vara NCP-ansvarig inom relevanta områden. Det torde redan i dag ligga i dessa myndigheters uppdrag och intresse att integrera arbetet med EU-forskningen inklusive informationen i den egna organisationen. Det är av stort värde att det nationella forskningsstödjande arbetet ses i ett sammanhang tillsammans med motsvarande EU-arbete. Utredningen förutsätter därvid att myndigheterna avsätter resurser i tillräcklig omfattning inom befintliga budgetramar.

De NCP-ansvariga får genom EU-kommissionen information och utbildning om ramprogrammet och dess olika delar. Utred-

ningen menar att den kunskapen i dag inte helt kommer till sin rätt eftersom det i nuvarande organisation saknas en koppling till aktuella svenska organ för forskningsfinansiering inom olika områden. För att stärka NCP-funktionen är det väsentligt att de ansvariga aktivt arbetar inom de verksamheter där det finns en god överblick över det svenska forskningsfältet. Utredningens förslag syftar till en närmare integration mellan handläggningen av den nationella forskningen och EU-forskningen.

Utredningen föreslår därför att NCP-funktionerna knyts till relevanta programområden som finns inom VINNOVA, Vetenskapsrådet, Formas och i förekommande fall även andra ansvariga myndigheter (FAS, Statens Kärnkraftinspektion, Strålskyddsinstitutet m.fl.). För att faktiskt få till stånd en integrering är det väsentligt att de NCP-ansvariga rumsligt har sin verksamhet inom respektive myndighet. För att undvika komplicerade administrativa strukturer bör de även ha sin anställning inom dessa myndigheter. NCP-funktionen bör således vara en deluppgift för tjänstemän som arbetar med nationell forskningsfinansiering inom berörda områden.

Uppdelningen av NCP-funktionen på en rad myndigheter innebär ökade krav på samordning. Utredningen anser därför att det är viktigt att de NCP-ansvariga tjänstemännen behåller en nära kontakt med den funktion som är NCP-samordnare i Sverige. I enlighet med utredningens förslag nedan bör detta vara EU/FoU-sekretariatet. Instruktioner för NCP-arbetet skall fastställas i samråd mellan sekretariatet och berörd myndighet och sekretariatet bör ges bemyndigande att ställa adekvata krav på NCP-organisationen i myndigheterna och att kalla NCP-personer till sammanträden. Detta kan lämpligen ske i form av en överenskommelse mellan myndigheten och sekretariatet.

Utredningen vill också ge de NCP-ansvariga en starkare koppling till kommittéstrukturen. Samtidigt får experterna inom myndigheterna ett stöd av de NCP-ansvariga att föra ut aktuell information från programkommittémöten, ta fram underlag inför möten och att arrangera möten med referensgrupper och dylikt. Det är av yttersta vikt att de NCP-ansvariga tjänstemännen ges tillgång till information på motsvarande sätt som experterna i programkommittéerna, bl.a. direkt tillgång till information i Circa. Det förutsätter givetvis att informationen hanteras med omdöme. Kommissionen har i ett informellt meddelande till den österrikiska organisationen BIT bekräftat att officiell tillgång till Circa ges om NCP-

personerna är anmälda som ingående i kommittékonfigurationen t.ex. som experter vilket utredningens förslag bedömer som ändamålsenligt.

För att stärka NCP-funktionen anser således utredningen att det är viktigt att de NCP-ansvariga på olika sätt samverkar med eller deltar i programkommittéarbetet. Sverige bör representeras i programkommittéerna av ledamot (från huvudansvarig myndighet eller i vissa fall departement), expert (från forskningsfinansierande myndighet som i många fall är NCP-ansvarig). Representationen avgörs från gång till annan beroende på dagordningen för kommittémötet. Den NCP-ansvarige bör, där han/hon deltar, ha rollen som rapportör från mötena och under ansvarig myndighetsföreträdarens ledning, vara samordnare av synpunkter inför möten etc.

Förslaget innebär att NCP bör fungera som expert vid programkommittémöten då ordinarie expert deltar som ledamot eller att vid expertens frånvaro ersätta denna och delta tillsammans med ledamoten. I vissa fall, för mindre arbetsbetungande program, kan NCP-funktionen och expertrollen sammanfalla så att en person har båda uppdragen.

Det kan noteras att de internationella jämförelserna visat att detta är en vanlig modell. Under våra studiebesök i liknande länder har vi kunnat konstatera att man försöker tillvarata de synergiefekter som finns mellan NCP-funktionen och expertrollen i kommittéarbetet. I vissa fall är detta samma person. Utredningen vill dock inte rekommendera att NCP-ansvaret i Sverige generellt läggs på experterna. Syftet med förslaget är att ömsesidigt förstärka dessa roller.

Både i Finland och i Nederländerna arbetar NCP-ansvariga inom de forskningsfinansierande organisationerna, alternativt inom ministerierna. Den österrikiska organisationen skiljer sig på denna punkt genom sin oberoende ställning utanför den statliga förvaltningen. Men de NCP-ansvariga inom BIT deltar aktivt i programkommittémötena i Bryssel och spelar därmed en mycket central och integrerad roll i den österrikiska strukturen. Av den jämförande studie som Kommissionen låtit göra (som tidigare refererats i denna utredning) framgår att i majoriteten av medlemsländerna ligger NCP-funktionen inom ministerierna. De NCP-ansvariga fungerar även som rådgivare till regeringen i flertalet länder. Uppgifterna ska givetvis tolkas mot bakgrund av att förvaltningsstrukturen är annorlunda i andra länder jämfört med Sverige. Men rap-

porten tyder ändå på att de NCP-ansvariga i allmänhet har integrerats i de forskningsfinansierande och policyskapande funktionerna.

(7) EU/FoU-rådet ombildas till ett EU/FoU-sekretariat som integreras i VINNOVA.

Utredningen har övervägt namnet för det förändrade nationella organet. Det nuvarande namnet EU/FoU-rådet antyder en likhet med forskningsråden som inte motsvarar uppgifterna. Mot bakgrund av att organisationen är en serviceorganisation med sekretariatsuppgifter finner vi därför namnet EU/FoU-sekretariatet bättre anpassat till verksamhetens inriktning. Namnbytet innebär också en markering av de olika förändringar som utredningens förslag innefattar.

Den centrala uppgiften för det nationella EU/FoU-sekretariatet ska vara att svara för officiell och generell information, rådgivning och analys beträffande det svenska deltagandet i EU:s forsknings- och utvecklingsarbete. Sekretariatet ska särskilt i samråd med Regeringskansliet och andra myndigheter främja det svenska deltagandet.

Till skillnad mot nuvarande ordning, som framgått ovan, bygger utredningens förslag på att NCP-organisationen integreras i de närmast berörda forskningsfinansierande myndigheterna med ett samordningsansvar i ett EU/FoU-sekretariat. Istället för att personalen finns inom den egna organisationen förutsätts arbetet bedrivas i ett nätverk där de NCP-ansvariga finns inom respektive ansvarig myndighet. För att säkerställa denna samordning föreslår utredningen att den tänkta organisationen genom instruktionen ges tydliga förutsättningar att utöva denna roll, bl.a. genom att NCP-organisationen i de huvudansvariga myndigheterna skall utformas i samråd med EU/FoU-sekretariatet. Vidare skall sekretariatet kunna kalla NCP-personer till gemensamma möten och ställa vissa krav på de huvudansvariga myndigheterna avseende inriktning och omfattning av verksamheten. Samordningen ska syfta till att säkerställa informationsutbytet mellan berörda parter, se till att organisationen fungerar i alla delområden samt främja att en gemensam svensk linje drivs över hela EU-forskningsområdet. Sekretariatet bör även i samråd med respektive ansvarig myndighet svara för samordning av NCP-verksamhetens medverkan i internationella projekt inom ramprogrammen.

Utredningen förutsätter ett nära samarbete mellan EU/FoU-sekretariatet och de NCP-ansvariga. De senare ska bidra med kunskaper och information om ramprogrammet som sådant och de delar de ansvarar för, t.ex. genom att uppdatera hemsidan för respektive område, medverka i kurser/seminarier och konferenser. Sekretariatet förutsätts kalla de NCP-ansvariga till regelbundna möten. De områden inom NCP-ansvaret som inte har någon naturlig hemvist i de forskningsfinansierande myndigheterna bör ligga inom EU/FoU-sekretariatet.

Verksamheten med information kan som idag ske genom en aktuell hemsida om ramprogrammet, tryckt informationsmaterial, periodiska informationsblad och helpdesk-funktion. Sekretariatet ska på eget initiativ och i samverkan med andra arrangera konferenser, genomföra kurser och informationsträffar rörande EU:s ramprogram och andra relaterade aktiviteter.

Enligt instruktionen ska det nuvarande EU/FoU-rådet samordna och genomföra utvärderingar av det svenska deltagandet i programmen (SFS 1992:816, med ändring SFS 2000:86, § 3). Emellertid har resurser för att genomföra kvalificerade och omfattande analyser av det svenska deltagandet i EU:s ramprogram för forskning och utveckling varit alltför begränsade.

Utredningen föreslår att en viktig uppgift för Sekretariatet blir att samordna och löpande analysera utfallet av det svenska deltagandet i programmen. En förutsättning för detta arbete är emellertid att Sekretariatet får tillgång till uppgifter från programkommittéerna. Som framgått ovan av beskrivningarna av analysverksamheten har det hittills varit problem för Rådet att inom rimlig tid få tillgång till data för att kunna göra statistikbearbetningar. Utredningen vill understryka vikten av att Sekretariatet ges en reglerad rätt att få erforderligt underlag från experter och ledamöter för att göra statistikuppföljningar och analyser. Kvalificerat analysarbete och egeninitierade kontakter med potentiella deltagare kommer således i den föreslagna modellen att bli en väsentligt tyngre del av Sekretariatets arbete än vad som varit fallet i nuvarande EU/FoU-råd.

En tillkommande analysfunktion är att också studera samspelet mellan svensk forskning och EU-forskning i den övergripande forskningspolitiken och tillhandahålla ett underlag för kommande forskningspolitiska beslut. Denna del av internationaliseringen av svensk forskning har hittills uppmärksammats i mycket begränsad

utsträckning. EU-sekretariatet bör i samråd med forskningsfinansierande myndigheter uppmuntra till sådan forskning.

Arbetet ska ske i samråd med berörda myndigheter och andra intressenter. Sekretariatet bör i samarbete med var och en av de forskningsfinansierande myndigheter som berörs av EU:s ramprogram årligen utarbeta en verksamhetsplan för hur samarbetet med EU skall bedrivas och utvecklas under det kommande året. Regelbundna möten med myndigheterna förutsätts äga rum för att följa upp arbetet och sekretariatet bör genom sin instruktion ges möjlighet att ställa krav på myndigheterna avseende deras medverkan i arbetet. Förslagsvis skulle myndigheternas och sekretariatets arbetsfördelning kunna fastläggas i någon form av "avtal" mellan parterna. På motsvarande sätt bör sekretariatet också genomföra regelbundna överläggningar med andra berörda aktörer t.ex. forskningsstiftelserna, akademierna och instituten.

Sekretariatet bör även kunna ta initiativ till fördjupade studier över det svenska deltagandet och dess effekter i olika avseenden. Analyser kan göras i syfte att sprida kunskap om framgångsrika strategier och analyser av hur och var svårigheter kan uppstå i ansökningsprocessen och i samarbetet i projekten. Kunskaper från sådana analyser bör spridas till potentiella och nuvarande sökande och deltagare i EU:s ramprogram. Sådana kunskaper kan på sikt bidra till fler framgångsrika svenska ansökningar.

EU/FoU-sekretariatet bör även i större utsträckning än vad som hittills varit fallet kunna inrikta verksamheten på service till näringslivets och samhällets aktörer, t.ex. företag och regionala organ. Genom att Sekretariatet avlastas NCP-ansvaret inom tematiska områden ökar förutsättningarna för ett aktivt arbete med analyser och verksamheter för aktivt främjande av svenskt deltagande, särskilt riktat till företagen. Ett skäl till detta är att de nya instrumenten, särskilt de som omnämns som teknikplattformar i sjunde ramprogrammet, i större utsträckning kommer att utgå från företagens medverkan. Ökade resurser bör därför avsättas till proaktivt arbete riktat mot företag, särskilt SME, och branschorganisationer för att stödja lokala aktörers arbete med att engagera fler företag att delta i projekt. Det handlar om att uppmärksamma företagen på vilka möjligheter som finns och att väcka deras intresse för medverkan i ramprogrammet. Tyngdpunkten i ett sådant arbete bör i ökad utsträckning ligga på samverkan med branschorganisationer, forskningsinstitut, regionala organ, och motsvarande.

Universitet och högskolor har, som utredningen konstaterat, i stor utsträckning själva byggt upp sin kompetens för medverkan i EU:s ramprogram. Samtidigt har det framkommit i utredningens kontakter med forskare att det föreligger en tämligen hög tröskel som hindrar många forskare från att ta första steget och engagera sig i EU-samarbete. Detta talar för att Sekretariatet i samarbete med lärosätena alltså bör svara för mer generell information och råd till universitet och högskolor för att främja medverkan av forskare. EU/FoU-sekretariatet bör även ha resurser för och ansvara för nationella sammandragningar av EU-ansvariga på högskolor, lokala jurister, koordinatorsprogramansvariga m.fl.

En annan uppgift för Sekretariatet är att fungera som samordnande resurs för berörda myndigheters arbete med ramprogrammet. Det handlar om att bistå med administrativt stöd till experterna i programkommittéerna i samband med möten i referensgrupper och förberedelser inför möten i programkommittéerna.

Den uppgift som beskrivits under punkt fem ovan bör läggas på EU/FoU-sekretariatet, dvs. att arbeta med insatser för att öka antalet svenska experter i ramprogrammets utvärderingspaneler och att arbeta för fler nationella experter i Kommissionens generaldirektorat för forskning. Sekretariatet bör också förfoga över vissa medel för att delfinansiera nationella experter.

Sammanfattningsvis föreslår utredningen att den nuvarande förordningen för EU/FoU-rådet (SFS 1992:816, med ändring SFS 2000:86) även ska gälla för det föreslagna EU/FoU-sekretariatet med följande tillägg av uppgifter:

- ansvara för samordningen av NCP-verksamheten för att säkerställa informationsutbytet mellan berörda parter och se till att organisationen fungerar i alla delområden. Arbetet ska ske i samråd med huvudansvariga myndigheter,
- fungera som samordnande resurs för berörda myndigheters arbete med ramprogrammet,
- fastställa vissa regler för huvudansvariga myndigheter avseende NCP-arbetet utgående från av Kommissionen och regeringen fastställda generella regler
- träffa överenskommelser med huvudansvariga myndigheter om NCP-arbetet
- aktivt verka för att öka antalet svenska experter i ramprogrammets utvärderingspaneler och för fler nationella experter i Kommissionens generaldirektorat för forskning.

Utredningen anser att nuvarande personal vid Rådet bör överföras till EU/FoU-sekretariatet. Utredningen menar att minst samma personalstyrka kommer att behövas inför framtiden, trots att NCP-uppdraget delvis införlivas med verksamheten i de forskningsfinansierande myndigheterna. Utrednings- och analysverksamheten kräver större resurser än i dag liksom samordningsfunktionen och ett proaktivt arbete för att främja ökat deltagande bland företag och andra. Ett ytterligare skäl som talar för att behålla minst nuvarande dimensionering av personal, är att sjunde ramprogrammet kommer att bli betydligt större och mer omfattande och komplext än tidigare program. Sannolikt kommer det att medföra en större arbetsbelastning på deltagarna i ramprogrammen i form av koordination och administration av projekt, nätverk, plattformar och ERA-NET. Det talar för att informations- och utbildningsinsatser samt rådgivning, bl.a. juridisk rådgivning, torde bli ett omfattande uppdrag för organisationen.

7.1 Verksamhetsform för EU/FoU-sekretariatet

Utredningen har övervägt flera alternativa verksamhetsformer för det föreslagna EU/FoU-sekretariatet. Mot bakgrund av att universitet och högskolor byggt upp en egen kompetens i form av lokala EU/FoU-sekretariat vore en tänkbar lösning att avskaffa den nationella organisationen och helt bygga på lokal kompetens. Ett annat övervägande har varit att behålla denna service på nationell nivå men att dela upp verksamheten på respektive ansvarig forskningsfinansierande myndighet.

Det är emellertid utredningens bestämda uppfattning att det även fortsättningsvis behövs en servicefunktion på nationell nivå samlad i en organisation för att informera, ge råd och utbilda svenska deltagare i ramprogrammen. Även för statistisk uppföljning och analys krävs en samlad analysfunktion. Modellen med en organisation för information, rådgivning och analys på nationell nivå rymmer i sig olika möjligheter som utredningen övervägt. Man kan här tänka sig associationsformer som stiftelse eller aktiebolag. Det är också tänkbart att dessa tjänster tillhandahålls på en marknad bestående av flera privata aktörer. Utredningen har dock inte sett dessa som realistiska lösningar för att skapa en tillräckligt stark nationell organisation med inbördes samspel mellan förhandlande

(policyskapande) funktioner, service och analys samt forskningsutförare.

Det nuvarande EU/FoU-rådet är en nämndmyndighet vilket innebär att ledamöterna i Rådet genom kollektivt beslutsfattande är myndighetens chef. Rådet ansvarar för verksamheten inför regeringen. Rådet har tillsatt en kanslichef för att sköta den dagliga verksamheten. Nämndmyndighetsformen används endast undantagsvis inom statsförvaltningen. Den kännetecknas av ett begränsat ansvarsområde, en liten organisation och en kollektiv beslutsform. Uppgifterna är ofta reglerade i lag eller förordning. Formen har tillämpats i fall där uppgifterna är olämpliga att hantera inom en annan organisationsform.

Forskningsråden var tidigare organiserade som rådsmyndigheter för att särskilja de vetenskapliga prioriteringarna från de politiska. Vetenskapsrådet har idag givits en annan organisation med en generaldirektör för sin ledning samtidigt som nämndstrukturen behållits för de vetenskapliga bedömningarna.

Frågan om verksamhetsform för EU/FoU-sekretariatet bör även ses i ett bredare förvaltningspolitiskt sammanhang. I den förvaltningspolitiska propositionen gav regeringen uttryck för att nämndmyndigheter endast undantagsvis ska förekomma. Regeringen menade att en omprövning av verksamhetsformen för redan existerande myndigheter fick ske successivt i samband med översyn av respektive verksamheter. Betänkandet ”Från verksförordning till myndighetsförordning” från februari 2004 ger uttryck för samma ståndpunkt; nämndmyndigheter ska användas undantagsvis och då endast när kollektivt beslutsfattande är nödvändigt för den aktuella verksamheten.⁵³

Utredningen finner inga skäl för att ge det föreslagna EU/FoU-sekretariatet status som nämndmyndighet. Verksamhetens innehåll är inte reglerad i lag eller förordning. Sekretariatet kommer inte heller att ha en väsentlig myndighetsutövande funktion, dvs. fatta beslut som gäller enskilda individer eller organisationer. Uppgifterna är primärt information, rådgivning och analys. Det är emellertid utredningens uppfattning att dessa tjänster, som i princip är kostnadsfria för mottagaren, ska tillhandahållas av en statlig myndighet.

⁵³ Statlig förvaltning i medborgarnas tjänst (prop. 1997/98:136. Betänkande av Utredningen om en översyn av verksförordningen ”Från verksförordning till myndighetsförordning”, SOU 2004:23.

Utredningen har därvid övervägt två alternativ. Det första bygger på att service- och analysfunktionerna integreras i en annan större myndighet eller i regeringskansliet. Det andra alternativet är att verksamheten bedrivs som självständig myndighet som leds av en myndighetschef. Vi har prövat dessa båda modeller mot följande kriterier. Den tänkta organisationen ska ha:

- kompetens både när det gäller nationell forskningsorganisation och EU-forskning
- förutsättningar för ett bra samspel med forskningsfinansiärer, regeringskansli, lärosäten, forskningsinstitut och näringslivets organisationer
- bra ingångar till EU-kommissionen
- etablerad stark ställning i det svenska myndighetssystemet inom forskningsområdet.

7.2 Integration av EU/FoU-sekretariatet i annan myndighet

Utredningen har övervägt frågan om integration för det tänkta EU/FoU-sekretariatet i en annan större myndighet eller i regeringskansliet. Flera myndigheter är här möjliga men Vetenskapsrådet eller VINNOVA torde ligga närmast till hands. Mot bakgrund av att VINNOVA är den forskningsfinansierande myndighet vars ansvarsområde har den största kopplingen till EU:s ramprogram ter det sig naturligt att i första hand överväga en koppling till VINNOVA. Både Vetenskapsrådet och Formas har starka beröringspunkter med delar av ramprogrammet men både med hänsyn till ramprogrammets innehåll samt företags- och teknikutvecklingskontakterna ligger VINNOVA närmast till hands. Den förväntade utvecklingen med ett troligt europeiskt forskningsråd (ERC) ger Vetenskapsrådet en ökad roll men det förändrar inte den övergripande bilden.

Utredningen har också avvisat alternativet att förlägga EU/FoU-sekretariatets verksamhet till regeringskansliet. Specifik information om viss forskning och allmän rådgivning är en uppgift som är artfrämmande för regeringskansliet. Chefstjänstemän inom regeringskansliet har vid utredningens kontakter markerat tveksamhet till att integrera särorganisationer, permanenta kommittéer etc. av det slag det här är fråga om i den i övrigt politiska verksamheten.

EU/FoU-sekretariatet föreslås få en självständig ställning inom VINNOVA. Den självständiga ställningen bör markeras genom att

Sekretariatet får en egen budgetpost i regleringsbrevet, en egen instruktion och en egen styrelse / styrgrupp som tillsätts av VINNOVA. Uppdraget bör även preciseras i VINNOVAS instruktion. Ledamöterna i styrgruppen bör hämtas från de forskningsfinansierande myndigheterna och från avnämarna.

Ytterligare ett skäl för att integrera EU/FoU-sekretariatet i VINNOVA är att skapa en närmare koppling mellan den nationella forskningsfinansieringen och arbetet med EU:s ramprogram. Utredningen menar att denna organisatoriska förändring bör bidra till att den verksamhet som idag bedrivs inom Rådet tydligare kommer att uppfattas som en integrerad del av det nationella forskningsfinansieringssystemet. Det nuvarande EU/FoU-rådet har haft en mer perifer roll i detta system. VINNOVA är en erkänd forskningsfinansierare med hög legitimitet. Ett Sekretariatet integrerat i VINNOVA skulle därmed uppfattas som en tung aktör i det svenska forskningssystemet.

Förslaget innebär även vissa förenklingar mot nuvarande ordning genom att Sekretariatets administration integreras med VINNOVA:s administration. Små myndigheter bär ofta en oproportionerligt stor administration genom att de åläggs samma uppgifter som stora myndigheter. Det handlar om bestämmelser för diarieföring, arkivering, bokföring, verksamhetsplanering, årsredovisningar, upprättande av jämställdhetsplaner, mångfaldsplaner, åtgärder mot sexuella trakasserier etc. En integration medför även att Sekretariatet får del av ett kompetent datorstöd inom VINNOVA. En annan fördel är att VINNOVA kan erbjuda en bredare miljö med analytisk kompetens och överblick över innovationsforskning och företagets forskningsbehov och kapacitet. Det medför att fördjupade studier som görs inom Sekretariatet kan sättas in i ett större sammanhang och att resultat och rekommendationer lättare kan spridas till olika mottagare. Förslaget underlättar också personalrörligheten.

VINNOVA kan även erbjuda en miljö där det finns vetenskaplig teknisk kompetens och informationsfunktioner mot forskare, institut och företag, informationskompetens, automatisk tillgång till projekthanteringssystem, dagliga diskussioner med kollegor om möjligheterna till motfinansiering i praktiken, för och nackdelar med föreslagna instrument i kommande ramprogram, möjligheter att planera för samverkan mellan nationella program och ramprogrammen. I miljön finns även egen erfarenhet av att driva egna EU-projekt och ERA-NET.

Att knyta en övergripande funktion till en myndighet med ett mer begränsat ansvarsområde kan givetvis innebära att vissa deluppgifter försummas eller att andra aktörers berättigade krav på insyn och inflytande begränsas. Det skulle också kunna hävdas att förslaget innebär en återgång till en tidigare modell som tillämpades för EU/FoU-rådet under de första åren.

Utredningen vill dock hävda, dels att den nya mer sammanhållna organisationen för forskningsfinansiering gör en integration naturlig, dels att markeringen av EU-FoU-sekretariatets relativa oberoende kommer tillrätta med nämnda problem. Arbetsuppgifterna för sekretariatet är vidare förändrade i förhållande till rådet, liksom VINNOVA är en annan myndighet med ett mer renodlat forsknings- och innovationsuppdrag än tidigare NUTEK.

7.3 EU/FoU-sekretariatet som självständig myndighet

Det andra alternativet som utredningen övervägt är att EU/FoU-sekretariatet etableras som självständig myndighet. Alternativet innebär att Sekretariatet som sådan ska ha samma uppgifter som beskrivits ovan. Den föreslagna myndigheten ska ledas av en chef som sköter den löpande verksamheten och ansvarar för verksamheten inför regeringen. Vid sidan av myndighetschefen ska det finnas ett råd som rådgivande organ till myndighetschefen. Regeringen utser myndighetschef och ledamöter i rådet. Myndighetens chef ska ingå i rådet och vara dess ordförande.

Utredningen ansluter sig med detta förslag till den modell som benämns "Myndighet som leds av en myndighetschef" i betänkandet "Från verksförordning till myndighetsförordning" (SOU 2004:23). Denna myndighetsform är inte helt ny men brukar vanligen benämnas enrådighetsverk. Enligt den förvaltningspolitiska propositionen bör denna ledningsform övervägas där det finns behov av en mer direkt och tydlig styrning av myndigheten och där politiska beslut måste genomföras utan fördröjning. Organisationsformen bedöms som effektiv med klara ansvarsförhållanden. Utredningen anser också att denna lösning skulle skapa en starkare myndighet än den nuvarande. Även i övrigt bör myndighetens möjlighet att vara en samrådspart och att i viss utsträckning ge anvisningar till andra myndigheter när det gäller arbetet med EU-forskningsfrågorna tydliggöras i myndighetens instruktion.

Utredningen menar, att ett skäl för verksamhetsformen självständig myndighet, är att EU/FoU-sekretariatet skulle kunna arbeta nära regeringskansliet och snabbt genomföra nödvändiga åtgärder för att främja svenskt deltagande i EU:s ramprogram för forskning och utvecklingsarbete. Verksamhetsformen skulle medföra att EU/FoU-sekretariatet även kunde tillhandahålla sekretariatsfunktion för olika nationella samrådsgrupper på uppdrag av regeringen. Ett annat argument är att verksamheten kan uppfattas som neutral av aktörer inom alla forskningsområden. Det kan finnas en risk att ett EU-sekretariat inom VINNOVA uppfattas som att verksamheten endast berör forskning relaterad till innovation.

Utredningen har även övervägt en möjlig kompromiss mellan alternativen ett sekretariat integrerat i VINNOVA eller ett sekretariat som självständig myndighet. Den lösningen innebär att sekretariatet som självständig myndighet ges en värdmyndighet, i detta fall VINNOVA. Förslaget innebär att den lilla myndigheten ges en större miljö genom värdmyndigheten. Samtidigt medför denna konstruktion ofta oklara ansvarsförhållanden mellan de båda myndigheterna. Detta är ett konstaterande som även görs i utredningen "Från verksamhetsförordning till myndighetsförordning", (SOU 2004:23). Vi vill mot den bakgrunden inte föreslå en sådan lösning.

Det återstår då för utredningen att väga alternativen integration i VINNOVA eller självständig myndighet mot varandra. Båda förslagen har sina fördelar men också vissa nackdelar. För en integrerad lösning talar samspelet med en av de tyngsta aktörerna i systemet. VINNOVA kan erbjuda kompetens och ett kontaktnät av företag och branschorganisationer.

För en självständig myndighet talar balans och liten byråkratisk organisation. Mot talar att en liten myndighet kan bli en svag länk i det nationella systemet för forskningsfinansiering med bristande förankring i forskarsamhället och näringslivets organisationer. Det senare är, enligt utredningen, ett tungt skäl emot modellen med en självständig myndighet. Utredningen upplever det nuvarande EU/FoU-rådet som en svag myndighet i den meningen att den inte kan utöva något väsentligt tryck på andra aktörer i systemet och främst sysslar med information, som i och för sig felaktigt betraktas som en mindre tung uppgift. För att genomföra uppgiften "att informera" krävs en betydande legitimitet för organisationen som sådan grundad på gedigna kunskaper om forskningssystemet, dess nationella finansiering och inte minst egna resurser för att stötta initiativ av olika slag. Om lösningen med en självständig myndighet

skall bibehållas förutsätter det enligt utredningens uppfattning att denna myndighet ges ett väsentligt tyngre mandat än nuvarande organisation i relation till forskningsfinansierande och utförande myndigheter.

Utredningen har funnit, mot bakgrund av de kriterier som angivits ovan, att flera skäl talar för den integrerade lösningen, dvs. ett EU/FoU-sekretariat som en del av VINNOVA. Denna lösning erbjuder kompetens både när det gäller nationell forskningsorganisation och EU-forskning. Den ger förutsättningar för ett bra samspel med forskningsfinansiärer, regeringskansli, lärosäten, forskningsinstitut och näringslivets organisationer. VINNOVA har en etablerad stark ställning i det svenska myndighetssystemet inom forskning och utveckling. Förutsättningar finns för etablerade kontakter inom EU-kommissionen. Denna lösning ger även Sekretariatet en direkt och nära kontakt med ett antal av de NCP-ansvariga som med utredningens förslag kommer att finnas inom VINNOVA.

(8) Den svenska närvaron i Bryssel görs synligare och mer koordinerad.

Sverige har sedan 1992 haft en tjänsteman med ansvar för forskningsfrågor, ett forskningsråd, stationerad vid Sveriges ständiga representation vid EU. Arbetsuppgifterna har sedan Sverige blev medlemsland fokuserats allt mer på lagstiftningsarbetet och samarbetet i medlemsländernas forskningsgrupp. Ingen mer omfattande diskussion har under senare år förts rörande arbetsuppgifterna och samspelet med övriga svenska aktörer i Bryssel. Sedan uppdraget tillkom har Sverige blivit medlem av EU och antalet svenska intressenter i Bryssel utökats väsentligt utan att någon analys av detta genomförts. Utredningen upplever att de svenska insatserna är bristfälligt samordnade och föreslår att forskningsrådet ges i uppdrag att initiera en diskussion med berörda svenska aktörer i Bryssel för att åstadkomma en informell överenskommelse om vem som gör vad och hur samarbetet skall utvecklas.

Ett närmare samarbete mellan EU/FoU-sekretariatets Brysselkontor och forskningsrådet i arbetet med främjandefrågor synes ha inletts under senare tid och utredningen ser det som väsentligt att den resurs som forskningsrådet utgör även framgent utnyttjas för att öka den låga svenska synligheten i Bryssel.

Utredningen föreslår vidare att det NCP-ansvar som idag finns vid Brysselkontoret flyttas till ansvarig myndighet i Stockholm. Bemanningen av Brysselkontoret föreslås bestå av en chef (tidsbegränsat flerårigt förordnande) och två handläggare som är utstationerade personer från berörda myndigheter för begränsad tid, förslagsvis sex månader eller ett år. Huvuddelen av medlen för detta bör finnas inom EU-sekretariatet/myndigheten och aktuell myndighet står för en mindre del (traktamentskostnader e d). Utstationeringen av personal från olika forskningsmyndigheter bör ses som ett sätt att öka kompetensen hos myndigheterna och ge dem möjlighet att etablera goda kontakter inom kommissionen.

Arbetsuppgifterna för Brysselkontoret bör tydliggöras och förändras. Uppgiften ska vara att sprida information om svensk forskning till EU-kommissionen, hjälpa svenska aktörer med kontakter och att i samråd med den svenska representationen arbeta för ökad överblick och koordinering av svenska insatser på plats i Bryssel. Större vikt bör läggas vid att arrangera svenska manifestationer i Bryssel och att hjälpa individuella svenska forskare etablera kontakter inom Kommissionen. En annan uppgift är att på ett tydligare sätt än idag erbjuda svenska delegater lokaler och service för möten i Bryssel, t.ex. förmöten inför sammanträden i programkommittéer. Brysselkontorets medverkan i nätverket IGLO bör fortsätta som tidigare. Behovet av en koordinering av svensk närvaro och lobbyverksamhet har ökat successivt genom att fler och fler aktörer etablerar sig i Bryssel. Om detta sker utan erforderlig koordinering och samråd kan insatserna motverka sitt syfte. Aktörer från lokala universitet eller branschorganisationer, som utan tillräcklig bakgrund etablerar kontakt med kommissionen kan skapa osäkerhet om svenska positioner och bidra till att bilden av Sverige som fragmentiserat och i avsaknad av enhetlig policy stärks. En viktig roll för Brysselkontoret är därför att i samarbete med forskningsrådet vid den svenska EU-representationen ha kontakt med och skapa överblick över alla organisationer som verkar för att främja svenska intressen i EU:s ramprogram.

Åtgärder kan innebära ökad närvaro genom fler svenskar i Bryssel, också i form av tidsbegränsad utbytestjänstgöring, svenska arrangemang, spridning av informationsmaterial, ökade ekonomiska resurser för utbyte hos svenska myndigheter, tydligare uppdrag till berörda organ samt bättre samverkan mellan berörda inklusive lärosäten och företag.

Påverkan sker förutom genom information enligt ovan också genom mer informella kontakter med Kommissionen eller via allianser med andra intressenter med likartad syn. Sådana kontakter kan äga rum genom olika intressentgrupper i Bryssel, t.ex. lokala eller regionala intressekontor, branschföreningar, företag m.fl. Dessa kontakter beskrivs ofta med det lätt nedsättande uttrycket lobbyverksamhet. Öppen sådan verksamhet baserad på ett korrekt underlag är dock en både legitim och viktig verksamhet. Även sådana kontakter måste således främjas och underlättas av svenska företrädare i Bryssel. Det är också viktigt med ett ökat samråd i all verksamhet för att befästa och tydliggöra ett enhetligt svenskt agerande.

Samverkan med den svenska representationen bör förstärkas. Den svenska representationen i Bryssel har under 2004 initierat ett antal seminarier med medverkan av olika svenska forskningsfinansierande myndigheter. Detta är en positiv verksamhet som bör utvidgas och återkomma regelbundet. Planering och genomförande av sådana aktiviteter bör kunna åvila EU/FoU-rådets Brysselkontor i samarbete med representationen och forskningsfinansiärerna. Medel bör finnas för ändamålet hos EU-FoU-sekretariatet och berörda myndigheter bör förutsättas avsätta resurser för sådan verksamhet.

Den svenska närvaron i Bryssel är spridd på många lokaliteter. Den svenska representationen vid Square de Meeus är ett givet centrum, som också har fördelen av att ligga nära Generaldirektoratet för forskning. EU/FoU-rådets Brysselkontor är för närvarande inhyrt hos det schweiziska forskningsrådskontoret inom gångavstånd från representationen. ITPS-kontor med attaché-verksamheten finns på Avenue des Arts 12. Vissa regionala informationskontor, t.ex. North Sweden är samlade i en gemensam byggnad men på visst avstånd från övriga verksamheter.

Den svenska representationen är trångbodd och för närvarande pågår planering för alternativa lokallösningar. I denna planering bör man ta ett samlat grepp på fler verksamheter i syfte att så långt möjligt åstadkomma ett "Sweden House". Exempelvis bör samlokalisering av EU/FoU-sekretariatets kontor med representationen övervägas. Detta bör i första hand göras med bibehållandet av kontorets fristående ställning och oberoende.

10 Genomförande av utredningens förslag

Utredningens förslag bör ses som en helhetslösning för den nationella organisationen. Det är emellertid flera av delförslagen som kan genomföras enskilt och utan större omvälvningar av systemet som sådant. De av utredningens förslag som är av mer genomgripande karaktär är en förändrad NCP-organisation och inrättandet av ett EU/FoU-sekretariat i VINNOVA.

Förändringen av NCP-ansvaret för respektive tematiskt område bör ske i en mjuk övergång. Utredningen ser inget skäl för att mitt under pågående sjätte ramprogram ändra de ansvarsförhållanden som finns idag. De NCP-ansvariga torde idag vara väl orienterade inom sina respektive uppdrag. En förändring av detta i nuläget skulle troligen medföra stora effektivitets- och kunskapsförluster. Däremot bör det förändrade ansvaret för NCP-uppdraget till ansvariga myndigheter genomsyra förberedelsearbetet inför sjunde ramprogrammet. Den nya organisationen bör därför läggas fast så snart som innehållet i ramprogrammet börjar bli tydligt. Kostnaderna för att överta NCP-ansvaret bör rymmas inom befintliga budgetramar hos de forskningsfinansierande myndigheterna.

Ombildandet av EU/FoU-rådet till ett EU/FoU-sekretariat inom VINNOVA bör enligt utredningen ske så snart som möjligt. Frågan bör kunna behandlas i den kommande forskningspropositionen och ett riksdagsbeslut fattas under våren 2005. Den nya organisationen bör kunna sjösättas den 1 juli 2005. Det skulle ge den nya organisationen förutsättningar att aktivt delta i förberedelserna inför sjunde ramprogrammet. En tidig sjösättning av den nya organisationen ger också Utbildningsdepartementet och de forskningsfinansierande myndigheterna möjlighet att samarbeta med organisationen i dess nya kapacitet inför sjunde ramprogrammet. Utredningens förslag innebär att personella resurser och anslag överförs från Rådet till Sekretariatet.

Det blir Sekretariatets uppgift att förändra verksamheten vid Brysselkontoret i enlighet med utredningens förslag. Sekretariatet bör likaså utveckla former för att aktivt främja att fler svenska experter deltar i Kommissionens utvärderingspaneler och att fler svenska tjänstemän arbetar som nationella experter i Kommissionen.

Även ett särskilt uppdrag till Vetenskapsrådet att representera Sverige i frågor som rör ett europeiskt forskningsråd (ERC) bör kunna behandlas i samband med forskningspropositionen och ett beslut fattas under våren 2005. Vetenskapsrådet bör få detta mandat från 1 juli 2005 för att aktivt kunna delta i förberedelserna inför sjunde ramprogrammet. Detta uppdrag bör rymmas inom Vetenskapsrådets nuvarande budget.

En förstärkning av forskningsenheten vid Utbildningsdepartementet torde kunna genomföras utan dröjsmål. Utredningen anser att det är viktigt att de dialoger som utredningen föreslagit med olika aktörer snarast kommer till stånd i förberedelserna inför sjunde ramprogrammet och etableras som en kontinuerlig dialog.

Ett förtydligande av regelverket för de svenska delegaterna i programkommittéerna i enlighet med utredningens förslag torde också kunna genomföras snarast. Utseende av huvudansvariga myndigheter kan också ske utan fördröjning.

11 Ekonomiska konsekvenser av utredningens förslag

De förslag utredningen lagt bör i stor utsträckning rymmas inom nuvarande budgetramar. Utredningen vill i sammanhanget också hänvisa till vad vi tidigare anfört om den tunna svenska organisationen i förhållande till andra länders motsvarande organisationer och om den förväntade väsentligt högre budgetnivån i kommande ramprogram.

Kommittédirektiv

Översyn av nationell organisation för svenskt deltagande i EU:s forsknings- och utvecklingsarbete

Dir.
2003:144

Beslut vid regeringssammanträde den 9 oktober 2003.

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare tillkallas med uppdrag att

- analysera olika aktörers behov av tjänster för sitt engagemang i EU:s forsknings- och utvecklingssamarbete och föreslå organisation för dessa tjänster,
- se över verksamheten vid Rådet för forsknings- och utvecklingssamarbete inom EU utifrån dess uppdrag och arbetsformer,
- se över den nuvarande svenska organisationen för kommissionens National Contact Points och föreslå en fortsatt organisation för uppdraget,
- kartlägga vilka arbetsuppgifter som särprogrammets programkommittéer innefattar och föreslå en organisation för en effektiv arbets- och ansvarsfördelning mellan departement och myndigheter,
- analysera vilka krav de nya samarbetsformerna inom det europeiska forskningsområdet (ERA), det sjätte ramprogrammet och kommande ramprogram ställer på aktörerna i det svenska forskningssystemet, samt
- ge förslag till en samlad nationell organisation för dialog och informationsspridning mellan berörda aktörer som syftar till en enhetlig, proaktiv och kompetent nationell hantering av Sveriges deltagande i EU:s ramprogram och ERA.

Bakgrund

Den nationella organisationen för att främja svenskt deltagande i EU:s ramprogram har hittills inriktats på tre uppgifter: information, rådgivning och analys. EU/FoU-rådet har en nyckelroll i detta arbete. EU/FoU-rådet bildades 1992 och har till uppgift att i Sverige svara för information och rådgivning om EU:s samarbete inom forskning och teknisk utveckling. Rådet ansvarar även för statistik och analys av det svenska deltagandet i ramprogrammen. Syftet är att främja svenskt deltagande i EU:s ramprogram.

Sedan EU/FoU-rådet bildades har omvärlden förändrats på ett sätt som direkt påverkar myndighetens förutsättningar att utföra sitt uppdrag. EU/FoU-rådets informations- och rådgivningsverksamhet riktar sig främst till universitet, högskolor, institut samt små- och medelstora företag. Vissa universitet och institut har under åren förvärvat god kompetens och kapacitet att själva hantera en stor del av frågorna kring sitt deltagande.

Allteftersom EU:s forskningssamarbete utvecklas ökar Regeringskansliets och övriga myndigheters behov av kontinuerliga studier och analyser av Sveriges deltagande i ramprogrammen.

År 1999 fattade regeringen beslut om en ny nationell organisation för Sveriges deltagande i EU:s femte ramprogram och representationen i de s.k. programkommittéerna för ramprogrammets olika särprogram. Verksamheten i programkommittéerna rör främst utformningen av arbetsprogram, uppföljning av det svenska deltagandet samt informationsutbyte i Sverige om aktiviteterna i särprogrammen. Sakansvariga departement gavs ett större ansvar för arbetet i ramprogrammets programkommittéer och fick därmed en mer aktiv uppgift i den löpande hanteringen av ramprogrammet. Detta innebar att den tidigare organisationen med huvudansvariga myndigheter för de olika särprogrammen avskaffades.

Samma år utsåg regeringen EU/FoU-rådet att vara kommissionens kontaktorgan i Sverige, s.k. National Contact Point (NCP) för flertalet av ramprogrammets särprogram. Detta innebär att rådet är ett av kommissionens centrala kontaktorgan i Sverige för EU:s forskningssamarbete. Rådet delar denna uppgift avseende småföretags- och innovationsfrågor med VINNOVA och rymdfrågorna med Rymdstyrelsen.

År 2000 reviderades rådets instruktion, och myndigheten har inte längre samordningsansvar för Sveriges forskningssamarbete med EU.

Det sjätte ramprogrammet löper under perioden 2002–2006. Helt nya arbetsformer för att genomföra ramprogrammet har initierats:

framstående forskarnätverk, integrerade projekt och kommissionens deltagande i nationella program som genomförs gemensamt med andra medlemsländer. Arbetsformerna engagerar fler nationella aktörer, har längre projektider, större budget och omfattar mer riktade insatser. Dessa samarbetsformer kommer att påverka formen för deltagandet och därmed i förlängningen det nationella behovet av information, rådgivning, analys och andra tjänster. Kommissionens förslag om ett europeiskt forskningsområde (ERA), genom vilket man vill uppnå ett mer effektivt användande av samtliga medlemsstaters och anslutande staters satsningar på forskning och utveckling, återspeglas också till stor del i det sjätte ramprogrammet. Det sjätte ramprogrammet har även en ny programkommittéstruktur, som förändrar formerna för medlemsländernas representation i programkommittéerna.

År 2001 etablerades en ny nationell myndighetsorganisation för forskningsfinansiering i Sverige. Tio forskningsråd och sektorsorgan ombildades till fyra: Vetenskapsrådet, Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS), Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (FORMAS) och Verket för innovationssystem (VINNOVA) (prop. 1999/2000:81, bet. 1999/2000:UbU 17, rskr. 1999/2000:257). EU-forskningen skall så långt som möjligt integreras i myndigheternas nationella verksamhet. Myndigheterna skall ta ett särskilt ansvar för att bevaka i vilken utsträckning EU:s ramprogram kan samspela med den egna verksamheten samt undersöka möjligheterna till samfinansiering mellan den egna verksamheten och EU:s ramprogram (prop. 2000/01:3, bet. 2000/01:UbU 06, rskr. 2000/01:98).

Det är utifrån dessa omvärldsförändringar som regeringen anser att den svenska organisationen för svenskt deltagande i ramprogrammen bör ses över.

Uppdraget

Utredaren skall med utgångspunkt i ovannämnda omvärldsfaktorer analysera vilka tjänster, såsom information, rådgivning, statistik och analys, som olika nationella aktörer behöver för sitt engagemang i EU:s forsknings- och utvecklingssamarbete och i vilken

omfattning tjänsterna behövs samt föreslå hur dessa kan organiseras och utföras på bästa sätt.

Häri ingår att se över verksamheten vid EU/FoU-rådet med avseende på myndighetens uppdrag och arbetsformer, inklusive en översyn och bedömning av den verksamhet som bedrivs vid rådets Brysselkontor.

Utredaren skall se över den nuvarande svenska organisationen för kommissionens NCP och föreslå en fortsatt organisation för uppdraget.

Utredaren skall kartlägga vilka arbetsuppgifter som särprogrammets programkommittéer innefattar och ge förslag till en organisation för en effektiv arbets- och ansvarsfördelning mellan departement och berörda myndigheter.

Utredaren skall analysera och ge förslag till hur den övergripande nationella organisationen kan struktureras för att på bästa sätt främja det svenska deltagandet, genom bl.a. dialog och informationsspridning mellan berörda aktörer, utifrån de krav som samarbetsformerna i det sjätte ramprogrammet, kommande ramprogram och ERA ställer på aktörerna i det svenska forskningssystemet.

Målsättningen skall vara att den samordnande strukturen säkrar en proaktiv, kompetent och enhetlig nationell hantering av Sveriges deltagande i EU:s forsknings- och utvecklingssamarbete.

Utredaren skall göra jämförelser med likvärdiga EU-länders organisation för deltagande i EU:s ramprogram.

Utredaren skall även beakta relevanta utvärderingar och rapporter liksom aktuella kommissionsförslag och beslut.

Redovisning av uppdraget

De internationella jämförelserna skall redovisas så att de bidrar med goda exempel i utarbetandet av en samordnad struktur för att främja Sveriges deltagande i EU:s ramprogram.

Utredaren skall redovisa ekonomiska konsekvenser av sina förslag. Utgångspunkten skall vara att förslag till förändringar skall rymmas inom nu gällande ekonomiska ramar för verksamheten.

Utredaren skall redovisa uppdraget senast den 30 april 2004.

(Utbildningsdepartementet)

Förordning (1992:816) med instruktion för Rådet för forsknings- och utvecklingssamarbete inom EU

Uppgifter

1 § Rådet för forsknings- och utvecklingssamarbete inom EU har till uppgift att i Sverige svara för information och rådgivning om samarbetet inom EU för forskning och teknisk utveckling. Rådet skall vara nationellt kontaktorgan för samarbetet. Förordning (2000:85).

2 § Rådet skall särskilt

1. i samråd med Regeringskansliet och andra myndigheter främja svenskt deltagande i EU-programmen för forskning och teknisk utveckling,

2. ansvara för information och rådgivning till forskare, myndigheter, företag och övriga intressenter om programmen,

3. samordna och genomföra utvärderingar av det svenska deltagandet i programmen,

4. ansvara för en databas om svensk medverkan i programmen, och

5. pröva sådana frågor om forskningssamarbetet inom EU som inte ankommer på regeringen eller någon annan myndighet. Förordning (2000:85).

Sammansättning m.m.

3 § Rådet består av en ordförande och högst elva andra ledamöter. Samtliga utses av regeringen för en bestämd tid. Förordning (1995:1118).

4 § Vid rådet finns ett kansli som leds av en chef. Förordning (1994:1093).

Verksförordningens tillämpning

5 § Följande bestämmelser i verksförordningen (1995:1322) skall tillämpas på rådet:

- 16 § om medverkan i EU-arbetet,
- 18 § om myndighetens organisation,
- 27 och 28 §§ om myndighetens föreskrifter,
- 29 § om inhämtande av uppgifter,
- 30 § om ärendeförteckning,
- 31 § om myndighetens beslut,
- 35 § om överklagande. Förordning (1996:644).

6 § Rådet har det ansvar för verksamheten och de uppgifter som anges i 6–9, 11, 13 och 15 §§ verksförordningen (1995:1322). Förordning (1996:644).

Ärendenas handläggning

7 § Rådet är beslutfört när ordföranden och minst hälften av de andra ledamöterna är närvarande.

När ärenden av större vikt handläggs skall om möjligt samtliga ledamöter vara närvarande.

Ärendena avgörs efter föredragning av särskilt utsedda föredragande. Ordföranden får dock besluta att själv överta beredning och föredragning av ett eller flera ärenden.

Till sammanträde med rådet kallas i den ordning ordföranden bestämmer. Förordning (1994:1093).

8 § Om ett ärende är så brådskande att rådet inte hinner sammanträda för att behandla det, får ärendet avgöras genom meddelanden mellan ordföranden och minst så många ledamöter som behövs för beslutförhet.

Om detta förfarande inte är lämpligt, får ordföranden ensam avgöra ärendet. Ett sådant beslut skall anmälas vid nästa sammanträde med rådet.

9 § Rådet får lämna över till ordföranden eller till någon som tjänstgör hos rådet att avgöra ärenden som är av det slaget att de inte behöver prövas av rådet. Förordning (1994:1093).

Frågeformulär

Till ledamöter och experter i programkommittéerna i EU:s sjätte ramprogram

Översyn av nationell organisation för svenskt deltagande i EU:s forsknings- och utvecklingssamarbete

Vi har fått i uppdrag av Utbildningsdepartementet att utreda den nationella organisationen för svenskt deltagande i EU:s forsknings- och utvecklingssamarbete. Björn Brandt, vice VD vid Stiftelsen för Strategisk Forskning, är förordnad som utredare och undertecknad, FD Maivor Sjölund, Uppsala universitet, som sekreterare.

Utredningen skall bl.a. ge förslag till en samlad nationell organisation för dialog och informationsspridning mellan berörda aktörer som syftar till en enhetlig, proaktiv och kompetent hantering av Sveriges deltagande i EU:s ramprogram och European Research Area (ERA). Utredningen skall avge sitt betänkande den 30 april 2004.

Vi har under november och december rest runt till de större lärosätena och talat med rektorer, dekaner, forskare, EU-handläggare om deras behov av en nationell organisation. Vi har även fört samtal med företrädare för EU/FoU-rådet, forskningsinstitut etc. Under dessa samtal är det framför allt två synpunkter som återkommit. Den ena är svårigheten att få tidig information från möten i programkommittéerna. Den andra är svårigheten att kunna påverka och föra en diskussion om viktiga ståndpunkter inför möten i programkommittéerna.

För att genomföra vårt uppdrag finner vi det angeläget att även höra hur ni som ledamöter respektive experter i programkommittéerna ser på ert uppdrag. Den mycket korta utredningstiden begränsar vår möjlighet att träffa var och en av er för en intervju. Vi har därför valt att ställa några frågor i ett bifogat formulär. Ni kan

besvara det elektroniskt eller sända det som vanligt brev, helst före 10 februari. Adresser finns nedan.

Vi är mycket tacksamma för Din medverkan. Den sammanställning vi kan göra utifrån de inkomna svaren kommer att vara av central betydelse för utredningen.

På utredningens vägnar
Maivor Sjölund

FRÅGOR

1. Ange vilken kommitté Du arbetar inom samt om Du är ledamot eller expert.
2. Ange i år eller månader (på ett ungefär) hur lång erfarenhet Du har av kommittéarbetet, dels i nuvarande kommitté, dels i tidigare ramprogram.
3. Hur många kommittémöten har Du deltagit i under 2003? Hur många har Du inte deltagit i och vem har i så fall ersatt Dig?
4. Hur lång tid i procent av en heltid har Du ungefär lagt ned på uppdraget under 2003?
5. Hur förbereder Du ett möte i programkommittén? Beskriv med egna ord om Du t.ex. sammankallar och diskuterar med en beredningsgrupp, andra ledamöter/expertter etc.
6. Beskriv kortfattat hur Du uppfattar Din funktion som representant i en kommitté; före, under och efter mötet?
7. Beskriv kortfattat vad Du anser är Din viktigaste strategiska roll som ledamot eller expert i en programkommitté?
8. Ge exempel på konkreta frågor i Din kommitté där Sverige agerat och åstadkommit förändringar.
9. Anser Du att departementet har givit Dig tillräckligt klara instruktioner för ditt uppdrag?
10. Anser Du att Du förfogar över tillräcklig tid inom ramen för Din tjänst för att hinna med de uppgifter som är förknippade med uppdraget?
11. Hur omfattande är Dina kontakter med Utbildningsdepartementet, Näringsdepartementet, EU/FoU-rådet, NCP-organisationen, högskoleenheter, institut, eller företag?
12. Vilket behov av dialog i Sverige har Du för att kunna genomföra uppdraget på ett bra sätt? Hur bör denna vara organiserad?
13. Har Du till EU-kommissionen skrivit under ett papper om sekretess rörande arbetet i programkommittén för sjätte ramprogrammet?
14. Om ja, hur tolkar Du innebörden i detta? Vilken information kan Du lämna vidare från ett möte i programkommittén? Vilken typ av information kan Du inte lämna vidare?
15. Övriga synpunkter?